BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

România – Zona Euro Monitor

Uniunea sub asediul șocurilor

Nr. 10 | An 4 | 2022

România – Zona Euro Monitor

Uniunea sub asediul șocurilor

Nr. 10 | An 4 | 2022

Echipa de proiect

Coordonator:
Academician Daniel DĂIANU

Grup de lucru:
Amalia FUGARU
Anca GĂLĂȚESCU
Gabriela MIHAILOVICI
Bogdan MOINESCU
Ioana MUNTEAN
Florian NEAGU
Iulian PANAIT
Mirela ROMAN

Copyright pentru document © Banca Națională a României |
Str. Lipscani nr. 25, cod 030031 |

Note:

Opiniile exprimate nu angajează decât autorii și nu pot fi considerate ca reprezentând o luare de poziție oficială a Băncii Naționale a României.

Reproducerea informațiilor este permisă numai în scopuri educative și necomerciale și numai cu indicarea sursei. Drepturile rezervate pentru textele individuale © autorilor.

Sursa datelor statistice utilizate în texte, grafice și tabele este indicată numai atunci când acestea sunt furnizate de alte instituții decât Banca Națională a României.

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR 7

Introducere 9

SINTEZA – TEME DE ANALIZĂ și MATRICEA RISCURILOR 14

A] Teme de analiză 14
B] Tabloul de bord al robusteții/rezilienței în UE și România ce ține cont de invadarea Ucrainei în februarie a.c. 18

PARTEA 1: PRIORITĂȚI ALE UNIUNII EUROPENE ÎN ACTUALUL CONTEXT ECONOMIC ȘI GEOPOLITIC 22

1. Gestionarea șocului geopolitic (II) 23

1.1. Unitatea politică pusă la încercare 24
1.2. Securitate militară 29
1.3. Securitate energetică 31
1.4. Securitate alimentară 38
1.5. Reziliența Uniunii 42
1.6. Pact politic pe tema migrației? 53

PARTEA 2: PANDEMIA ȘI GESTIONAREA SITUAȚIEI MEDICALE 55

2. Pandemia – următorul val 56

3. Programul „UE pentru sănătate” (EU4Health) 59

3.1. Context 59
3.2. Resurse și scop 61
3.3. Implementarea programului 63
3.4. Guvernanța 63
3.5. Rezultate 64
3.6. Analize ale programului „UE pentru sănătate” 65

4. Uniunea Europeană a Sănătății 66

4.1. Context 66
4.2. Stadiul actual al UES 67
4.3. HERA – responsabilități, structură, planul de lucru pentru anul 2022 69
4.4. Teme de analiză în cazul UES 70
4.5. România – starea de sănătate și măsurile pentru îmbunătățirea sistemului de sănătate publică 71

PARTEA 3: EVOLUȚII MACROECONOMICE ȘI SISTEMUL FINANCIAR 73

5. Convergența nominală 74

6. Evoluții macroeconomice 79

7. Imagine de ansamblu asupra sectorului bancar 85

8. Criza criptoactivelor 89

9. Mersul Uniunii Bancare 97

10. Sincope de finanțare (*sudden stops*) vor reveni probabil pe piețe 98

PARTEA 4: DECIZII DE POLITICĂ MONETARĂ 102

11. Normalizarea politicilor monetare – angajamente ferme și riscuri 103

12. Semnal pentru extinderea zonei euro 107

Bibliografie 109

LISTA ABREVIERILOR

ABE	Autoritatea Bancară Europeană
BoE	Banca Angliei
BNR	Banca Națională a României
BCE	Banca Centrală Europeană
BEI	Banca Europeană de Investiții
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BRI (*BIS*)	Banca Reglementelor Internaționale
BRICS	Acronim care se referă la grupul de țări format din: Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud
CFM	Cadrul Financiar Multianual sau Bugetul UE pe termen lung
CE	Comisia Europeană
CERS	Comitetul European pentru Risc Sistemic
CEF/*EFC*	Consiliul Fiscal European
Consiliul Ecofin	Consiliul pentru afaceri economice și financiare
Consiliu	Consiliul European
CNSM	Comitetul Național pentru Supraveghere Macroprudențială
CNSP	Comisia Națională de Strategie și Prognoză
CFI	Corporația Financiară Internațională
DRP	Decizia privind resursele proprii ale UE
Deviația PIB (*output gap*)	Diferența procentuală dintre PIB real efectiv și PIB potențial. Deviația PIB este un indicator agregat sintetic al presiunilor inflaționiste viitoare din economie. O deviație PIB pozitivă (PIB real curent este mai mare decât cel potențial, cu alte cuvinte, exces de cerere) indică presiuni inflaționiste, în timp ce o deviație PIB negativă (deficit de cerere) indică, *ceteris paribus*, presiuni dezinflaționiste. Pe termen lung, presiunile acumulate se materializează în mișcări efective ale prețurilor, iar deviația PIB tinde către zero, aducând PIB la nivelul potențial (Sursa: BNR, Glosar termeni).
Deficit SEC (*ESA*)	Deficitul bugetar calculat după metodologia europeană
DG ECFIN	Direcția Generală Afaceri Economice și Financiare a CE
EMA	Agenția Europeană a Medicamentului
ESMA	Autoritatea Europeană pentru valori mobiliare și piețe
ETS	Sistemul UE de comercializare a certificatelor de emisii
FAO	Organizația pentru Alimentație și Agricultură a Națiunilor Unite
Fed	Banca Centrală a SUA

FMI (*IMF*)	Fondul Monetar Internațional (International Monetary Fund)
HERA	Autoritatea UE pentru pregătire și răspuns în caz de urgență sanitară
IFN	Instituție financiară nebancară
Lockdown	„Închiderea economiilor” (carantină generalizată)
MCS 2	Mecanismul Cursului de Schimb 2
MCV	Mecanismul de Cooperare și Verificare
MF	Ministerul Finanțelor
MREL	Cerințele minime de fonduri proprii și datorii eligibile
MRR	Mecanismul de Redresare și Rezoluție
NATO	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
OECD	Organizația Economică pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ONG	Organizație non-guvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
Pandemia	Pandemia de coronavirus
PDE	Procedura de Deficit Excesiv
PE	Parlamentul European
PIB	Produsul Intern Brut
PNRR	Planul Național de Redresare și Rezoluție
Planul European NGEU	Planul European de Redresare și Reziliență „Next Generation EU”
PSC	Pactul de Stabilitate și Creștere
RST	Recomandări Specifice de Țară
SEBC	Sistemul European al Băncilor Centrale
SFB	Strategia Fiscal Bugetară
SUA	Statele Unite ale Americii
SURE	Instrumentul european de sprijin temporar pentru atenuarea riscurilor de șomaj într-o situație de urgență
Varianta /tulpina Delta (indiană)	varianta Delta B.1.617.2
Varianta Omicron	Varianta B.1.1.529
TFUE	Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene
UB	Uniunea Bancară
UE	Uniunea Europeană
UEM	Uniunea Economică și Monetară
UES	Uniunea Europeană a Sănătății

Introducere

Și această ediție a Euromonitorului este puternic marcată de implicațiile invadării Ucrainei de către Federația Rusă, eveniment ce a deschis ușa către un nou război rece în Europa, care va avea reverberații pe plan mondial. Acest război adâncește blocaje în lanțuri de producție și aprovizionare, accentuează criza energetică și o criză alimentară pe plan internațional. O confruntare ai zice regională are dimensiune globală prin efecte, ce sunt ample și pot fi de lungă durată.

Criza energetică, efecte exacerbate ale schimbărilor climatice (arșița, seceta prelungită, o criză a apei, incendii ce distrug păduri și locuințe, inundații, furtuni, etc) ce lovesc traiul oamenilor, pandemia si, nu în cele din urma, războiul din Ucraina, testează tot mai mult spiritul de solidaritate și coeziunea din UE.

Când pandemia a izbit la începutul lui 2020 *lockwdown*-urile au echivalat cu o „recesiune auto-impusa" severă. Însă mulți au supraestimat capacitatea economiilor de a se redresa cu fricțiuni minore, fără costuri de ajustare importante. Dezechilibre sectoriale și agregate între cerere și ofertă tot mai evidente, împreuna cu impactul tranziției energetice (renunțarea fie și graduală la combustibili fosili) au condus la creșterea masivă a prețului relativ al energiei, la saltul mare al inflației; această modificare în prețurile relative are consecințe distribuționale de amploare între și în interiorul economiilor, semnifică esențialmente o creștere majoră a costului vieții pentru mulți cetățeni, o deteriorare a calității vieții chiar daca PIB, statistic, are dinamica pozitivă. Există consecințe sociale și politice, ce se observă în fisuri și tensiuni sociale, ascensiunea radicalismului politic, fragilizarea unor guvernări. Trebuie spus însă că o creștere a prețului relativ al energiei poate încuraja tranziția energetică și reducerea emisiilor de carbon.

În UE tranziția energetică este îngreunată și întrucât „piața comună" a energiei are hibe (ex: modul de legare a tarifelor la electricitate de cotații la combustibili fosili, rezerve strategice insuficiente, dependența de Federația Rusă, interconectare precară în condiții în care statele membre au portofolii de resurse energetice diferite, o abordare a pieței energiei ce subestimează rolul strategic al acesteia (de aceea state membre doresc să mențină controlul asupra unor producători și furnizori mari, iar piața are alura de oligopol), etc. Reglementări pe piață au fost/sunt inadecvate. Este de notat că în dezbaterea internă din România nu se face distincție între dereglementare și liberalizare; această confuzie este surprinzătoare deoarece nu există piețe în economiile moderne care să nu aibă reguli și reglementari, mai mult sau mai puțin potrivite. De exemplu, piața financiară, care prin dereglementare oarbă *(light touch regulation*) a favorizat un "*market failure*" (eșec de piață) catastrofal, a trecut la noi reglementări după 2009 pentru a preveni/reduce rente necuvenite, abuzuri de poziție dominantă pe piață, speculații fără opreliști. Și altor piețe li se aplică această logică de reglementare. Piața energiei la noi arată disfuncționalități, o inadecvată organizare/reglementare, inclusiv prin rolul nefast al multor intermediari (traderi).

Schimbarea de climă este un alt „front", existențial, pe care UE are de luptat pentru a limita stricăciuni pentru oameni, pentru a restaura un echilibru cu natura. Și în acest

domeniu resurse publice suplimentare, politici publice adecvate, schimbări în modul de viață, sunt necesare. Această luptă necesită colaborare pe plan global.

Dacă următoarele variante ale virusului vor fi similare sau mai blânde ca Omicron, iar imunitatea de la vaccin sau infectare încă va mai funcționa, avem o reală șansă să vedem pandemia încheiată într-un viitor apropiat – ceea ce nu înseamnă că este bine ca cetățenii să renunțe la toate metodele de protecție, având în vedere riscul dezvoltării de simptomatologie *long Covid* post-infecție. Pot însă surveni alte provocări medicale, care obligă la crearea de sisteme de sănătate mai robuste, mai reziliente și mai accesibile (inclusive). Nu întâmplător se urmărește realizarea unei Uniuni Europene a Sănătății. Aceasta cere însă resurse suplimentare, care în conjuncție cu șocul pe care îl provoacă tranziția energetică, efectele schimbărilor de climă, cu cele de securitate militară, adaugă presiune pe bugetele naționale.

Economiile țărilor UE revelează, în diverse grade, trăsături specifice unor condiții de cvasi-război – ce se pot materializa în acces mai costisitor la resurse, raționare[1] (a nu se confunda cu raționalizare[2]) și alte diminuări de consum pe cale administrativa (ex.: reducerea cu 15 la sută a consumului de gaz în UE pe o perioadă de timp având în vedere livrările din Rusia drastic diminuate, sau anulate), îndemnuri adresate populației și companiilor să reducă consumul de energie, mobilizare de resurse și reorientare către utilizări prioritare prin intervenție directă (inclusiv comenzi speciale ale statului), naționalizări ale unor întreprinderi în sectoare strategice (în Franța și Germania, de pildă), etc.

În UE sunt eforturi febrile de a răspunde la aceste șocuri extreme, ale căror consecințe se împletesc. Este grăitor că un concept frecvent întâlnit în descrierea programelor inițiate de Comisiei este securitate: „securitate militară”, „securitate energetică”, „securitate alimentară”, „securitate cibernetică”, toate fiind aduse sub un alt generic multivalent: reziliența. Și peste Ocean se discută în termeni similari, care privesc SUA în sens restrâns, iar cu alte state democratice în sens extins.

Datele macro sunt elocvente. Inflația a crescut la niveluri nemaiîntâlnite de mulți ani (în zona euro o medie de circa 8,9 la sută în iunie raportată la anul precedent, în țările baltice și în Europa centrală și de răsărit de la cca 12 la circa 20 la sută în aceeași lună), ceea ce amputează drastic puterea de cumpărare și rezervele de economisire ale cetățenilor. Inflație înaltă, chiar dacă în scădere, este prognozată și pentru 2023. Redresarea economică este încetinită în mod considerabil de șocul inflaționist și de efectele Războiului – după cum arată analize ale CE, BCE, ale FMI, OCDE. Starea de spirit a mediului de afaceri, a cetățenilor în general, contribuie la slăbirea revenirii economice.

Băncile centrale trebuie să întărească politicile monetare în lupta cu o inflație mult crescută și persistentă, cu pericolul ca anticipațiile inflaționiste să fie scăpate de sub control. Fed a dus rata sa cheie în plaja de 2,25-2,50 la sută, iar BCE, a dus ratele sale în teritoriu pozitiv în termeni nominali printr-o creștere de 50 puncte de bază. În Europa

1 Raționarea privește alocarea unor bunuri într-o perioadă de penurie acută.

2 Raționalizarea privește consumul după anumite norme de eficiență.

centrală și de Răsărit, ratele de politică monetară mergeau în august de la 5,50 la sută în România, la 6,50 la sută în Polonia, 7 la sută în Cehia și 10,75 la sută în Ungaria.

Întărirea politicilor monetare în SUA și alte state dezvoltate poate cauza necazuri majore în economiile emergente care au dezechilibre mari. Pe fondul incertitudinilor enorme, al aversiunii sporite față de risc, randamente mai bune la titluri pe piața financiară din SUA atrag capitaluri. Aici găsim o explicație pentru pasul rapid, preventiv, de înăsprire a politicilor monetare în unele economii emergente, inclusiv în UE. Dolarul SUA dovedește și acum că este principala monedă de refugiu.

Multe sisteme financiare naționale sunt într-o stare mai bună acum decât când criza financiară a izbucnit (în 2008), ca nivel de capitalizare și lichiditate; este și situația din România. Dar există în mare parte din lumea dezvoltată, în economii emergente, companii fragile, unele „zombificate". De aceea, întărirea politicilor monetare va fi dureroasă, poate genera noi sincope de finanțare (*sudden stops*) pe piețe, căderi de firme. Guverne caută prin programe țintite să atenueze asemenea efecte.

Guvernele statelor membre ale UE se confruntă cu o situație economică, socială și geopolitică extrem de serioasă, ca sa folosim un eufemism. Nu arareori deciziile sunt de limitare a daunelor, de alegere între opțiuni toate cu imperfecțiuni importante.
O preocupare ce definește o abordare lucidă este de a încerca să se împartă povara în societate (*burden sharing*) cât mai echitabil. Mai ales că unele companii câștigă mult mai mult nu prin eforturi proprii în această perioadă atât de turbulentă și incertă (ex.: producători de combustibili fosili), iar efecte distribuționale masive pot trimite în irelevanță un PIB ce crește în termeni reali. "*Windfall gains*" considerabile pot fi taxate și folosite pentru alimentarea bugetelor naționale, protejarea cetățenilor celor mai vulnerabili. Sfaturile unor organizații internaționale ca sprijinul guvernamental să fie acordat cu precădere persoanelor vulnerabile au sens, deoarece ar ușura povara pentru bugete publice și ar încuraja economisirea de energie. Se observă că guverne în UE au preocupări în acest sens. Pe de altă parte, o abordare gen „scapă cine poate" nu numai că ar fi o eroare impardonabilă ca politică publică, dar nu poate fi acceptată într-o democrație, într-o societate cu simțul decenței și unde principiul solidarității nu este o lozincă.

Marea confruntare din Europa, cu un „război cald" în Ucraina, este de judecat dintr-o perspectivă mai largă, care are în vedere lupta între democrații și regimuri politice autoritariste, autocrații – cele din urmă nu echivalând cu inexistenta mecanismelor de piață. China, prin performanța economică, populație, resurse naturale, potențial industrial și tehnologic, a devenit marele rival al Statelor Unite și Uniunii Europene în spațiul geopolitic. Această situație explică, în bună măsură, resuscitarea politicilor industriale în SUA și UE. Senatul american a aprobat recent, pe baza unei platforme bipartizane (susținută de democrați și republicani) un *Industrial Policy Bill*, care alocă 280 de miliarde USD sprijinirii unor sectoare industriale de vârf, inclusiv pentru domeniul semiconductorilor. În UE, Comisia și legiuitorul european, au adoptat măsuri de sprijin pentru crearea unei industrii de semiconductori europeană cu relevanță internațională.

Competiția cu China va intra probabil în registrul noului război rece extins (deci nu numai în Europa), dar care va trebui totuși să mențină canale de dialog, să permită controlul armelor nucleare (a se vedea propunerea Administrației americane de a se ajunge la aranjamente în acest scop), reducerea emisiilor de carbon, combaterea pandemiilor, a efectelor unor dezastre naturale, etc., fiindcă lumea are nevoie de „bunuri comune globale" (*global commons*), ceea ce reclamă acorduri între actorii statali cei mai puternici, dincolo de confruntare.

Pentru UE, alături de implicațiile războiului din Ucraina, îngrijorătoare este situația tot mai inflamată în Balcanii occidentali; tensiuni în Bosnia-Herțegovina, între Serbia și Kosovo. Este de salutat în acest context invitarea Albaniei și Macedoniei de Nord de a deschide negocieri de aderare la Uniune. Dar politica de vecinătate a UE este în suferință. România încearcă să ajute Moldova cât se poate de mult, având în vedere războiul de la frontiere și situația economică dincolo de Prut. Îngrijorătoare este și situația tot mai gravă în numeroase țări din Africa și Asia, afectate de creșterea preturilor la energie și alimente, cu foamete pe arii extinse și măcinate de războaie civile.

Lumea de acum este frământată și schimbată de pandemie, tranziția energetică, de efecte ale schimbărilor climatice, de interese și considerente geopolitice și de securitate, de lupta pentru controlul resurselor naturale de bază, al surselor de apă și pentru alimente de bază. Este o ironie că inteligența artificială și noua revoluție industrială, atât de mult elogiată și imaginată a elibera omul de constrângerea resurselor naturale/materiale, nu fac, după cum se vede, o diferență radicală față de secolul trecut.

Într-o lume caracterizată de un nou „război rece" și de-globalizare (regionalizare a legăturilor economice și comerciale), bugetele publice trebuie să fie mai robuste, așa cum bugetele companiilor private trebuie să fie mai orientate către robustețe. Acest deziderat va fi tot mai greu de atins în condițiile în care cerințe induse de provocări mari pot genera deficite mai adânci. Iar această tensiune în balanța resurselor bugetare și nevoilor are loc când investiții mari sunt necesare. Apare o mare dilemă aici, care privește atât state puternice, cât și state cu economii mai slabe. Procesul investițional în UE, în SUA, va consemna probabil parteneriate public-private noi în proiecte la frontiera cunoașterii aplicate, în tehnologii de vârf. Este de remarcat și aici imboldul și nevoia pe care le generează în acest sens competiția geopolitică și militară globală.

Chestiunea fiscală este amplificată de războiul din Ucraina, întrucât statele membre din UE trebuie să aloce mai multe resurse pentru apărare. Țările din flancul estic al UE și NATO au de crescut asemenea alocări; flancul estic înseamnă inclusiv Suedia și Finlanda, care au cerut aderarea la NATO. Se poate spune că invadarea Ucrainei a „euroatlantizat" mai mult UE. Chiar dacă NATO adoptă programe ce privesc toate statele membre, eforturi la nivel național sunt indispensabile. Este și cazul României care a anunțat creșterea bugetului de apărare de la 2 la sută la 2,5 la sută din PIB, modernizarea capabilităților tehnologice și militare prin achiziții și asimilare de armament modern.

Economia noastră are de navigat într-un spațiu global foarte învolburat, cu crize suprapuse. Indicatorii macro de la noi sunt de interpretat în relație cu tendințe și fenomene din spațiul UE – inflație, dinamică economică, impact al blocajelor în lanțuri de aprovizionare, războiul din Ucraina etc. O vulnerabilitate aparte a României este balanța externă unde deficitul de cont curent va depăși în acest an 7 la sută din PIB (circa 7 la sută a fost și în 2021), iar gradul de acoperire prin fluxuri negeneratoare de datorie va fi probabil circa 50 la sută. Deficitele externe sunt de judecat în raport cu deficitul bugetului public, care este principalul determinant al acestora.

România are de realizat consolidare fiscală într-un mediu internațional foarte nefavorabil. Avem venituri fiscale (ce includ contribuțiile) între cele mai joase din UE – circa 27 la sută din PIB față de media de circa 41 la sută din PIB în UE. Aceste venituri foarte joase explică de ce salariile din sectorul public și asistența socială apasă atât de greu pe bugetul public, echivalând în mod constant cu peste trei sferturi din veniturile fiscale.

O creștere semnificativă a veniturilor fiscale este absolut necesară. Nu numai că nivelul foarte jos al veniturilor fiscale/bugetare este inacceptabil în raport cu nevoi actuale și viitoare ale României, dar este greu de imaginat că am putea realiza consolidarea fiscală numai prin inflație. Este drept că se poate recurge și la reducere de investiții publice *in extremis*. Dar aceasta este o cale mult suboptimă, ce ar ignora handicapul de competitivitate al economiei noastre, beneficii ale investițiilor. În același timp este nevoie de o utilizare cât mai chibzuită a banului public, de o restructurare a aparatului administrativ, creșterea eficienței și eliminarea de redundanțe supărătoare, ceea ce poate reduce unele cheltuieli publice.

Singura forță contra-ciclică ce poate contracara efecte contracționiste ale consolidării fiscale, sunt resursele europene – PNRR (Planul național de redresare și reziliență) și CFM (cadrul financiar multianual). Aceste resurse sunt vitale pentru România având în vedere starea bugetului public și vulnerabilitățile balanței externe, mediul internațional extrem de nefavorabil.

Aderarea la zona euro este un obiectiv strategic pentru România, așa cum sunt intrarea în spațiul Schengen și eliminarea MCV. Dar deficitele mari, fragilitatea balanței externe, reprezintă piedici în calea intrării în MCS2 în perspectiva imediată și apoi, aderarea la zona euro. În lipsa unei consolidări fiscale durabile nu poate avea loc o aderare rapidă.

Este de repetat: fondurile europene sunt indispensabile pentru România pentru a impulsiona reforme structurale, pentru a moderniza infrastructura, pentru a ajuta sistemele de educație și sănătate publică, pentru a reduce deficitul bugetar prin înlocuirea unor resurse interne, pentru a rezista cu daune mai mici în aceste vremuri puțin spus foarte complicate, dificile.

Academician Daniel Dăianu

SINTEZA – TEME DE ANALIZĂ și MATRICEA RISCURILOR

A] Teme de analiză

Pe măsură ce se conturează realitatea unei invazii prelungite a Rusiei în Ucraina, consecințele pentru economia globală devin mai întunecate. Șocuri consecutive lovesc direct și indirect economia UE și generează perturbări atât în UE cât și în restul lumii în ceea ce privește lanțuri de producție, aprovizionare și schimburi comerciale, contribuind la creșterea extraordinară a prețurilor produselor energetice, produselor alimentare și materiilor prime, alimentând presiunile inflaționiste, erodând puterea de cumpărare a gospodăriilor și declanșând un răspuns de politică monetară mai rapid decât se presupunea anterior.

Prima parte prezintă principale priorități ale UE în actualul context global.

Capitolul 1 analizează diferite canale prin care conflictul ruso-ucrainean afectează perspectivele macroeconomice ale întregii Uniuni. CE, PE și Consiliul au în prezent de gestionat cele mai complicate dosare din istoria UE, care includ nu numai problema sprijinului financiar pentru Ucraina și compensarea efectelor războiului, ci și domeniile legate de rezolvarea multiplelor provocări cu care se confruntă statele membre: securitatea energetică, alimentară și de apărare, presiunea inflaționistă, tranziția verde, adâncirea fragmentării pieței unice și reziliența lanțului de aprovizionare, gestionarea riscurilor la adresa stabilității financiare, regândirea sistemului comercial global și adâncirea uniunii politice, prin promovarea Comunității politice europene care să implice țări non-UE în deciziile strategice ale UE. Și, nu în ultimul rând, de importanță majoră este subiectul consolidării finanțelor publice ale UE, care a căpătat o atenție suplimentară în contextul creșterii randamentelor obligațiunilor unor state membre precum Italia și Spania la cel mai înalt nivel din ultimii opt ani, ca efect al crizei politice din Italia și al deciziei BCE de a nu mai cumpăra obligațiuni suverane și de a începe majorarea ratelor dobânzilor (normalizarea politicii monetare din zona euro).

Partea a doua prezintă situația pandemică în lume și în România și răspunsul UE în cazul unor amenințări la adresa sănătății publice de natură transfrontalieră, prin propuneri de implementare a unor politici la nivel național.

Capitolul 2 discută despre posibilitatea ca un nou val al pandemiei, de data aceasta de vară, să pună probleme în întreaga lume. În Europa, aflată în plin sezon turistic, răspândirea este una rapidă. După mai mult de doi ani de restricții, guvernele se rezumă de această dată la recomandări. Datele indică faptul că variantele aflate acum în circulație, BA.4 și BA.5 sunt mult mai contagioase decât varianta inițială Omicron, dar mai puțin letale decât Delta. De fapt, într-o populație cu imunitate (dobândită prin vaccinare sau infectare), rata de mortalitate este sub cea a gripei sezoniere. Totuși, un volum mare de infectări poate să conducă la aglomerarea spitalelor și la un număr crescut de decese. În România nivelul vaccinării este unul scăzut și nu sunt semne de redresare deocamdată. În plus, centrele de vaccinare au fost închise, vaccinarea

făcându-se doar la unii medici de familie, un impediment în plus pentru puținii care doreau să se vaccineze. ECDC avertizează asupra următoarelor valuri din sezonul rece și recomandă ca autoritățile să pregătească campanii de vaccinare atât împotriva COVID-19 cât și împotriva gripei sezoniere. În septembrie sunt așteptate noile vaccinuri ARNm care să fie eficiente și împotriva infectărilor.

Capitolul 3 și *Capitolul 4* arată că, pe fondul pandemiei, CE și statele membre au conștientizat dificultățile pe care le creează, în cazul unor amenințări la adresa sănătății publice de natură transfrontalieră, punerea în practică a unor politici la nivel național. De aceea, CE a prezentat în anul 2020 atât o propunere cu privire la transformarea programului său în domeniul sănătății, prin aprobarea programul „EU4Health", cât și o serie de inițiative (cu privire la consolidarea cadrului de securitate sanitară a UE, pregătirea pentru situații de criză și consolidarea rolului principalelor agenții ale UE în domeniul sănătății), care sunt considerate prime elemente constitutive ale Uniunii Europene a Sănătății (UES). Starea sănătății cetățenilor plasează România pe penultimul loc din UE, dar prin utilizarea celor 2,45 miliarde euro alocate sănătății prin PNRR se urmărește consolidarea rezilienței sistemului de sănătate prin creșterea nivelului de acces, siguranță, calitate și funcționalitate a serviciilor medicale și a infrastructurii sanitare.

Partea a treia prezintă câteva evoluții macroeconomice însoțite de o descriere a sistemului financiar din România.

Capitolul 5 trece în evidență evaluarea criteriilor de convergență nominală. Indicatorii macrofinanciari prevăzuți de setul de criterii de la Maastricht au continuat, în primul semestru al anului curent, să evolueze în sensurile înregistrate anterior, însă cu schimbări notabile de ritm, în majoritatea cazurilor. Cursul de schimb față de euro a rămas cvasi-stabil. Derapajele substanțiale de la exigențele criteriilor de la Maastricht s-au reinflamat în cazul randamentelor titlurilor de stat și, într-o măsură mai redusă, privind rata inflației. Corecția bugetară în semestrul întâi a fost sub cea consemnată în intervalul anterior. Ponderea datoriei publice în PIB s-a menținut sub pragul de 50 la sută, însă senzitivitatea situației finanțelor publice la riscul de curs de schimb a reintrat pe tendință crescătoare. Deviația pozitivă a randamentelor titlurilor de stat pe termen lung de la valoarea de referință a înregistrat o puternică inflexiune ascendentă, iar diferențialul față de zona euro a urcat la cinci puncte procentuale. Situația criteriului privind stabilitatea prețurilor s-a deteriorat, însă într-o măsură inferioară celei consemnate în cazul criteriului privind rata dobânzii pe termen lung. Perspectivele revenirii acestor indicatori la niveluri compatibile cu exigențele criteriilor de la Maastricht depășesc în continuare orizontul uzual de prognoză. Potrivit Strategiei Fiscal-Bugetare 2022-2024, orizontul de timp pentru reintrarea deficitului bugetar în limita de 3 la sută din PIB rămâne anul 2024.

Capitolul 6 analizează evoluțiile recente ale activității economice. Noua conjunctură externă generată de invadarea Ucrainei de către Federația Rusă și tranziția către economii nepoluante sunt însă de natură să slăbească creșterea economică, atât prin presiuni asupra prețurilor materiilor prime energetice și agroalimentare, cât și prin sporirea incertitudinii. Ridicarea restricțiilor pentru combaterea pandemiei au impulsionat cu precădere consumul de servicii care a fost reprimat în perioada

pandemică. Folosirea economiilor acumulate în perioada pandemiei ar putea amortiza într-o anumită măsură efectul coroziv al inflației asupra venitului disponibil. Pe termen scurt incertitudinea privind situația economică viitoare tinde să inducă un comportament prudent privind cererea de consum. Sondajul DG ECFIN privind activitatea investițională pentru anul 2022 pe sectoare de activitate relevă intenții rezervate ale operatorilor din industrie și servicii.

Capitolul 7 oferă o analiză a sistemului bancar românesc, care, pe ansamblu, prezintă o situație bună prudențială și financiară; cu toate acestea, unele riscuri sunt în creștere, pe fondul dezechilibrelor macroeconomice interne, tensiunilor geopolitice, inflației ridicate la nivel național și internațional și a dobânzilor în creștere pentru a lupta contra inflației. Gradul de intermediere financiară a avut o dinamică pozitivă, însă continuarea în mod sustenabil a acestei evoluții presupune măsuri structurale cum ar fi recapitalizarea economiei, creșterea nivelului de educație financiară a managerilor de companii, îmbunătățirea pregătirii profesionale a personalului din bănci etc. Capacitatea instituțiilor de credit de a majora expunerea față de administrația publică, atât direct, cât și indirect, este limitată. Similar așteptărilor pe plan european, rata creditelor neperformante ar urma să reintre pe un trend ascendent. O eventuală decizie a debitorilor de a apela la noi moratorii trebuie bine cântărită în actualul context de creștere importantă a ratelor de dobândă, pentru a se asigura că este sustenabil noul cuantum majorat al plăților după ce moratoriul expiră.

Capitolul 8 analizează criza recentă de pe piața criptoactivelor care este considerată cea mai amplă și cu cele mai complexe conotații de până acum. Simultan, perioada de 8 luni de la debutul crizei cripto în noiembrie 2021 și până la data redactării acestei analize a fost presărată cu fraude cibernetice, falimente și scandaluri financiare răsunătoare ale unor platforme de emitere, tranzacționare sau împrumut de astfel de active, cu dispariții misterioase ale fondatorilor sau altor persoane relevante implicate în activitatea acestora. Se menționează că, deși au existat entități din sectorul financiar tradițional care au suferit pierderi ca urmare a imploziei pieței cripto (de exemplu fondul *Three Arrows Capital),* efectul de contagiune dinspre piața cripto către sistemul financiar tradițional s-a dovedit a fi deocamdată limitat. Criza criptoactivelor a impulsionat demersurile de reglementare a acestui domeniu și de armonizare a practicilor existente la nivel național: de exemplu, acordul preliminar la care s-a ajuns la finalul lunii iunie între statele membre și Consiliul European asupra prevederilor Regulamentului privind piețele de criptoactive (MiCA) și asupra Regulamentului privind transferul de fonduri (ToFR), precum și angajamentul *Financial Stability Board* de a veni până în luna octombrie cu o propunere către G20 privind armonizarea la nivel global a reglementării și supravegherii criptoactivelor cu valoare stabilă și a altor tipuri de criptoactive relevante.

Deși dimensiunea pieței din România de criptoactive este mai redusa în raport cu sistemul financiar autohton și economia locală prin comparație cu situația din economii mai dezvoltate, totuși evoluțiile în acest domeniu sunt în mare parte sincronizate cu cele observate la nivel internațional și reprezintă totodată un fenomen urmărit cu atenție de o serie de instituții și autorități locale.

Capitolul 9 aduce o serie de argumente cu privire la întârzierea negocierilor de finalizare a proiectului UB și amânarea deciziei pentru anul următor, odată cu creșterea inflației și a perspectivelor care afectează creșterea economică, suprapuse cu creșterea randamentelor obligațiunilor suverane ale unor state membre, la cel mai înalt nivel din ultimii opt ani, ca efect al deciziei BCE de a nu mai cumpăra obligațiuni suverane și de a începe majorarea ratele dobânzilor (normalizarea politicii monetare din zona euro).

Capitolul 10 aduce în discuție posibilitatea de proliferare de sincope de finanțare (*sudden stops*) pe piețele financiare internaționale pornind de la întărirea politicilor monetare și gradul de îndatorare public și privat mult crescut în numeroase economii.

Partea a patra este consacrată prezentării unor decizii de politică monetară.

Capitolul 11 vorbește despre trecerea de la un regim cu inflație scăzută la persistența unei inflații înalte, care obligă la înăsprirea politicii monetare. Băncile centrale de pretutindeni au ales între un ritm accentuat și rapid de întărire a politicii monetare, ceea ce ar putea precipita frica de o aterizare grea (*hard landing*) și, o creștere treptată a dobânzilor, ceea ce ar putea alimenta presiunile inflaționiste și intervenții prelungite ale băncilor centrale.

Capitolul 12 face o prezentare succintă a deciziei politice a statelor din zona euro cu privire la extinderea zonei, prin cooptarea Croației ca cel de-al 20-lea stat membru care va adopta moneda euro și va participa la deciziile de politică monetară din cadrul Consiliului Guvernatorilor începând cu data de 1 ianuarie 2023.

În timp ce autoritățile din Bulgaria reiterează obiectivul de aderare la zona euro în anul 2024, în alte state membre din afara zonei euro – Polonia, Cehia, Ungaria, parcursul către moneda unică europeană nu pare să constituie o prioritate în actuala conjunctură, atenția fiind puternic focalizată pe gestionarea crizei energetice și a impactului economico-social al războiului din Ucraina precum și pe eforturile de stăvilire a inflației și evitare a unei recesiuni puternice.

Aderarea la zona euro este o prioritate pentru România și întrunește consens în clasa politică. Dar deficitele mari, fragilitatea balanței externe, reprezintă piedici majore în calea intrării în MCS2 în perspectiva imediată și apoi, aderarea la zona euro. Aceste piedici au fost abordate în ediții anterioare ale Raportului. În lipsa unei consolidări fiscale durabile nu este realist de a spera într-o aderare rapidă.

B] Tabloul de bord al robusteții/rezilienței în UE și România ce ține cont de invadarea Ucrainei în februarie a.c.

Tabloul de bord al robusteții și rezilienței – robustețea văzută în dinamică denotă reziliența sistemului

Evenimente extreme pe partea de ofertă agregată	Mod de acțiune	Măsuri asupra robusteții pe termen scurt	Efecte asupra rezilienței (a convergenței pe creștere) pe termen mediu și lung
Șocul geopolitic	**Decizii ale UE**	- Gestionarea guvernanței UEM. - Finanțarea Ucrainei: furnizare de armament, aparatul de stat, stabilitatea financiară și, parțial, refacerea infrastructurii de primă necesitate.	- Gestionarea guvernanței UEM. - Finanțarea reconstrucției Ucrainei. - Finanțarea aderării noilor state membre.
	Securitate energetică	- Obligativitatea stocării. - Evitarea unei crize energetice acute.	Surse alternative de gaz, GPL, cărbune, petrol.
	Securitate militară	Creșterea cheltuielilor de înarmare și apărare; întărirea flancului estic al NATO și UE).	Creșterea capacității de apărare a UE (inclusiv dezvoltarea grupelor de luptă din unele state membre).
	Securitate alimentară	- Măsuri temporare de compensare a importurilor din Rusia și Ucraina. - Regândirea Strategiei UE de ecologizare a agriculturii.	Atenuarea dependenței dintre prețul alimentelor și prețul energiei.
	Presiuni inflaționiste	- În zona euro: dileme privind ritmul de normalizare a politicii monetare; un instrument special al BCE anti-fragmentare.	- Regândirea guvernanței UEM: prioritățile bugetare, principii de politici macroeconomice, împărțirea sarcinilor între instituțiile europene și statele membre, etc.
	Reziliența Uniunii	Sustenabilitatea cadrului fiscal al Uniunii: efectele flexibilizării PSC și ale unui Semestru European Regândit.	- Nevoia de revizuire a CFM 2021-2027. - Finalizarea negocierilor pentru impozitarea corporatistă.
	Consolidare a pieței unice	Păstrarea integrității pieței unice și minimizarea riscurilor de fragmentare.	Regândirea sistemului comercial global deschis și găsirea unor noi piețe comerciale.
	Securitatea spațiului cibernetic	- Combaterea utilizării ilicite a activelor digitale. - Coordonarea între statele membre pentru suveranitatea cibernetică.	Creșterea rezilienței cibernetice pentru gestionarea activității cibernetice distructive, perturbatoare și destabilizatoare.

Socul prețului energiei	**Creștere foarte mare și brutală a prețului relativ la energie – cu masive efecte distribuționale între state și în interiorul statelor**	Pe terme imediat: atenuarea efectului distribuțional prin repartizarea poverii acestui șoc.	Pe termen lung și având în vedere nevoia de a combate efectele schimbărilor climatice și de a realiza neutralitatea emisiilor de carbon: - Reevaluarea energiei nucleare în unele state UE (Germania), trecerea la alte surse de energie (hidrogen) - România: valorificarea mult mai bună a resurselor pe care le are.
Șocul pandemic	**Criza sanitară**	Creșterea numărului de îmbolnăviri și decese.	Suprapunerea variantelor de omicron cu gripa sezonieră.
	Uniunea europeană de sănătate	**EU4Health** - Prevenirea, pregătirea și răspunsul la amenințările transfrontaliere la adresa sănătății; - Completarea stocurilor naționale de produse esențiale necesare în situații de criză; - Constituirea unei rezerve de personal medico-sanitar și de sprijin.	**UES** - Cele prevăzute prin EU4Health - Industria produselor medicale din UE - Planul european de combatere a cancerului
	Redresare economică	**UE:** Finanțarea MRR.	**UE:** Discuții privind permanentizarea instrumentului de finanțare a rezilienței (MRR).
		România: Implementarea PNRR, în sincronizare cu RSȚ. Coordonarea mix-ului de politici și nevoia de consolidare bugetară.	**România:** Atragerea de cât mai multe fonduri europene din MRR (granturi și împrumuturi) care să reducă riscurile de divergență cu UE.

Legenda culorilor:

Situație critică	Situație dificilă	Situație în curs de îmbunătățire	Situație în monitorizare

Definiția conceptului de reziliență

Înainte de pandemie

Deși a devenit un concept des utilizat, nu există o definiție unică a rezilienței economice (Di Pietro, 2021). Înainte de pandemie, conceptul de reziliență economică a fost analizat și extins de la principiul conform căruia reziliența evaluează capacitatea unei economii de a rezista la șocuri și de a se redresa rapid (Frankel și Rose, 1996; Kaminsky, *et al.*, 1998; de Serres și Drew, 2004; Duval *et al.*, 2007; Sutherland și Hoeller, 2013; Sánchez, Rasmussen și Röhn, 2015) la un concept axat pe o serie de dimensiuni, cum

ar fi: vulnerabilitate (senzitivitate la diferite tipuri de șocuri), rezistență (*resistance*) (sensibilitate la impactul șocurilor economice), robustețe/reorientare structurală (modul în care firmele, lucrătorii și instituțiile răspund și se adaptează la șocuri) și recuperabilitate/reînnoire (despre amploarea și natura redresării). Reziliența privește și capacitatea unui sistem de a învăța, de a se adapta și reorganiza cu costuri suportabile.

CE utiliza conceptul pentru analiza convergenței către economii reziliente, ca o pre condiție pentru adâncirea convergenței în Uniunea Economică și Monetară (UEM) din perspectiva vulnerabilității unei economii la șocuri, și a capacității acesteia de a le absorbi și de a se recupera rapid (CE, 2017, p. 2[3]; CE, 2018, pp. 7-8[4]); adică: o economie devine cu atât mai reziliență cu cât rezistă mai bine unui șoc advers și revenea mai repede la rata de creștere a tendinței de dinaintea șocului, prin minimizarea pierderii cumulate de PIB potențial (Giudice *et al.*, 2018). Trebuie spus însă că, această înțelegere a rezilienței privește prin excelență PIB potențial, în timp ce aspecte de ordin structural nu sunt suficient reliefate. De altminteri, este relativ limitată literatura de specialitate consacrată legăturii dintre structurile economice și reziliența economică. Sondermann (2017, p. 13)[5] încearcă o astfel de abordare și arată că, o țară care are structuri economice eficiente este mai reziliență la criză și poate avea o cădere de PIB cu 20 la sută mai mică comparativ cu scăderea PIB dintr-o țară care are structuri economice foarte puțin reziliente. Aici intervine și flexibilitatea instituțiilor de a se adapta pentru o mai bună absorbție a șocurilor iar Acemoglu *et al.* (2005) și Rodrick (1999) demonstrează nevoia de structuri de calitate. La fel, FMI (2016)[6] și BCE (2016)[7] arată că, instituțiile solide cresc reziliența și stimulează productivitatea și creșterea potențială.

Trebuie să facem distincție conceptuală între robustețe și reziliență. Se poate spune că, robustețea privită în accepțiune dinamică echivalează cu reziliența.

Robustețea se referă la „capacitatea de a rezista sau de a supraviețui șocurilor externe, de a fi stabil în ciuda incertitudinii" (Bankes 2010, p. 2[8]). Mai precis, robustețea a fost descrisă ca fiind „capacitatea unui sistem de a rezista la perturbații ale structurii fără modificarea funcției operative" (Jen 2003, p. 14[9]). Robustețea este asociată, de cele mai multe ori, cu capacitatea unui sistem complex de a rămâne funcțional în fața șocurilor

3 EC (2017), 'Economic Resilience în Emu Thematic Discussions On Growth And Jobs' - Note for the Eurogroup disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/media/23535/eurogroup-15-september-item1-com-note-economic-resilience-in-emu.pdf

4 EC (2018) Quarterly Report on the Euro Area, April 2018, Institutional Paper 076, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip076_chapter_i_economic_resilience_en.pdf

5 Sodermann D. (2017), 'Towards More Resilient Economies: The role of well-functioning economic structures', CEPS Working Paper No 2017/03, January 2017, disponibil la: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2017/01/WD%202017_03%20DSondermann%20ResilientEconomies.pdf

6 IMF (2018) Policy Brief - A Macroeconomic Perspective on Resilience, November 2016 http://www.g20.utoronto.ca/2017/2017-Germany-IMF-a-macroeconomic-perspective-on-resilience.pdf

7 ECB (2016), 'Increasing resilience and long-term growth: the importance of sound institutions and economic structures for euro area countries and EMU', Economic Bulletin Issue 5, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201605_article03.en.pdf

8 Bankes, S. (2010). Robustness, adaptivity, and resiliency analysis. Association for the Advancement of Artificial Intelligence, Papers from Fall Symposium. http://www.aaai.org/ocs/index.php/FSS/FSS10/paper/view/2242/2643 în Giliberto Capano, Jun Jie Woo (2017), 'Resilience and robustness în policy design: a critical appraisal', research article, Springer, January 2017, p.5, disponibil la: https://ash.harvard.edu/files/ash/files/resilience_and_robustness.pdf

9 Jen, E. (2003). Stable or robust? What's the difference? Complexity, 8(3), pp. 12-8, în idem

sau perturbărilor (Mens *et al.*, 2011[10]). Acest accent pe rezistența la șocuri și funcționare sistemică este predominant în literatura de dinainte de pandemie. În acest material, este preferabil să vorbim despre robustețea sistemului ca fiind capacitatea de a amortiza șocuri la un moment dat, pe termen imediat. În timp ce reziliența este capacitatea de a face față la șocuri în timp, o interpretare în dinamică a robusteții denotă reziliența sistemului.

În context pandemic și de război

Pandemia a readus în discuție conceptul de reziliență, încadrându-l în contextul tranziției către economii și sectoare durabile, care să faciliteze absorbția fondurilor MRR. În Regulamentul nr. 241/2021 privind implementarea MRR[11], la articolul 2(5), „reziliență înseamnă capacitatea de a face față șocurilor economice, sociale și de mediu sau schimbărilor structurale persistente, într-un mod just, sustenabil și favorabil incluziunii". Ca atare, pentru statele membre, reziliența rămâne o condiție necesară, dar nu suficientă pentru durabilitate.

În documentul de lucru al CE care însoțește Regulamentul nr. 241/2021 privind implementarea MRR (CE, 2021b, p. 14[12]) reforma structurală se definește ca „o acțiune sau un proces prin care se fac modificări și îmbunătățiri cu impact semnificativ și efecte de durată asupra funcționării unei piețe, a unei politici, a structurilor unei instituții sau administrații sau asupra progresului către obiectivele relevante, cum ar fi creșterea economică, crearea de locuri de muncă, reziliență și tranziție digitală și verde", cu scopul de a „îmbunătăți condițiile cadru, schimba structural parametrii și să elimine obstacolele în calea performanței [...] în domenii precum calitatea instituțiilor și a serviciilor publice, a mediului de afaceri, cercetării și inovării, educației sau protecției sociale''. Prin urmare, necesitatea reformelor structurale derivă din revelarea slăbiciunilor unui sistem când suferă șocuri puternice.

10 Mens, M. J. P., Klijn, F., de Bruijn, K. M., & van Beek, E. (2011). The meaning of system robustness for flood risk management. Environmental Science & Policy, 14(8), 1121–1131 în idem

11 Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of establishing the Recovery and Resilience Facility, 12 February, 2021a, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0241

12 Commission Staff Working Document, Guidance To Member States, Recovery And Resilience Plans Brussels, 22 January, 2021b, SWD(2021) 12 final, PART ½, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/document_travail_service_part1_v2_en.pdf

PARTEA 1: PRIORITĂȚI ALE UNIUNII EUROPENE ÎN ACTUALUL CONTEXT ECONOMIC ȘI GEOPOLITIC

1. Gestionarea șocului geopolitic (II)

Acest capitol continuă discuția din ediția precedentă a raportului Euromonitor cu privire la implicații ale șocului geopolitic generat de invazia Ucrainei de către Rusia.

Începând cu data de 24 februarie 2022 perspectivele macroeconomice ale UE sunt afectate de război iar implicațiile bugetare directe ale războiului devin tot mai evidente ca urmare a creșterii cheltuielilor directe pentru apărare și a costului protejării refugiaților; pe măsură ce conflictul se prelungește, cresc și costurile indirecte adiacente acestui conflict care se repercutează în implicații asupra rezilienței UE de natură politică, de securitate militară și energetică, alimentară și socială.

Pentru Europa, războiul din Ucraina este un șoc economic de prim ordin. În timp ce implicațiile fiscale directe legate de preluarea refugiaților, creșterea cheltuielilor militare și consolidarea autonomiei energetice sunt, deocamdată, limitate, impactul creșterii prețurilor la energie și la alimente asupra PIB este mare.

După mai bine de 150 de zile de conflict armat, UE se confruntă cu multiple provocări. creșterea inflației și impactul războiului au forțat CE să reducă previziunile economice ale zonei euro și ale UE, în general. Propunerea Eurogrup de a continua aplicarea Clauzei generale de salvgardare și în 2023, adică flexibilizarea PSC, a declanșat reacții mixte între statele membre, accentuând contrastul dintre flancul sudic și cel nordic. Din cauza evoluțiilor îngrijorătoare, BCE a fost nevoită să convoace un Consiliu de urgență al Guvernatorilor pentru a discuta măsuri de urgență de combatere a creșterii randamentelor obligațiunilor suverane ale unor state membre care au ajuns la cel mai înalt nivel de după criza zonei euro din 2008-2009. Dar imaginea economică întunecată nu este singura problemă cu care confruntă UE.

Pe plan financiar, BCE a anunțat că invadarea Ucrainei de către Rusia a crescut riscurile privind stabilitatea financiară, pledând pentru adâncirea cooperării și a schimbului de informații cu statele din afara UE în lupta împotriva spălării banilor, care, în actualul context geopolitic, reprezintă o provocare serioasă pentru buna gestiune a băncilor din Uniune. Suplimentar, s-a domolit și entuziasmul politic de grăbire a finalizării negocierilor pentru ultimul pilon al proiectului european al Uniunii Bancare – schema de asigurare a depozitelor.

Pe plan social, ONU a declarat că 1,6 miliarde de oameni din întreaga lume au fost afectați de invazia rusă, iar „efectul războiului asupra securității alimentare, energiei și finanțelor este sistemic, sever și se accelerează” (Guterres, 2022).

UE se confruntă, așadar, cu o sumă de provocări multiple, iar gestionarea șocului geopolitic devine tot mai complicată pe măsură ce conflictul ruso-ucrainian se prelungește, căci se suprapune peste crize deja existente înainte de război.

Încheierea Președinției franceze, la finalul lunii iunie 2022, și preluarea, de către Cehia, a Președinției rotative a Consiliului UE a dat semnalul de continuitate, pentru următorul semestru, a șase dosare de priorități politice și de politici europene pe timp de război: (i) limitele uniunii politice, (ii) securitate militară, (iii) securitate energetică, (iv) reziliența Uniunii, (v) securitate alimentară și, (vi) politica migrației. Nicicând în istoria UE nu s-au negociat simultan atâtea teme complexe și de o însemnătate covârșitoare pentru însăși existența Uniunii.

1.1. Unitatea politică pusă la încercare

1.1.1. Sprijin financiar pentru Ucraina

Finanțarea Ucrainei este, deocamdată, un concept complicat, care, gestionat greșit sau superficial, ar putea afecta securitatea întregului continent.

Discuția despre reconstruirea Ucrainei ar putea părea prematură, având în vedere luptele în desfășurare care au loc în mare parte a teritoriului ucrainian de mai bine de șase luni.

Pierderile directe și indirecte cauzate Ucrainei în primele cinci luni de război sunt estimate, deocamdată, la: (i) 543-600 miliarde dolari, dacă se ia în considerare scăderea PIB, anularea investițiilor, plecarea forței de muncă, costuri suplimentare de apărare și suport social (Kiev School of Economics Institute, 2022), (ii) 750 miliarde euro pentru finanțarea cheltuielilor statului și a războiului (CE, 2022) și, (iii) peste 1 trilion euro pierderi totale cumulate (Hoyer, 2022). Există un consens al donatorilor instituționali în ceea ce privește structurarea complicatului proces de reconstrucție a Ucrainei pe patru mari componente:

UE, alături de statele aliate, instituțiile financiare și băncile de dezvoltare planifică înființarea și gestionarea unui fond fiduciar care să canalizeze finanțarea Ucrainei. Se discută și despre un instrument de finanțare de tip MRR, dar este nevoie de acord politic unanim.

- *Finanțarea achizițiilor de armament necesar în război*: persistă preocuparea că, odată cu creșterea cheltuielilor pentru apărare, va crește și mozaicul de sisteme militare și tipuri de echipamente specifice care nu sunt neapărat compatibile între ele, ceea ce pune problema eficienței cheltuirii banilor europeni și a banilor direcționați din bugetele naționale;

- *Finanțarea aparatului guvernamental*: plata facturilor și acoperirea costurilor totale de funcționare a aparatul guvernamental ucrainian și a sistemului bugetar public în funcțiune (acolo unde încă se poate), respectiv: salarii pentru angajați guvernamentali și solde pentru militarii armatei Ucrainei, pensii, ajutoare de stat și sociale și alte cheltuieli care nu generează venituri fiscale la bugetul de stat (în condițiile unei colectări zero de taxe și impozite),

- *Finanțarea infrastructurii de primă necesitate în timpul și, mai cu seamă, după încetarea conflictului:* poduri, șosele, căi ferate, etc, cu rol strategic, instalații de irigare, fabrici, uzine, aeroporturi și gări, depozite de infrastructură și logistică militară, școli și unități de antrenament care deservesc simultan armata și populația civilă și,

- *Menținerea stabilității macroeconomice și a securității militare*: temă principală a discuțiilor la Conferința donatorilor de la Lugano, depinde de răspunsul la două întrebări: cât timp se mai poate amâna dezbaterea privind cea mai bună strategie pentru reconstruirea Ucrainei și, care vor fi sursele de finanțare. Poziția CE este clară: orice efort de durată de a reconstrui economia ucraineană va fi posibil doar într-un mediu de stabilitate *de facto* și *de jure* (Von der Leyen, 2022a).

Pentru a sprijini planul de reconstrucție, CE a propus, la 18 mai (2022a) și, a reiterat, la Conferința donatorilor de la Lugano (4-5 iulie 2022), înființarea unui mecanism instituțional dedicat reconstrucției Ucrainei (*Ukraine Reconstruction Platform*), co-prezidat de CE și Ucraina, care să includă, alături de UE, toate țările aliate, precum și instituțiile financiare internaționale și băncile multilaterale de dezvoltare. Banca Europeană de Investiții (BEI) s-angajat să înființeze și administreze fondul fiduciar

„*EU-Ukrain Gateway Trust Fund*" prin care să colecteze urgent contribuțiile donatorilor. BEI va gestiona, concomitent, și tabloul riscurilor asociate fluxurilor financiare precum și cadrul de control și auditare a banilor europeni. Dacă acest fond va deveni operațional începând cu luna septembrie, calendarul de lucru ar fi următorul: din capitalul inițial de 20 miliarde euro s-ar putea acorda primele garanții pentru reducerea riscului investițional astfel încât, până la finalul acestui an, să înceapă refacerea rețelelor electrice deteriorate și repararea liniilor de cale ferată distruse în război. Până la operaționalizare, rămân două probleme: votul unanim din Consiliu și, cât de ușor vor putea fi colectate aceste sume enorme.

Deocamdată, principala prioritate pe termen scurt a aliaților este furnizarea de armament, ajutor umanitar și lichidități necesare pentru a acoperi un deficit de finanțare al balanței de plăți a Ucrainei estimat de FMI la aproximativ 39 miliarde dolari pentru întregul anul 2022. În evaluarea FMI (2022a), Ucraina ar putea finanța maxim 9 miliarde USD din acest decalaj, din rezervele internaționale, echivalentul a circa o lună de importuri din perioada pre-conflict (Skok, de Groot, 2022), fără a amenința stabilitatea macrofinanciară a țării; *gap*-ul mediu de finanțare rămâne la circa 5 miliarde dolari / lună pentru semestrul al doilea al anului 2022.

Ucraina se finanțează, majoritar, prin creație monetară. Dacă se prelungește conflictul militar, *gap*-ul mediu de finanțare estimat la circa 5 miliarde dolari / lună pentru trimestrul al doilea 2022.

De la începerea războiului, Ucraina se finanțează, majoritar, prin emisiune monetară. Principala sursă de venit (7,7 miliarde dolari) a provenit din achiziționarea titlurilor de stat care, însă, a alimentat inflația (18 la sută în luna mai) și a pus presiune asupra rezervelor valutare ale băncii centrale pentru a susține cursul de schimb al grivnei. Cu o cădere economică estimată la circa 45 la sută din PIB până la finalul anului 2022 (FMI, 2022a)[13], ajutorul financiar internațional este absolut vital pentru finanțarea deficitului bugetar estimat la circa 10 miliarde euro până la finalul anului 2022 și pentru atenuarea impactului inflaționist negativ dacă ar fi să fie finanțat integral prin emisiune monetară. Creditorii internaționali au ajuns la un acord de suspendare a rambursării datoriei suverane a Ucrainei cel puțin până la sfârșitul anului 2023 – o decizie fără precedent de la al doilea război mondial încoace pentru un stat european.

Angajamentele bilaterale și multilaterale de sprijin financiar total pentru Ucraina promise în contextul ultimei reuniuni G7, sunt de aproape 20 miliarde dolari. Pentru finanțarea deficitului bugetar, FMI (2022a) a aprobat finanțare de 1,4 miliarde dolari pentru Ucraina prin Instrumentul de finanțare rapidă, după anularea acordului *stand-by* în derulare în perioada pre-război. Banca Mondială pregătește un pachet de sprijin de 1,5 miliarde dolari iar SUA au aprobat o linie de finanțare de 13,6 miliarde dolari. Tot pentru sprijin bugetar direct, Germania a oferit un grant de 1 miliard euro, plus încă 200 milioane euro din partea Italiei și 190 milioane euro din partea Franței. CE, în baza articolului 122 din TFUE, a aprobat disponibilizarea unei sume de până la 9 miliarde euro prin instrumentul de Asistență Macro-Financiară (MFA) excepțională, sub formă de împrumuturi pe termen lung în condiții avantajoase, conform deciziei Consiliului

[13] O analiză de la finalul lunii iunie 2022, condusă de directorul direcției de cercetare de la Banca Națională a Ucrainei, sugerează că ,,activitatea economică a scăzut cu 45 la sută la începutul războiului, dar a revenit la aproximativ 85 la sută din nivelurile de dinainte de război''. Argumentul principal este acela că, regiunile ocupate de Rusia, cum ar fi Herson, au o pondere mult mai mică în PIB comparativ cu regiunea Kiev, care reprezintă aproape 30 la sută din PIB și a rezistat atacului Rusiei. Dar, analiza admite că ,,războiul din Ucraina a limitat sever capacitatea de culegere a informațiilor statistice și de evaluare a impactului războiului asupra economiei Ucrainei'' (Constantinescu, Kappner, Szumilo, 2022) disponibil la: https://voxeu.org/article/short-term-impact-war-economic-activity-ukraine

din 23 și 24 iunie. Cel mai recent împrumut pe termen lung acordat de UE este de până la 1 miliard euro, cu scadență maximă de 25 de ani și o perioadă de disponibilitate de un an, într-o singură tranșă (care poate fi divizată).

Întârzierile mari cu care UE a aprobat disponibilizarea fluxului de asistență financiară – cel mai mare acordat vreodată pentru un stat din afara UE – sunt cauzate de un set complex de factori de natură:

– *Juridică*: ce tip de prevedere legală se poate utiliza pentru a nu implica PE, astfel încât disponibilizarea banilor să fie rapidă și pentru a evita crearea unui precedent prin care PE să aprobe extinderea de garanție acordată de statele membre unui stat din afara UE;

– *Fiscală*: cât spațiu de manevră este disponibil în CFM 2021-2027 pentru un stat din afara UE și, cum pot fi reprioritizate cheltuielile din Bugetul UE anual și pe termen lung astfel încât să nu fie afectate interesele statelor membre – în afara celor 900 miliarde euro utilizați ca primă transă, mai există un disponibil de cel mult 150 miliarde euro pentru Republica Moldova;

UE este, în prezent, cel mai important creditor al Ucrainei. Pentru UE, disponibilizarea unei sume atât de mari pentru un stat membru din afara UE a ridicat probleme juridice, instituționale și operaționale fără precedent în istoria UE.

– *Politică*: solicitarea de garanții voluntare statelor membre, cheia de alocare și magnitudinea acestora (valoarea împrumutului scade/crește în funcție de bunăvoința politică a fiecărui stat membru de a mări garanțiile) necesare pentru emiterea de împrumuturi prin euro-emisiuni;

– *Control și audit*: instituirea unui nou sistem de raportare și monitorizare a cheltuirii banilor europeni în afara spațiului UE, pentru a nu deturna destinația banilor cetățenilor UE;

– *Operațională*: nevoia de a subvenționa dobânzile la împrumuturile din CFM 2021-2027 și nevoia de a extinde maturitatea împrumuturilor de la 15 ani la 25 ani (media nu poate scădea sub 25 de ani).

Problematică rămâne și forma de acordare a MFA: Germania și statele frugale sunt rezistente la ideea de a oferi împrumuturi garantate de statele membre, argumentând ca o parte substanțială să fie alocată sub formă de granturi bilaterale din partea statelor membre, deoarece Ucraina are un grad înalt de îndatorare iar împrumuturile suplimentare ar crește povara fiscală. Italia și Franța însă fac parte din grupul statelor care preferă garanții pentru împrumuturi pentru a nu-și împovăra bugetele naționale. FMI, la reuniunea de primăvară din luna aprilie 2022, a sfătuit statele membre să ofere Ucrainei granturi mai degrabă decât împrumuturi, deoarece este probabil ca țara să aibă dificultăți de rambursare pe termen scurt și mediu. CE discută o versiune actualizată a propunerii prezentată în februarie (CE 2022e) pentru continuarea finanțării aparatului guvernamental ucrainian printr-un amestec de împrumuturi și granturi, cu garanții UE, prin folosire din nou a MRR, dar destul de dificil de pus în aplicare pentru că, necesită vot politic unanim în Consiliu. Se are în vedere și înființarea unor noi mecanisme specifice procesului de reconstrucție din Ucraina (prin convertirea unora din instrumentele utilizate în Irak sau Afganistan); de asemenea, la ultima reuniune G7 și la *Summit*-ul NATO de la Madrid s-a discutat și despre propunerea ca sursa de finanțare a acestor instrumente să provină din Planul de investiții *Global*

Gateway Strategy (lansat de UE anul trecut ca alternativă la inițiativa Chinei *,,Belt and Road overseas investment strategy'')*, în contextul inițiativei *„Build Back Better World"*; de asemenea, Guvernul ucrainean a propus vânzarea unora din activele rusești confiscate, însă atât UE cât și SUA consideră că este o opțiune greu de implementat.

O problemă majoră pentru UE este durata acestui conflict: în Eurogrup și în Consiliul Ecofin s-a discutat ipoteza că, în caz de prelungire, vor fi necesare sume mai mari pentru reconstrucția Ucrainei, ceea ce va necesita o nouă rundă de emisiuni de euroobligațiuni, care va implica iar intrarea în complicatul proces al unui vot unanim care să valideze implicațiile de natură fiscală. Interesant este că, unele dintre statele care înainte de război s-au opus creșterii cheltuielilor comune ale UE lucrează acum cu scenariul prelungii războiului, ceea ce presupune un efort comun fiscal imens, finanțabil prin euroobligațiuni, adică din banii contribuabililor din statele membre.

1.1.2. Noi membri ai UE?

Aceasta este întrebarea politică care în ultimele trei luni a dominat agenda discuțiilor în organismele europene și la nivelul statelor membre, pornind de la divizarea și fricțiunile de dinainte de război dintre susținătorii și oponenții extinderii Uniunii pentru statele din Balcani versus adâncirii reformei zonei euro.

Pentru UE prioritățile politice sunt de reformare internă a UEM, care includ și adâncirea uniunii politice prin crearea unei ,,Comunități Politice Europene''.

Una din soluțiile de compromis prezentată inițial de președintele Emmanuel Macron, de Ziua Europei, susținută ulterior de președintele Charles Michel și reluată la Consiliul European geopolitic din 23-34 iunie 2022, este înființarea unui nou organism politic european – „Comunitatea Politică Europeană" care, pe lângă aspiranții la statutul de stat membru UE, ar putea include și alte țări care nu fac parte din UE, cum ar fi Regatul Unit sau Elveția. Discuțiile din timpul Consiliului European nu au fost foarte detaliate, dar o concluzie a fost certă: această structură nu înlocuiește procesul de extindere a UE; Comunitatea Politică Europeană va fi deschisă statelor europene care împărtășesc un set comun de valori democratice, indiferent dacă sunt sau nu membre ale Uniunii și indiferent de natura relației lor cu UE: dacă doresc să se alăture, au părăsit, sau colaborează cu UE pe bază de acorduri economice". Cu două săptămâni înainte de Consiliu, Franța a circulat un document de tip *non-paper (*neoficial) care avertizează că, deși Ucraina are „aspirații legitime" de aderare la UE, procesul va fi de lungă durată și însoțit de multiple condiționalități.

Concluziile Consiliul European de la finalul lunii iunie (2022b) întăresc decizia privind propunerea CE de a se acorda Ucrainei statutul de candidat la aderarea la UE – o construcție pur politică fără obligații legale și financiare – „cu înțelegerea" (CE, 2022) că Ucraina va întreprinde reforme pentru a consolida statul de drept, a combate corupția și va îndeplini o listă lungă de standarde UE în alte domenii. O analiză Bruegel 2022 (Demertzis, 2022) consideră că, pe termen scurt, pe baza acestei decizii se va putea: (i) acorda mai mult sprijin financiar și militar Ucrainei și, (ii) acoperi actualul deficit de finanțare externă pentru a evita epuizarea rezervelor valutare. Pe termen mediu, un proces de aderare structurat, fără nicio automatizare, va ajuta la reconstruirea Ucrainei și la consolidarea instituțiilor acesteia. Planificarea reconstrucției Ucrainei este importantă, iar statutul de candidat la UE poate face mai probabil ca banii de reconstrucție să fie bine cheltuiți; în plus, s-a dovedit că, aderarea ajută la convergența economică pe termen mediu și lung.

CE a acordat Ucrainei și Moldovei statutul de candidat la aderare, „cu înțelegerea" că ambele state vor face reforme pentru a consolida statul de drept, combaterea corupției și implementarea *acquis*-ului.

Criticii acestui proiect politic au două seturi de argumente. Pe de o parte, cred că riscul acestui raționament este slăbirea credibilității UE pentru că „oferă iluzii pe post de soluții'' (Lukas, 2022). Pe de altă parte, de ce ar fi nevoie de o altă confederație de state, când obiective asemănătoare sunt în statutul Consiliului Europei sau al OSCE – alte organizații care includ membri din afara UE. Și nu în ultimul rând, state balcanice precum Albania și Macedonia de Nord, aflate în proces îndelungat de screening și evaluări repetate din partea CE, așteaptă încă să deschidă oficial negocierile de aderare la UE, iar Turcia și Serbia sunt exemple de state candidat cu negocieri blocate ani la rând.

Consiliul (2022b) a luat o decizie similară și pentru Moldova, în timp ce pentru Georgia se menționează doar „perspectiva de a deveni stat membru al UE".

Consiliul nu a menționat un calendar de lucru pentru începerea discuțiilor de aderare cu Ucraina și cu Moldova. Din punct de vedere politic, decizia Consiliului nu se poate implementa fără aprobarea unanimă a celor 27 de parlamente naționale.

1.1.3. Voința politică pentru modificarea Tratatelor europene?

Războiul a adus întrebări grele pentru UE: Ar trebui țări precum Ungaria să țină în suspans toată Uniunea pentru a-și negocia dreptul de veto? Ar trebui UE să aibă o politică externă și de apărare mai viguroasă? Cum se poate reforma UE? Este posibil ca, în funcție de durata și gravitatea efectelor războiului, UE să nu dispună de instrumente și mecanisme suficiente de finanțare a Ucrainei, ceea ce, pe fond, conduce la necesitatea modificării tratatelor europene. Ulterior, pe măsură ce conflictul militar s-a agravat, UE s-a aflat în fața deciziei de a finanța operațiuni de apărare – subiect tabu până la data de 24 februarie, căci se lovea de restricțiile TFUE.

Se coagulează o masă critică care este deschisă inițiativei de modificare a TFUE – proces lung și laborios atât instituțional cât și politic.

În plus, una din recomandările Conferinței privind Viitorul Europei, susținută de state din Europa centrală și de est, statele baltice și Danemarca, propune modificarea TFUE în sensul de a include, printre altele, prevederi exprese cu privire la întărirea capacității de apărare a UE, dar și pentru desființarea sistemului care permite unei țări să se opună deciziilor de politică externă și de natura politicilor fiscale naționale.

Două inițiative merită evidențiate ca progrese instituționale în direcția modificării tratatelor europene. Prima, este inițiativa unui grup de state membre (Germania, Belgia, Italia, Luxemburg, Țările de Jos și Spania identificate cu noul acronim CoFoU care a intrat în lexiconul UE) care solicită înființarea unui nou grup de lucru ad-hoc și stabilirea unui „proces interinstituțional" de coordonare a discuțiilor dintre cele trei instituții principale ale UE în ceea ce privește modificarea TFUE. A doua, este rezoluția PE, adoptată pe 9 iunie 2022, cu o majoritate covârșitoare, care vine ca un impuls de a plasa subiectul pe ordinea de zi a unui viitor Consiliul European, în sensul de a cere liderilor UE să convoace o Convenție europeană pentru modificarea „de urgență" a tratatelor europene, cu scopul de a abroga regulile care impun unanimitatea votului statelor membre ale UE cu privire la anumite decizii, inclusiv impunerea de sancțiuni.

1.2. Securitate militară

1.2.1. Finanțarea cheltuielilor de apărare

La 24 februarie 2022, odată cu prima declarație de susținere a Ucrainei și, ulterior, pe parcursul lunilor de derulare a conflictului armat pe teritoriul ucrainian, UE a fost în situația de a finanța, pentru prima oară în istoria sa, trimiterea de arme letale de apărare într-o țară terță, un moment considerat de cotitură, după decenii de rezistență la integrarea UE în domeniul apărării[14].

În patru luni de război, UE a trimis, pentru prima oară în istoria sa, arme letale de apărare într-o țară non-UE iar finanțarea cheltuielilor de apărare s-a făcut în afara CFM 2021-2027, prin FEP - singurul instrument disponibil din punct de vedere legal și financiar.

În primele 120 de zile ale războiului ruso-ucrainian, UE a acordat finanțare prin intermediul singurului instrument existent la nivelul UE – Facilitatea Europeană pentru Pace (FEP) – un instrument care permite UE să ofere și să finanțeze direct forme de sprijin letal și neletal țărilor terțe care solicită acest ajutor; finanțarea se face numai în afara CFM 2021-2027, deoarece utilizarea fondurilor bugetare UE pentru apărare este interzisă de tratatele europene. Trei state membre – Malta, Austria și Irlanda – au invocat „clauza de abținere constructivă" pentru a contribui financiar la resursele neletale sau umanitare ale UE, iar decizia Suediei (stat membru UE și stat candidat la NATO) de a trimite echipamente militare în Ucraina marchează o schimbare de atitudine față de apărarea europeană. Până în prezent, prin FEP s-au disponibilizat circa 1,5 trilioane euro, din care 400 de milioane exclusiv pentru armament letal (CE, 2022).

La trei luni de la declanșarea războiului, Consiliul a propus Planul de apărare al UE (*the Strategic Compass*, 2022d), în baza căruia dobândește un nou rol în domeniul apărării. Mai precis, acest plan urmează să acopere finanțarea armatelor naționale ale statelor membre pentru componenta de achiziții, prin coordonarea cheltuielilor pentru achiziții comune, pentru a evita suprapunerea cu instrumentele naționale de finanțare. Suplimentar, Planul UE mai are și o componentă industrială comună, ținând cont de faptul că include o evaluare a lacunelor de investiții în apărare din statele membre – așa numita propunere franceză pentru o strategie de investiții europene comune „Fond de autonomie strategică pentru Europa" (SAFE), care să orienteze investiții finanțate prin împrumuturi pan-europene către revitalizarea industriei de apărare și armament, dar și a altor sectoare industriale care sunt necesare în complexul proces de reconstrucție prezentă și viitoare a Ucrainei.

Dar, ca orice plan strategic propus de UE, succesul implementării depinde de spațiul fiscal disponibil în fiecare stat membru. În cazul de față, creșterea bugetelor naționale de apărare este un subiect sensibil, nu doar fiscal ci mai ales politic: unele state membre solicită trecerea cheltuielilor militare în afara limitelor de deficit bugetar admise prin PSC, pentru a nu deconta politic scăderea ofertei de bunuri publice.

Germania, alături de alte state membre frugale, resping astfel de inițiative, oferind, la finalul lunii mai 2022, un nou model instituțional constituit în afara bugetului de stat care respectă, concomitent, Constituția Germaniei și TFUE, dar care este aplicabil în state cu disciplină fiscală și spațiu fiscal suficient. În luna mai 2022, a fost înființat un

[14] TFUE prevede, la articolul 122, că UE poate acorda asistența financiară în „circumstanțe excepționale situate în afara controlului său" și „în special în cazul în care apar dificultăți grave în aprovizionarea cu anumite produse, în special în domeniul energiei".

fond de cheltuieli militare, așa-numitul *Sondervermögen*, care va furniza temporar – doar în următorii cinci ani – resursele financiare necesare pentru *Bundeswehr* (forțele militare de luptă ale Germaniei), până când bugetul de stat german va putea să crească, treptat, cheltuielile de apărare. Pe parcursul celor cinci ani de operare, acest fond se va alimenta din împrumuturi de pe piețele financiare, cu garanții guvernamentale germane. În prima fază, Parlamentul german a aprobat o injecție de 100 miliarde euro, care va crește cheltuielile militare anuale ale Germaniei de la aproximativ 50 miliarde euro, la o medie anuală de 70 miliarde euro, ceea ce apropie Germania de conformitatea cu obiectivul NATO de a cheltui 2 la sută din PIB pentru apărare – nu se specifică însă dacă acest procent va fi egal distribuit în fiecare an.

1.2.2. Standarde comune europene pentru securitate cibernetică

Una din prioritățile imediate ale UE în materie de securitate cibernetică este creșterea suveranității Europei în sectorul *cloud*. În prezent se află în derulare negocieri pentru o schemă de securitate cibernetică prin care furnizorii de *cloud* din statele membre trebuie să îndeplinească un set comun de standarde de securitate cibernetică sub forma unei așa-numite ,,etichete de securitate în *cloud*''. Astfel de schemă funcționează deja în Franța, sub denumirea SecNumCloud, dezvoltată de un grup de lucru al ENISA (Agenția de Securitate Cibernetică a UE) care include experți de la companii precum SAP, T-Systems de la Deutsche Telekom, Cisco, Amazon etc.. În contextul conflictului de la granița UE, urgența este identificarea și implementarea cât mai rapidă a unor măsuri pentru a minimiza riscurile asociate legilor non-UE cu aplicare extrateritorială.

Implementarea unei scheme standard de securitate cibernetică în UE sub forma unei etichete de securitate în *cloud* este disputată între statele membre din punct de vedere al suveranității naționale digitale.

Un grup de state membre (Franța, Germania, Italia și Spania) consideră că miza acestei scheme de certificare a securității cibernetice, respectiv a unui sistem european de etichetare, este suveranitatea cibernetică națională, în sensul protejării includerii cerințelor de imunitate în schemă și, oprirea interferenței SUA în datele extrateritoriale din *cloud*. Pe de altă parte, Irlanda, Suedia și Țările de Jos au respins cerințele de suveranitate, argumentând că acestea nu pot aparține unei scheme naționale și europene de certificare a securității cibernetice; în plus, se consideră că, prevederile de suveranitate digitală, operațiunile de întreținere a serviciului *cloud* și datele aferente, dacă ar fi localizate exclusiv în UE, ar limita eligibilitatea furnizorilor de servicii *cloud*. Negocierile sunt în plică desfășurare, iar o schemă finală de securitate la nivel european va avea nevoie de aprobare formală din partea instituțiilor UE și a statelor membre.

În ceea ce privește politica de tehnologie digitală a UE, CE urmează să propună până la finalul anului 2022: (i) o strategie de diplomație digitală, care va permite UE să-și sporească securitatea și să promoveze piețele digitale la nivel național și mondial, (ii) alianțe digitale cu țări care au ca obiectiv contracararea influenței chineze și ruse în domeniul tehnologiei digitale, (iii) căi diplomatice care să sporească convergența tehnologiei digitale dintre UE, SUA și alți aliați occidentali și care să ofere UE surse alternative de dezvoltare digitală. Între timp, Rusia și China și-au cimentat alianța „fără limite” și s-au angajat să accelereze decuplarea tehnologică de Occident.

1.3. Securitate energetică

1.3.1. Embargoul asupra importurilor de petrol din Rusia și o nouă rundă de interdicții tehnice

Țițeiul a continuat să domine, în mare măsură, importurile UE de produse energetice și în prima parte a anului 2022, până la operaționalizarea celei de a șasea runde de sancțiuni împotriva Rusiei. La Consiliul European excepțional de la finalul lunii mai 2022 s-a obținut, pentru prima oară în istoria continentului european, interzicerea importului de petrol rusesc livrat de petroliere pe mare până la sfârșitul anului 2022. Acordul istoric al UE este, fără îndoială, o realizare majoră. A cere ca 27 de state membre, dintre care unele sunt dependente istoric de energia rusă, să aprobe o decizie care, aproape sigur, va afecta propriile economii, în numele Ucrainei, o țară care nu este stat membru UE, ar fi fost de neconceput cu câteva luni în urmă.

Runda a șasea de sancțiuni împotriva Rusiei a fost pe cât de dură – interzicerea a 90 la sută din importurile de petrol rusesc – pe atât de problematică din cauza implicațiilor de natură comercială, juridică și operațională generate de separarea petrolului importat prin oleoconducte versus petrolul transportat pe mare.

Cu toate acestea, acordul privind implementarea celei de a șasea runde de sancțiuni nu este perfect, ceea ce arată limitările unității europene. În primul rând, contrar solidarității dovedite în primele cinci runde de sancțiuni, negocierile rundei a șasea au durat 26 de zile de la data anunțului președintelui CE, din cauza presiunilor exercitate de câteva state membre (Ungaria, cazul cel mai mediatizat[15]). Apoi, sancțiunile nu includ petrolul importat prin conducta petrolieră Druzhba – o linie cheie din era sovietică de aprovizionare către Ungaria, Slovacia și Republica Cehă –, care reprezintă 10 la sută din importurile de petrol rusesc; de precizat că trei state membre depind major de livrările de petrol rusesc prin conducte petroliere: Ungaria (86 la sută), Republica Cehă (97 la sută) și Slovacia (100 la sută), (Eurostat 2021). În al treilea rând, interdicția importurilor de petrol rusesc se aplică treptat, deoarece Germania și Polonia s-au angajat să elimine petrolul rusesc, treptat, până la sfârșitul anului. Și nu în cele din urmă, este posibil ca această separare a importurilor să genereze un efect de distorsiune a pieței unice, având în vedere că unele state membre vor beneficia de aprovizionare continuă cu petrol rusesc; mai există și îngrijorări cu privire la modul în care această separare a importurilor va funcționa din punct de vedere juridic. Principala întrebare este cum va putea UE să asigure condiții de concurență echitabilă atunci când unele state membre vor opri importurile de petrol rusești și vor cumpăra provizii alternative scumpe de pe piața mondială, în timp ce altele, inclusiv Ungaria și Germania, vor continua să importe petrol ieftin prin oleoconducte, petrol care poate fi rafinat și vândut în restul UE cu un avantaj competitiv?

Ca reacție la sancțiunile internaționale și ca urmare a refuzului companiilor naționale de a efectua plățile în ruble către Gazprom, Rusia a întrerupt sau a redus furnizarea gazului pentru 12 state membre: Letonia, Polonia, Bulgaria, Țările de Jos, Finlanda și Danemarca sunt decuplate integral de la gazul rusesc iar livrările sunt reduse către Germania, Austria, Italia și Slovacia, invocându-se probleme tehnice. Între timp, CE a lansat o platformă comună de cumpărare a gazelor naturale lichefiate (GNL) care este

[15] În cazul Ungariei, votul politic a fost cuplat cu următoarele condiționalități: (i) direcționarea de fonduri suplimentare (inclusiv pentru infrastructura energetică nouă în cadrul noii scheme de subvenții RePowerEU) de progresele statului de drept în Ungaria – deocamdată se știe, că atâta timp cât problemele privind statul de drept în Ungaria nu vor fi rezolvate, nu este posibilă accesarea de noi fonduri europene; (ii) finanțarea noilor investiții în infrastructura petrolieră s-ar putea realiza prin RePowerEU.

deja funcționabilă; Bulgaria a devenit, din luna iulie 2022, primul stat membru beneficiar al acestei platforme, după ce, în luna mai, a fost prima țară care nu a mai primit gaz rusesc ca urmare a refuzului de a respecta noua schemă de plată impusă de Rusia. Problemele recente de aprovizionare pentru companiile italiene, germane, slovace și austriece, care au respectat noua schemă de plată solicitată de Rusia, arată că acest tip de conformitate nu conferă o certitudine. Austria, Germania și Italia continuă să importe gaze rusești, dar în cantități descrescătoare, accelerând, simultan, căutarea unor surse alternative de gaze în Orientul Mijlociu.

Deja UE pare a-și atinge limitele în ceea ce privește eficacitatea sancțiunilor impuse Rusiei.

Ca urmare a atacurilor repetate asupra unor ținte civile, UE a adoptat, pe 21 iulie 2022, așa-numitul ,,pachet de sancțiuni de conformare și întreținere'' denumit informal ,,*package of sanctions 6.5*'' pentru că sunt incluse secțiuni tehnice de îmbunătățire a restricțiilor din rundele anterioare. Pe partea de conformitate, regimul de sancțiuni al UE a fost extins cu 50 de domenii suplimentare, în principal pentru alinierea la restricțiile deja impuse de SUA și Regatul Unit. Cu o singură adnotare: interzicerea achiziționării, importului și transferului, direct sau indirect, de aur originar din Rusia și exportat către UE, indiferent dacă că este vorba despre aur sub formă de pulbere, forme neprelucrate sau semifabricate, bijuterii, monede de aur, deșeuri și resturi de aur. În ceea ce privește partea de îmbunătățire, UE a înăsprit regimul excepțiilor, prin: (i) adăugarea unor instituții care colaborează cu armata rusă în domenii precum aeronautica spațială și navală; (ii) extinderea interdicției de acostare a navelor rusești în porturile UE și pentru ecluzele din largul coastelor statelor UE; (iii) înăsprirea cerințelor de raportare privind înghețarea activelor persoanelor sancționate; (iv) interzicerea oricărei operațiuni de tranzacționare cu Sberbank, cu excepția plăților aferente importurilor de alimente și îngrășăminte și a tranzacțiilor asociate transportului de cereale prin Marea Neagră; și , (v) înăsprirea controalelor vamale pentru exportul către Rusia a produselor cu dublă utilizare și tehnologie avansată (de la căști de poliție, bastoane și substanțe chimice pentru gaze lacrimogene până la tehnologie nucleară).

Umplerea capacităților de stocare a gazelor ar trebui să fie prioritatea imediată a tuturor statelor membre. În cazul prelungirii războiului și a impunerii de sancțiuni de către Rusia, unele state membre vor trebui să impună măsuri de raționalizare a consumului de gaze.

1.3.2. Obligativitatea stocării gazelor

Când Rusia a atacat Ucraina facilitățile de stocare a gazului pe teritoriul UE erau pline mai puțin de o treime (CE, 2022f); contextul războiului, limitarea distribuției de gaz de către Gazprom și lipsa gazului din capacitățile de stocare din multe state membre au determinat creșteri bruște ale prețului și au îngreunat impunerea de sancțiuni asupra gazului rusesc, care contează ca 40 la sută în cererea UE.

Pentru a nu mai repeta situația din luna februarie 2022, PE și guvernele naționale au încheiat, la data de 22 iunie, un acord pan-european, parafat la 27 iunie 2022, printr-un regulament UE care instituie (Consiliu, 2022e) cote obligatorii de stocare, adică umplerea a cel puțin 80 la sută din facilități până la 1 noiembrie 2022 și 90 la sută înainte de iarna următoare – dar, deocamdată, aceste cote rămân o ficțiune atâta vreme cât nu există suficientă ofertă care să acopere integral cererea de gaz a UE sau dacă Rusia decide sistarea furnizării de gaz.

În caz pozitiv, când se va putea acoperi cererea, Planul UE este ca, începând cu 2023, statele membre să stabilească, de comun acord cu CE, traiectorii individuale de reumplere; pentru a evita un impact disproporționat asupra țărilor cu depozite mai

mari, obligația de umplere va fi limitată la un volum de 35 la sută din consumul anual de gaz. Iar pentru acele state care nu au suficiente facilități de depozitare – cum e cazul statelor insulare Malta și Cipru – acestea pot accesa capacitatea de stocare a altor state UE în valoare echivalentă de 15 la sută din consumul lor anual.

Dar, situația se poate schimba dacă războiul se prelungește și dacă livrările de gaze prin conducta Nord Stream 1 (care leagă Rusia de Germania) se mențin sau chiar scad sub nivelul de 40 la sută din capacitate cât era la reluarea furnizării de către Gazprom, la data de 22 iulie 2022.

Câteva din măsurile luate în patru state membre:

Germania: Guvernul german a intensificat planurile de conservare a gazelor pentru sezonul de iarnă, avertizând cu privire la reacții ,,masive în lanț'' care ar putea arunca Europa într-o recesiune „profundă" dacă industria siderurgică, chimică și alte industrii germane vor trebui închise (posibil să nu mai poată fi repornite odată ce se răcesc, pentru că au fost concepute numai pentru întreruperi accidentale) (Habeck, 2022). Mai mult decât atât, Germania a făcut un apel public la „solidaritatea europeană" pentru gestionarea crizei aprovizionării cu gaze, reamintind statelor membre că, în trecut, a oferit solidaritate financiară pentru gestionarea crizelor financiare. Astfel, la finalul lunii iunie 2022, a fost activizat nivelul de alertă (2 din 3) din Planul național de contingență și, la scurt timp, Germania a semnat un memorandum cu Austria, Ungaria, Polonia, Cehia și Slovacia pentru asistență reciprocă bilaterală sau coordonată, în cazul unei crize de energie electrică (deși obligatorii, deocamdată doar șase contracte sunt în derulare); apoi, la data de 7 iulie 2022, a fost aprobat cadrul legal de urgență de naționalizare a companiilor energetice aflate în dificultate (*bail out*); primul pas a fost făcut pe 22 iulie 2022 când Cancelarul Schulz a anunțat primul plan de salvare a companiei de gaze Uniper prin care guvernul german va investi 15 miliarde de euro contra unui pachet de 30 la sută din acțiunile Uniper, care era aproape de colaps. O analiză Deutsche Bank din 22 iulie 2022 arată că, într-un scenariu „robinetul rămâne închis", raționalizarea gazului va determina o scădere a PIB între 5 și 6 la sută în 2023. Cancelarul german Scholz a sugerat recent că s-ar putea prelungi funcționarea celor trei dintre cele mai noi centrale nucleare ale Germaniei, care prin lege ar trebui închise la sfârșitul anului 2022, mai ales în acele regiuni care nu au dezvoltat suficiente surse de energie regenerabilă (inclusiv in Bavaria). De asemenea, Germania ia în considerare și revenirea la vechile centrale pe cărbune, dar există o problemă: creșterea prețului cărbunelui (de peste patru ori mai mare la finalul lunii iulie comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut). În plus, au apărut și provocări logistice și meteorologice ca urmare a scăderii continue a apei în bazinul navigabil al Rinului (în prezent, barjele transportă doar o treime din încărcătura obișnuită). Deocamdată, în Germania se află în derulare un test de stres al sistemului național electric iar rezultatele sunt așteptate la începutul lunii septembrie.

Unele state membre fac apel la solidaritate europeană pentru gestionarea crizei aprovizionării cu gaze.

Franța: marile grupuri comerciale precum Leclerc, Carrefour și Monoprix au semnat, la mijlocul lunii iulie, un protocol de economisire a energiei începând cu jumătatea lunii octombrie, care ar presupune oprirea indicatoarelor luminoase după închiderea magazinelor și limitarea încălzirii de iarnă la temperatura de 17^0C în perioadele de

consum maxim. De asemenea, Franța lansează un sistem comercial de reducere a consumului de energie în mod voluntar, atunci când cererea pare să depășească oferta.

Spania: Guvernul Spaniei a introdus, de la 1 august, o serie de măsuri de raționare a energiei: consumatorii industriali, inclusiv restaurant, hoteluri și magazine sunt obligați să limiteze temperatura din instalațiile de aer condiționat la 27^0C și cele din instalațiile de încălzire la 19^0C; iluminatul stradal și public va fi oprit la ora 22. Măsurile sunt voluntare pentru consumatorii casnici.

Țările de Jos: țara nu are nevoie de importuri suplimentare de gaz; Guvernul olandez a ridicat plafonul pentru centralele pe cărbune (limitat până acum la o treime din capacitatea lor de generare) și a început extinderea, în regim de urgență, a actualelor terminale GNL și a facilităților de stocare. Există o discuție în prezent cu privire la creșterea extracției din câmpul de gaz Groningen (cel mai mare zăcământ de gaze din Europa), gaz care ar putea fi direcționat către Germania; o decizie este greu de luat după ce, începând cu anii 1980, câmpul de gaz a provocat sute de cutremure și a generat despăgubiri de miliarde de euro. Gazul Groningen are o particularitate anume: are un conținut ridicat de azot și mai puțin metan, ceea ce îl face un gaz cu conținut scăzut de calorii. Centralele de gaz din Țările de Jos sunt adaptate pentru acest tip de gaz, însă, Germania ar trebui să îl prelucreze suplimentar în uzine specializate pe extragerea azotului, a căror construcție poate începe doar din octombrie 2022.

Între timp, toate capacitățile de stocare din UE au devenit infrastructură critică, și toți operatorii vor trebui să fie certificați până în luna noiembrie 2022. Dacă sunt considerați nesiguri, vor trebui să renunțe la proprietatea asupra instalațiilor de stocare a gazelor.

De asemenea, după cinci zile de negocieri, Consiliu a adoptat versiunea revizuită a propunerii inițiale a CE de implementare, de la 1 august 2022, a unui nou regulament al Consiliului UE cu privire la măsurile coordonate de reducere a cererii de gaze, având ca temei legal prevederile art. 122 din TFUE. Noul regulament stabilește - ca un obiectiv inițial comun pentru toate statele membre - reducerea cererii de gaze cu 15 la sută între 1 august 2022 și 31 martie 2023 (echivalentul a 45 miliarde metri cubi de gaz sau al unui consum de șase săptămâni), comparativ cu media ultimilor cinci ani din aceeași perioadă a anului și, în condițiile unei ierni cu niveluri normale de temperatură. Însă, regulamentul include și o listă de scutiri (*loopholes*) pentru acele state membre care nu dețin în comun cu UE: (i) conducte directe de gaz (Spania și Portugalia); (ii) rețele electrice comune (statele baltice); (iii) stocuri suficiente pentru industriile critice, caz în care gazul depozitat într-un stat membru urmează a fi direcționat, în regim solidar, ca ajutor către alte state membre doar dacă acestea demonstrează că au luat măsuri concrete de reducere a cererii interne. Statele membre au obligația de a raporta către CE, până la sfârșitul lunii octombrie 2022, actualizarea planurilor naționale de urgență și apoi de a monitoriza, o dată la două luni, progresele de implementare a obiectivului comun. Deocamdată este dificil de apreciat cât se va economisi prin implementarea acestui regulament – o analiză FT (2022) avansează o reducere a cererii de gaz cu circa 10 la sută (33 miliarde metri cubi), însă CE nu confirmă această cifră, argumentând că scutirile au un caracter general greu de estimat (CE, 2022ff). În funcție de prognozele meteorologice, este posibilă renegocierea acestui regulament.

Propunerea legislativă a CE de reducere a cererii interne de gaze în UE a fost primită cu reticență de unele state membre, în special din flancul sudic.

După anunțul Gazprom de reducere a fluxului prin conducta critică Nord Stream 1, Autoritatea de reglementare a energiei din Germania a avertizat că, noul obiectiv comun al statelor membre ar trebui să se dubleze (20 la sută reducere). Grecia a identificat și o treia cale, adică un mecanism european care să compenseze utilizatorii industriali pentru reducerea consumului de gaz și electricitate pentru iarna viitoare, argumentând că ideea combină economia și eficiența energetică cu solidaritatea europeană. Oferind stimulente financiare, în loc să se bazeze pe penalizarea întreruperilor în timpul unei situații de urgență, noul mecanism s-ar baza pe schemele deja existente pentru stabilizarea rețelelor și pentru stimularea reducerii consumului pe termen scurt, combinând resursele naționale și europene.

O eventuală plafonare a prețului la petrolul rusesc este un mecanism complet tehnic și politic.

Ca impact economic, CE estimează că, aplicarea acestui regulament va avea un cost la nivelul UE care variază între 0,6-1 la sută PIB27 în cazul în care Rusia va opri complet furnizarea de gaze iar UE nu ia măsuri anticipate de pregătire a iernii; însă, impactul se poate diminua până la 0,4 la sută PIB27 dacă se acționează „din timp pentru diminuarea cererii". Suplimentar, CE propune un mecanism de stabilire a unor „obiective obligatorii de reducere a cererii" în cazul unui „risc substanțial de penurie gravă" (CE, 2022ff).

În actualul context geopolitic, tranziția verde este un dosar intens disputat.

Problema de fond este că, pe măsură ce UE se pregătește să elimine petrolul rusesc, se așteaptă și o creștere a prețului petrolului, dat fiind faptul că, deocamdată, oferta de petrol nu este suficient de mare pentru a compensa pierderile. S-a vehiculat, la ultima întâlnire G7 de la Schloss Elmau și la întâlnirea NATO de la Madrid, posibilitatea de plafonare a prețului petrolului rusesc, care implică direcționarea petrolului rusesc către alte piețe, mai ales către state cu venituri mici și medii care să fie de acord să cumpere petrol la un preț plafonat. Problema critică pentru funcționarea acestui tip de mecanism este cooperarea cu țările cu venituri mici și medii, ceea ce ar include state precum India, importator tradițional de petrol rusesc. De ce ar coopera aceste state? Unul din stimulentele oferite de UE și SUA ar putea fi accesul condiționat la serviciile europene și americane de asigurare și reasigurare a mărfurilor petroliere rusești, precum și la serviciile de transport maritim din UE. Însă, mecanismul este complex din punct de vedere tehnic iar din punct de vedere politic, este necesar un acord unanim între toate cele 27 state membre.

Pe de o parte, cel puțin 10 state membre consideră că respingerea revizuirii Sistemului de comercializare a certificatelor de emisii este un semnal de relaxare a obiectivelor PNRR și, deci, a MRR și a NGEU.

1.3.3. Diluarea ambiției politice privind schimbările climatice sau o altă cale spre tranziția verde?

CE a prezentat, la mijlocul lunii mai 2022, inițiativa europeană denumită Planul RePowerEU (CE, 2022g), în valoare de 195 de miliarde euro, un pachet de 35 de documente ca răspuns la dificultățile socio-economice și la perturbarea pieței globale a energiei cauzată de invazia Rusiei în Ucraina. Încă de la lansare inițiativa CE a fost controversată.

Un grup de 10 state membre (Austria, Danemarca, Germania, Luxemburg, Irlanda, Suedia, Slovenia, Țările de Jos, Finlanda și Spania) au inițiat o scrisoare de atenționare cu privire la riscul de diluare a nivelului ambiției și a mersului negocierilor atât în Consiliu cât și în PE, ceea ce ar putea prejudicia obiectivul de a reduce emisiile de carbon cu 55 la sută până în 2030, comparativ cu nivelurile din 1990 din Planul

european *Fit for 55*. Două sunt temerile acestor state: (i) slăbirea angajamentului politic pentru tranziția verde și neîndeplinirea angajamentelor din PNRR; unele state membre (cea mai mare parte a Europei centrale și de est), mai puțin entuziaste pe tema schimbărilor climatice și înainte de război, ar putea folosi provocările energetice actuale ca scuză pentru a întârzia țintele de energie regenerabilă și alte ținte din PNRR; (ii) tranzacționarea votului pentru dosare de politică externă (cazul Ungariei, pentru blocarea rundei a șasea de sancțiuni sau, mai recent, a răzgândirii în ceea ce privește taxarea marilor corporații) cu scopul de a obține mai multe fonduri europene – de exemplu: finanțarea RePowerEU cu scopul de ajustare a infrastructurii la blocada petrolului rusesc. Recenta decizie a Germaniei, Țărilor de Jos și Poloniei de a redeschide, temporar, centralelor pe cărbune, cea mai la îndemână de teama crizei energetice din această iarnă, trebuie judecată într-un context mai larg – timpul necesar până când: (i) se finalizează investițiile în energia regenerabilă finanțate prin PNRR; (ii) se extind interconexiunile între statele membre pentru acces comun la depozitele de gaze; (iii) se negociază o strategie europeană de combatere a creșterii prețurilor – pe lângă presiunea inflaționistă a războiului din Ucraina, Grecia a propus la începutul lunii iulie ruperea legăturii dintre prețul ridicat al carbonului și creșterea prețurilor la energie, prin plafonarea prețului certificatelor de emisii de CO_2 la 30 de euro pentru cel puțin un an, cu posibilitatea prelungirii. Deocamdată, CE nu oferă cifre concrete privind impactul acestor măsuri și nici detalii despre cum va scădea consumul de gaz, de vreme ce marile obstacole sunt lipsa infrastructurii și disponibilitatea energiei regenerabile. Deși RePowerEU vine într-un moment în care UE are o uriașă problemă a securității aprovizionării cu energie, din păcate, eforturile individuale și politicile actuale ale UE mai degrabă frânează trecerea către economia verde și nu sunt suficient de ambițioase să genereze această schimbare, este una din concluziile unui ONG influent *International System Change Compass*.

De partea cealaltă, CE și grupul statelor membre coordonat informal de Franța consideră că urgența acțiunii climatice este în contradicție cu obiectivele pe termen scurt de atenuare a creșterii prețurilor la energie și posibila decuplare a UE de la combustibilii fosili rusești. Ca urmare, RePowerEU este o altă cale de a realiza tranziția verde, ca o ajustare la schimbarea brutală a contextului politic și economic comparativ cu momentul în care CE a prezentat pentru prima dată Planul European *Fit for 55*: prețurile energiei au crescut pe măsură ce sancțiunile împotriva Rusiei afectează aprovizionarea cu energie a UE, orizontul unui armistițiu nu se întrezărește prea curând, iar Moscova impune propriile sancțiuni. Aceștia consideră că, păstrând obiectivul de reducere a emisiilor de 55 la sută, este probabil ca noua cale spre tranziția verde să se realizeze prin obiective intermediare ambițioase privind: *accelerarea introducerii mecanismului de ajustare a frontierei de carbon (CBAM) – menită să taxeze importatorii de emisii de carbon, *eliminarea treptată a cotelor gratuite de emisii de carbon pentru industria grea cu șase ani mai devreme decât a propus CE și *înființarea unui fond pentru climatul social menit să minimizeze efectele prețului carbonului asupra gospodăriilor mai sărace.

Sunt și grupuri ecologiste care susțin că acest obiectiv poate fi obținut mai repede decât propune CE, doar că, succesul tranziției europene către o economie mai ecologică este legat intrinsec de tranziția verde globală; de pildă, un raport al Climact (2022), estimează că jucătorii industriali ar putea reduce consumul de gaze naturale cu 26,6 miliarde de metri cubi până în 2027. În completarea acestor calcule, CE (2022) sugerează că dependența UE de gaze și petrol (în special rusești) s-ar putea elimina treptat prin: (i) accelerarea investițiilor în energie regenerabilă (45 la sută din energia regenerabilă până în 2030);(ii) schimbări de comportament (economisirea energiei, inclusiv prin creșterea eficienței energetice a clădirilor); (iii) o strategie solară care încurajează instalarea panourilor solare pe acoperișurile gospodăriilor și accelerarea procesului de eliberare a autorizațiilor; (iv) o diversificare a importurilor de petrol, gaze, electricitate și hidrogen și o investiție inteligentă în infrastructura energetică (care include o strategie energetică internațională și o strategie pentru țările din Golf, cu care s-ar putea stabili parteneriate globale privind clima și noi surse de hidrogen).

Pe de altă parte, CE și unele state cred că tranziția verde este încă un obiectiv fezabil și realizabil dacă se stabilesc niște obiective intermediare mai ambițioase.

Marea necunoscută în ceea ce privește RePowerEU este, încă, de natură fiscală. CE susține că, pentru atingerea obiectivelor RePowerEU este necesară o investiție de 210 miliarde euro până în 2027, ca un avans (*down payment*) pentru obținerea independenței energetice. 100 miliarde euro pe an pot fi obținuți din reducerea importurilor de combustibili fosili din Rusia, iar restul investițiilor de 110 miliarde euro va fi acoperit de sectorul privat și public la nivel național și transfrontalier. Aici intervine necunoscuta fiscală: cum se va finanța această diferență, prin ce instrument? Va fi un alt MRR – dar este încă prea devreme să se afirme viabilitatea și funcționalitatea MRR ținând cont că prima evaluare a sa va avea loc abia în 2024? Sau se va utiliza un nou model / instrument de finanțare?

Problema de fond rămâne de natură fiscală: cum va fi alimentat RePowerEU și cum vor fi direcționate fondurile către statele membre: prin transferuri transfrontaliere (după modelul MRR) – adică adâncirea uniunii fiscale – sau altfel.

Deocamdată, statele membre pot asigura complementaritatea PNRR-RePowerEU prin accesarea celor 225 de miliarde euro disponibili sub formă de împrumuturi prin MRR. CE a adoptat deja legislația și ghidurile orientative cu privire la modificarea și completarea MRR pentru includerea unor obiective RePowerEU. În plus, CE propune să mărească pachetul financiar MRR cu 20 miliarde euro în granturi din vânzarea certificatelor din Sistemul UE de comercializare a certificatelor de emisii deținute în prezent în Rezerva de stabilitate a pieței, pentru a fi licitate într-un mod care să nu perturbe piața. Ca atare, ETS nu numai că reduce emisiile și utilizarea combustibililor fosili, ci strânge și fondurile necesare pentru a obține independența energetică – o altă propunere criticată de statele frugale caci inversează efectiv o decizie a CE din 2018 care anula excedentul de certificate din rezerva de stabilitate a pieței și, practic reutilizarea cărbunelui în centralele electrice!

Și dosarul taxonomiei de finanțare durabilă a avut o evoluție controversată: deși a demarat inițial ca un angajament al CE de a introduce un sistem comun de standardizare menit să ofere investitorilor o direcție clară cu privire la ceea ce este și ceea ce nu este o activitate ecologică (gestionarea unitară a pieței unice pe bază de standarde comune), ulterior, Comisia de mediu a PE a respins inițiativa CE iar statele membre au avut păreri diferite (grupul condus de Germania este în favoarea gazelor, iar grupul condus de Franța pledează în favoarea energiei nucleare). Dar, în final, PE a votat varianta care prevede că gazele naturale și centralele nucleare să fie clasificate drept energie verde iar proiectele de investiții în aceste domenii să poată fi finanțate

din fonduri europene. S-a ajuns și la un acord politic pentru: (i) definirea categoriilor de combustibili durabili pentru aviație și a biocombustibilului (bazați pe arderea așchiilor de lemn sau a grăsimilor animale) și, (ii) supra-taxarea companiilor energetice, subiect cu atât mai delicat cu cât prețurile petrolului și gazelor continuă să crească alimentând creșterea costului vieții în toate statele membre. Ca răspuns la votul politic din PE, Austria și Luxemburg au anunțat pe 8 iulie că vor acționa CE în justiție.

O altă sursă de dificultate consensuală în UE în ceea ce privește noua abordare a tranziției verzi este și respingerea, de către PE, a raportului final privind revizuirea Sistemului de comercializare a certificatelor de emisii – o parte cheie a pachetului legislativ privind schimbările climatice *Fit for 55*, inclusiv reformarea Sistemului de comercializare a certificatelor de emisii (ETS) și de ajustare a frontierei de carbon și introducerea unei taxe la frontieră asupra producției de carbon a produselor care vin în UE și excluderea locuințelor din sistemul de comercializare a emisiilor – anterior, CE a propus extinderea sistemului actual care obligă poluatorii industriali grei să plătească pentru emisiile de carbon prin includerea proprietăților imobiliare comerciale și private.

Însă, PE a votat pozitiv propunerea CE de a accelera, până în 2035, trecerea la vehiculele electrice prin interzicerea motoarelor cu ardere internă care emit poluare. Această decizie va afecta statele din Europa centrală și de est ale căror economii sunt dependente de industria auto (exportă componente cheie pentru motoarele cu ardere internă) dar, se speră că, prin PNRR, se va putea finanța ajustarea și adaptarea capacităților de producție pentru fabricarea bateriilor electrice de mare putere, a panourilor solare și turbinelor eoliene, chiar dacă UE depinde aproape în totalitate de China pentru fabricarea componentelor care includ magneziu și are nevoie de 15 ori mai mult litiu (Breton, 2022).

1.4. Securitate alimentară

Securitatea alimentară este un concept complex, care depinde nu doar de ce oferă natura: apă, aer, sol, ci și de capacitatea de a hrăni planeta care, cel mai adesea, depinde de evoluțiile macro și microeconomice.

Securitatea alimentară, conform definiției agreate la *Summit*-ul mondial al alimentației din 1996, este un proces prin care se asigură oamenilor acces „în orice moment la alimente suficiente, sigure și hrănitoare pentru a menține o viață sănătoasă și activă” (Tiffin, 2014). Însă, având în vedere faptul că populația globală de 7,7 miliarde existentă în anul 2019, va depăși 9,7 miliarde până în 2050 (raportul *World Population Prospects* 2019 al ONU), este de așteptat ca și cererea globală de alimente să crească corespunzător. Din păcate, calitatea și cantitatea de apă folosite în agricultură sunt în scădere, iar terenurile agricole disponibile fie se împuținează din cauza urbanizării, fie devin aride din cauza utilizării intensive și a apei sărate care provine din sistemele de irigații. În următorii ani, agricultura va trebui să hrănească mai mulți oameni folosind mai puțin sol și apă (Goodfrey și alții, 2020). Dacă acest risc era previzibil înainte de pandemie și război, acum a devenit îngrijorător.

Nu doar resursele de sol și apă sunt problematice, ci și capacitatea de a hrăni planeta. Înainte de război, Ucraina era al patrulea exportator mondial de porumb și al cincilea exportator de grâu, furnizând aproximativ 10 la sută din exporturile mondiale de grâu (Eurostat, 2021); aproape 30 la sută din comerțul global cu grâu provenea doar din Rusia și Ucraina; aproximativ jumătate din cererea anuală de grâu necesară pentru

Programul Alimentar Mondial al Națiunilor Unite – care ajută la combaterea insecurității alimentare globale – era acoperită cu livrări din Ucraina.

Actuala criză este o combinație de factori sistemici: (i) dependența puternică de îngrășăminte și combustibili fosili; (ii) suprapunerea crizei energetice cu criza pandemică; (iii) dezastre climatice mai frecvente și, (iv) câteva situații de monopol: jumătate din producția agricolă mondială este dominată de doar patru culturi principale care sunt comercializate de patru multinaționale.

Iar dacă se mai adaugă în ecuație și vulnerabilitățile economice, rezultă un tablou aproape complet al provocărilor mondiale la adresa securității alimentare.

Situația la nivelul Uniunii este un pic diferită: făcând abstracție de energie și alimente, importurile din Rusia și Ucraina au o importanță economică minoră în economia UE. Blocada cerealelor ucrainene și rusești a produs o perturbare mai mare asupra lanțurilor de aprovizionare globale, ceea ce a dus la o creștere a prețurilor la grâu și porumb cu 41 la sută și, respectiv, 28 la sută, de la data invadării Ucrainei, conform OECD (Halland, Perincek, Rieländer, 2022). Dar, se speră că lucrurile vor reveni la normal, odată ce delegațiile ruse și ucrainene au semnat, pe 22 iulie 2022, acorduri individuale cu Turcia și ONU prin care se stabilesc ,,coridoare sigure" de intrare/ieșire din trei porturi desemnate. Simultan, în Turcia a fost înființat un centru comun de coordonare, condus de experți turci, ruși și cei ai ONU. Acordul deschide calea pentru eliberarea a cel puțin 20 de milioane de tone de cereale deși, bombardarea portului Odessa, la două zile de la încheierea acordului, a creat neîncredere. ONU a anunțat, pe 1 august 2022, că prima navă cargo încărcată cu porumb ucrainian, (sub pavilion panamez) a părăsit portul Odessa cu destinația Liban (Guterres, 2022b).

1.4.1. Dependența prețului alimentelor de prețul energiei

Dublarea prețurilor alimentelor la criza din 2008 a atras atenția analiștilor mai mult decât criza prețurilor la alimente din 2011, din cauza factorilor declanșatori și, mai ales, a implicațiilor pe termen mediu și lung (Abbott *et al.*, 2008; Batzer *et al.*, 2008; Gilbert,2010; Trosle, 2010). Schnepf (2008) consideră că, în 2008 principalul factor care a cauzat scăderea ofertei globale a fost generat de condițiile meteorologice nefavorabile care au afectat culturile agricole și, deci, prețurile agricole. Alți cercetători au adăugat și alți factori de influență, cum ar fi șocurile comerciale de pe piața alimentară, creșterea prețului petrolului și al îngrășămintelor chimice care au majorat costurile producției de cereale (Abbott *et al.*, 2008; Batzer *et al.*, 2008). Concomitent, Headley și Fan (2008) au probat că, în țările BRICS, creșterea economică a condus la o schimbare a obiceiurilor de cheltuieli ale consumatorilor către alte tipuri de produse agricole. Alte studii s-au concentrat pe factori precum creșterea prețului petrolului, un curs de schimb mai mic al dolarului și/sau creșterea producției de biocombustibili.

Comitetul pentru Securitatea Alimentară Mondială (CFS) al ONU, un organism de experți care se concentrează pe studii privind producția alimentară locală și politicile de securitate, argumentează că actuala criză nu este un semn al penuriei de producție, ci mai degrabă o combinație de factori sistemici: (i) dependența puternică de îngrășăminte și combustibili fosili; (ii) suprapunerea crizei energetice cu criza pandemică; (iii) dezastre climatice mai frecvente și, deloc de neglijat; (iv) câteva situații de monopol: jumătate din producția agricolă mondială este dominată de doar patru culturi principale: trestie de zahăr, grâu, porumb și orez, care sunt comercializate de doar patru multinaționale (*Archer Daniels Midland (ADM), Bunge, Cargill* și *Louis Dreyfus*); importurile de grâu ale unor state din Africa depind doar de Rusia și Ucraina pentru cel puțin o treime din grâu, dar pot ajunge și la peste 80 la sută în Liban și Egipt

sau chiar integral în cazul Eritreii. Opinia cumulată a ONU, OECD și BM este că, acest tip de configurație de factori conduce țările sărace către un blocaj, deoarece marii comercianți caută să vândă orice stoc de alimente către cel mai atractiv cumpărător.

Este o dependență puternică între prețul alimentelor și prețul energiei: pe partea ofertei, prin creșterea costurilor de producție, iar pe partea cererii, concurența cu prețul bio-combustibililor care cauzează creșterea prețurilor la alimente.

Un studiu recent (Kirikkaleli și Darbaz, 2021) arată că prețul alimentelor poate fi afectat de prețul țițeiului în mai multe moduri:

Pe partea de ofertă, prețurile mai mari ale țițeiului cresc costurile de producție, ceea ce înseamnă prețuri mai mari la alimente. Acest fenomen a fost demonstrat în cercetarea lui Baffes (2007) care examinează mișcarea prețului țițeiului în 35 de mărfuri primare și conclude că, indicele mărfurilor alimentare este afectat semnificativ iar prețul țițeiului ar trebui să facă parte din funcția de producție agregată în toate etapele de producere a alimentelor: mașinile agricole folosesc fie energie electrică, fie motorină; irigarea, prelucrarea produselor și transportul se fac, de asemenea, fie cu energie electrică, fie cu motorină; majoritatea produselor agricole au la bază consumuri de energie, la fel ca și producția de îngrășământ. Ca urmare, costurile pe fiecare din aceste etape din procesul de producție alimentar sunt direct sau indirect afectate de prețul țițeiului.

Pe partea cererii, există concurența cu biocombustibili. Analiza OECD (Halland, Perincek, Rieländer, 2022) arată că, o creștere a prețului țițeiului încurajează guvernele să-și diversifice preocupările legate de mediu și să sprijine producția de culturi energetice, ceea ce ar putea determina o majorare a cererii de porumb, soia și semințe oleaginoase și, implicit, a prețurilor acestora – ca cifre statistice, producția de biocombustibili folosește aproximativ 4 la sută din terenul arabil din întreaga lume, ceea ce corespunde cu 32 la sută din producția mondială de zahăr, 12 la sută cea de porumb și 15 la sută cea de uleiurile vegetale (Eurostat, 2021). Dar creșterea prețului la țiței generează și efecte secundare: o interschimbabilitate semnificativă între culturile cultivate pentru biocombustibili – datorită prețurilor mari la biocombustibili, fermierii sunt tentați să cultive exclusiv culturile energetice, ceea ce mărește ponderea suprafeței plantată cu aceste culturi în detrimentul ponderii altor culturi necesare pentru hrana animalelor și cultivării altor alimente. Însă, cum terenul agricol este unul singur și o resursă rară, inevitabil creșterea prețurilor la biocombustibili va trage în sus și prețurile altor culturi și, de aici, a majorității alimentelor (Kirikkaleli și Darbaz, 2021).

Războiul a sporit dependența unor țări de biocombustibili pentru a limita efectul creșterii prețurilor la benzină și motorină. În Europa și în alte părți, creșterea vertiginoasă a prețurilor gazelor naturale a contribuit și mai mult la presiunile prețurilor pe piețele agricole. OECD (Halland, Perincek, Rieländer, 2022) crede că, o reducere cu 50 la sută a cantității de cereale utilizate pentru biocombustibili în Europa și SUA, doi producători de top de biocombustibili, ar compensa toate exporturile pierdute din Ucraina și Rusia de grâu, porumb, orz și secară.

În ceea ce privește îngrășămintele, prețurile au crescut cu circa 280 la sută de la sfârșitul lunii mai 2022, ceea a determinat unii producători să reducă producția. Experți ai *International Food Policy Research Institute* (Hebebrand, Laborde, 2022) și ai BM (Baffeswee și Chian Koh) cred că una din cauze este creșterea prețului gazelor naturale, un input principal pentru îngrășămintele cu azot, cum ar fi amoniacul și ureea. Rusia și Belarus sunt mari exportatori de potasiu, un alt nutrient cheie pentru culturi, dar care

în prezent este sub embargo. Se așteaptă ca prețurile record ale îngrășămintelor să determine o scădere importantă a producției agricole globale.

Pentru atenuarea riscului de catastrofe, ONU a lansat solicitări către statele lumii să evite interdicțiile de export de alimente și îngrășăminte. Deși astfel de măsuri sunt importante, totuși sunt puțin probabil să fie suficiente pentru diminuarea creșterii prețurilor; mai degrabă, o limitare temporară a producției biocombustibililor și o protejare a aprovizionării cu gaze naturale pentru producția de îngrășăminte ar putea contribui în mare măsură la atenuarea riscului de deficit de alimente.

1.4.2. O criză alimentară globală?

O criză alimentară globală nu este exclusă dacă actualul context geopolitic se înrăutățește.

CE a avertizat cu privire la consecințele grave ale acțiunilor militare ale Rusiei în sectorul alimentar de tipul instituirii unei blocade efective a exporturilor de grâu și porumb în treimea de nord a Mării Negre, confiscarea de cereale și utilaje din zonele Ucrainei afectate de invazie, etc. care are repercusiuni globale. Strategia Rusiei de minare a câmpurilor de porumb din Ucraina, combinată cu deficitul de forță de muncă și de îngrășăminte, poate argumenta de ce Ucraina ar putea să recolteze cu până la 50 la sută mai puțin porumb în acest an, dacă se presupune o încheiere cât mai rapidă a focului (von der Leyen, 2022).

Lideri din țările dezvoltate și un număr de țări din Orientul Mijlociu și Africa dependente de Ucraina și Rusia, se tem de izbucnirea unei crize alimentare mondiale, dar și de o creștere a deceselor din cauza penuriei de alimente „mai mult decât viețile pierdute în mod direct în război” (*Global Report on Food Crisis, 2022*). De exemplu, Egipt a devenit acum cel mai mare importator de grâu din lume din cauza schimbărilor climatice care au afectat terenurile de-a lungul Nilului; aproximativ 80 la sută din importurile de grâu ale Egiptului provin din Ucraina și Rusia.

Se caută soluții pentru dezamorsarea unei eventuale crize alimentare globale, care însă, depind, în primul rând, de evoluția actualului context geopolitic și de deblocarea exporturilor ucrainene care influențează o serie de factori precum: evoluția prețului la energie și la alimente, mix-ul energetic național, etc. ...

UE are producție suficientă în majoritatea celorlalte culturi și importă doar hrană pentru animale.

În ceea ce privește posibile soluții pentru dezamorsarea unei crize alimentare, UE se așteaptă la producții record de grâu în acest an în statele membre; rămâne de văzut dacă exporturile UE vor putea fi complementate de cerealele din Ucraina, care ar putea fi expediate fie pe cale ferată, fie prin apele teritoriale românești și bulgare, cu condiția să fie escortate militar. Liderii UE, în special din Franța și Germania, cer Rusiei, în continuare, o soluție diplomatică pentru un culoar de transport maritim pentru navele container ucrainene.

Suplimentar, FAO (Torero, 2022) adaugă, ca o posibilă soluție, găsirea celui mai adecvat mix energetic în fiecare țară, căci o schimbare prea bruscă a acestui mix, mai ales în statele cele mai dezvoltate, poate determina o creștere a prețurilor la energie și gaze, ceea ce ar antrena un efect în cascadă asupra prețurilor la îngrășămintele cu nitrați produse din gaze, la alți fertilizanți și, în cele din urmă, la alimente.

Soluția se complică însă pe termen mediu, pentru că în UE ecologizarea Politicii Agricole Comune este amenințată de prelungirea războiului din Ucraina. Au fost luate câteva

măsuri, dar deocamdată sunt dificil de consensualizat la nivel european. De exemplu, CE a avut o serie de inițiative care, în prezent, sunt în negocieri între statele membre și se referă la:

– Intrarea în circuitul agricol a terenurilor bio, adică a terenurilor necultivate înainte de război care aveau ca scop să susțină flora și fauna regiunii.

– Amânarea planurilor de introducere a rotației culturilor obligatorii, care să permite creșterea culturilor de grâu anul viitor, umplând astfel o parte din golul lăsat de Ucraina și Rusia; Franța și un grup de state membre consideră că nu este o situație adecvată din perspectivă agrotehnică, căci afectează securitatea alimentară, cu repercusiuni mari economice și de mediu.

– Reducerea cu 50 la sută a produselor chimice până în 2030, cu obligativitatea de a interzice utilizarea pesticidelor chimice și promisiunea de a acorda subvenții pentru încurajarea utilizării unor alternative naturale dar mai costisitoare (de tip extracte de plante, micro-organisme care luptă împotriva dăunătorilor, insectele bune, etc.). Austria, și alte zece state membre, contestă deja acest proiect de directivă, cu cel puțin două argumente: (i) nu se poate aplica un procent universal – nivelurile de utilizare a pesticidelor variază mult în UE, iar reducerile sunt mai dificile pentru fermierii care folosesc deja mai puține pesticide; ca urmare, aceștia consideră că ținta ar trebui calculată în funcție de parametrii locali; (ii) obiectivul de reducere a pesticidelor a intrat în conflict și cu o altă măsură a UE privind agricultura ecologică – triplarea, până în 2030, a terenului cultivat organic la 25 la sută din total.

Flexibilitatea PSC este mult discutată: statele membre conservatoare fiscal (frugalii) se tem de o adâncire a indisciplinei fiscal, în vreme ce Consiliul Fiscal European atenționează că, pe măsură ce consecințele războiului se răspândesc în economie, politica fiscală ar trebui să protejeze gospodăriile vulnerabile prin măsuri redistributive punctuale și temporare.

– Refacerea ecosistemelor pentru oameni, climă și planetă, primul proiect de lege cuprinzătoare de acest gen la nivel continental (*Nature Restoration Law*). Propunerea combină un obiectiv general de restaurare pentru refacerea pe termen lung a naturii în zonele terestre și maritime ale UE cu obiective obligatorii de restaurare pentru habitate și specii specifice. Aceste măsuri ar trebui să acopere cel puțin 20 la sută din suprafețele terestre și maritime ale UE până în 2030 și, în cele din urmă, toate ecosistemele care au nevoie de restaurare până în 2050 (CE, 2022). Deși grâul este atât de important, CE atrage atenția că, în prezent, în UE se pierd circa 3 miliarde tone de grâu din cauza eroziunii solului (circa 80 la sută din habitatul Uniunii este afectat profund).

Pentru viitor, CE (2021a) pregătește un mecanism european de răspuns în caz de criză în ceea ce privește gestionarea lanțurilor de aprovizionare și securitatea alimentară.

1.5. Reziliența Uniunii

1.5.1. Sustenabilitatea cadrului fiscal al Uniunii Europene[16]

1.5.1.1. Flexibilizarea PSC, Semestrul European și PNRR

Consiliul European din 24 iunie 2022e a aprobat Recomandările Specifice de Țară RSȚ) privind Programele Naționale de Reformă din 2022 ale statelor membre și avizele Consiliului cu privire la Programele actualizate de stabilitate sau de convergență, care

[16] Tema a fost analizată detaliat în fiecare din ultimele cinci ediții ale Euromonitor.

iau în considerare angajamentul CE de a suspenda, intenționat, pentru încă un an, Clauza generală de salvgardare a PSC până în 2023 și de nu deschide noi PDE împotriva statelor UE (România a rămas singurul stat membru pentru care se derulează o astfel de procedură[17]). Acest pas face parte din ciclul Semestrul European 2022 (CE, 2022i; Consiliu, 2022f), care permite statelor membre coordonarea politicile economice, a politicilor fiscale și de ocupare a forței de muncă.

Cu toate acestea, CE (2022i) a avertizat că, dezactivarea temporară a regulilor privind datoria publică este doar o măsură de precauție în cazul în care războiul Rusiei împotriva Ucrainei necesită noi cheltuieli bruște; temerea CE este că prelungirea conflictului va exercita o presiune și mai mare asupra lanțurilor de aprovizionare și va alimenta inflația – admițând, în acest mod, că presiunea inflaționistă nu vine doar din șocuri de scurtă durată, și că va avea un efect remanent atâta timp cât continuă războiul; ca atare, CE cere statelor membre limitarea cheltuielile bugetare și a oricăror noi stimulente fiscale, asigurându-se că rata de creștere a cheltuielilor curente este menținută sub ratele potențiale de creștere a PIB în economiile cu datorii mari. Argumentul clasic al statelor conservatoare fiscal este teama de perpetuare a indisciplinei fiscale în unele state membre.

Germania a prezentat, la începutul lunii august 2022, poziția de țară cu privire la flexibilizarea PSC. Pentru prima dată de la criza din 2008, Germania a acceptat propunerea fiscal-bugetară făcută de statele sudice de renunțare la regula de bază cu privire la ritmul anual de 5 la sută de scădere a nivelului datoriei suverane. Suplimentar, mai sunt avansate alte trei categorii de propuneri: (i) evaluarea bugetelor naționale să se facă și de către statele membre UE nu doar de CE, așa cum este în prezent (implicarea statelor membre în politicile fiscal-bugetare naționale), (iii) obligativitatea respectării obiectivului bugetar pe termen mediu (MTO) și, (iii) învestirea Consiliului Fiscal European, un organism consultativ al CE, cu independență deplină și puteri coercitive de implementare.

Suplimentar, anul acesta, Consiliul Fiscal European, în raportul anual publicat pe 23 iunie 2022, recomandă utilizarea transparentă și consecventă a flexibilității PSC, păstrând concomitent presiunile pe reformele structurale; se consideră că, pe măsură ce consecințele războiului se răspândesc în economie, politica fiscală ar trebui să se concentreze pe protejarea gospodăriilor vulnerabile prin măsuri redistributive specifice și temporare.

Reformele structurale la care face referire Consiliul Fiscal European sunt, în noua viziune integrativă a CE: (i) reformele din RSȚ (finanțate prin CFM 2021-2027), (ii) reformele din PNRR (finanțate prin MRR) și, mai nou, (iii) reformele din RePowerEU (parțial finanțabile în prezent). Înainte de război, prioritatea modificării regulilor fiscale ale UE era regândirea și reprioritizarea reformelor structurale precum și a conceptului de bază al PSC care se bazează pe echilibrul structural (obiectivul pe termen mediu OTM[18]). Statele membre angajate în implementarea reformelor structurale din RSȚ

[17] *De facto*, României i s-a prelungit perioada de ajustare.

[18] OTM/MTO a fost un concept intens criticat încă de la implementare (imediat după declanșarea crizei din 2008-2009), datorită dificultăților de estimare a abaterii (nu este observabil) și de aplicabilitate practică greoaie.

primeau, înainte de pandemie, permisiunea îndepărtării temporare de la calea de convergență a MTO, ca parte a brațului preventiv al PSC, dar doar în condiții specifice: (i) să genereze un impact pozitiv major (reforma sistemului de pensii), (ii) să fie pe deplin implementate și să aibă efecte bugetare pozitive pe termen lung, ca de pildă, consolidarea sustenabilității finanțelor publice, printr-o creștere a veniturilor sau a producției potențiale sau o scădere a cheltuielilor și, (iii) să prezinte un plan detaliat al reformelor structurale implementabile pe termen mediu. În acest an și în actual context, pentru prima dată de la lansarea Semestrului European, CE include orientări energetice ca parte a RSȚ, încurajând statele membre să elimine treptat combustibilii fosili din Rusia – adică, obiectivele incluse în RePowerEU.

Semestrul European Reînnoit, va combina finanțarea prin MRR cu finanțarea prin CFM 2021-2027 și, împreună, vor ținti complementaritatea cu proiectele structurale care contribuie la redresare și reziliență, din PNRR și RePowerEU.

Posibilitatea conectării unora din reformele incluse în RSȚ cu cele din PNRR și, mai nou, cu RePowerEU, a fost unul din obiectivele adiacente ale înființării MRR. În prezent, provocarea cea mai mare este găsirea unui echilibru între flexibilitatea PSC și implementarea acestor reforme structurale care se regăsesc transversal în aceste planuri strategice (Redeker și Thu Nguyen, 2022). CE a propus ca, în ceea ce se va intitula *Semestrul European Reînnoit,* să se combine finanțarea prin MRR cu finanțarea prin CFM 2021-2027 și, împreună, să țintească complementaritatea proiectelor structurale cu proiectele care contribuie la redresare și reziliență din PNRR și RePowerEU. Legătura explicită în MRR între implementarea reformelor structurale convenite la nivel de țară și accesul la componenta de granturi a furnizat angajamente guvernamentale asumate prin RSȚ mult mai mari decât în trecut, conform primelor evaluării PNRR (CE, 2022j). Desigur, este crucial ca implementarea RSȚ-PNRR-RePowerEU, în următorii ani, să fie acompaniată de voință și consens politic pe mai multe cicluri electorale și încheierea conflictului ruso-ucrainian.

Decizia de revizuire a CFM 2021-2027, inițial plănuită pentru 2024, este în dezbaterea statelor membre. Nu s-a stabilit un calendar de lucru, dar statele conservatoare pledează pentru o revizuire cât mai urgentă, de teama accentuării indisciplinei fiscale și a inconsistențelor propunerilor CE de creștere a resurselor proprii.

1.5.1.2. Nevoia de revizuire a CFM 2021-2027

Înainte de pandemie, s-a prevăzut ca următoarea revizuire a CFM să aibă loc în 2024. Însă, ultimele patru luni a crescut ritmul realocării bugetului UE pentru a face față cheltuielilor umanitare și altor tipuri de cheltuieli rezultate din războiul din Ucraina. Ca urmare, este de așteptat ca o revizuire a CFM 2021-2027 să aibă loc „mult mai devreme" (Hahn, 2022), căci presiunea este mare: numai în acest an, au existat 34 de realocări pentru a Ucraina și alte 11 modificări pentru Moldova, care au însumat un total de peste 4 miliarde euro de la începutul războiului pentru a sprijini economia Ucrainei și a menține în funcțiune aparatul de stat, dar și pentru acordarea sprijinului umanitar refugiaților ucraineni care au tranzitat teritoriul UE.

Pentru anul viitor, CE propune un buget total de 185,6 miliarde euro (CE, 2022k), care va fi completat în toamnă cu granturi estimate la 113,9 miliarde euro în cadrul Planului European NGEU, în funcție de nevoile Ucrainei și Moldovei, dar și de evaluările proprii ale CE în aceste două state (în Ucraina, atât cât este posibil). Deocamdată nu a fost avansat un calendar de lucru pentru modificarea CFM 2021-2027 dar, există două opțiuni:

CE și unele state membre (Franța, Spania, Italia, Belgia, Portugalia) propun amânarea revizuirii CFM, iar până atunci, CE să crească vânzarea de autorizații suplimentare de emisie de CO2 pentru a colecta surplusul anunțat de 20 de miliarde euro pentru finanțarea componentei de subvenții RePowerEU; deocamdată, statele membre nu pot

conveni asupra altor surse suplimentare de finanțare, iar o nouă emisiune de euroobligațiuni necesită unanimitate.

– PE, la inițiativa unor state membre, pledează pentru revizuirea CFM în regim de urgență pe motiv că proiectul de buget pentru anul viitor lasă foarte puțini bani pentru alte situații de urgență – doar 450 milioane euro comparativ cu marja disponibilă de aproximativ în 1,5 miliarde euro din acest an. Suplimentar, unele state membre (Germania, Danemarca, Luxemburg, Țările de Jos, Austria, Finlanda și Irlanda) se tem că, deși CE susține că RePowerEU va ajuta țările membre să construiască turnuri eoliene și să instaleze panouri solare pe acoperișuri într-un ritm alert, realitatea poate fi alta, mai ales dacă fondurile vor fi gestionate de administrațiile naționale. Altfel spus, există riscul ca CE să slăbească un instrument funcțional de piață care s-a dovedit eficient pentru reducerea emisiilor de carbon, aflat sub controlul său (gestionat la nivel european) pentru a finanța un nou pachet de subvenții (gestionate la nivel național) care va evita asumarea de noi datorii dar va crește riscurile asupra climei (Krebber, Matthes, 2022). De asemenea, viteza cu care UE a apelat la rezerve bugetare pentru acoperirea cheltuielilor legate de Ucraina a stârnit îngrijorări pentru aceste state.

1.5.1.3. Noi surse proprii – negocierea impozitării corporative[19]

Liderii mondiali au convenit, la *Summit*-ul G20 din octombrie 2021, asupra unui nou acord fiscal global, negociat vreme de câțiva ani, de OCDE și compus din doi piloni.

Deocamdată nu există progrese în finalizarea negocierilor Acordului fiscal global de impozitare corporativă.

Primul pilon introduce obligativitatea de a declara profituri și, deci, de a plăti mai multe impozite în țările în care aceste companii își desfășoară activitatea – deocamdată, Pilonul unu rămâne blocat la nivel internațional, CE amânând propunerile de implementare pentru partea a doua a anului 2022. CE s-a angajat ca, după finalizarea negocierilor pentru Pilonul 1 spre sfârșitul anului 2022, să propună o directivă de limitare a contribuțiilor țărilor cu venituri mai mici și cu industrii intensive de carbon și să instituite, până în 2030, o contribuție minimă pentru statele cu emisii scăzute de carbon; genul acesta de redistribuire către țările cu industrii mai puțin intensive în CO2 ar putea genera beneficii mai degrabă pentru statele producătoare de energie nucleară decât pentru cele producătoare de energie fosilă.

Al doilea pilon prevede introducerea unei noi cote minime de impozitare globală de 15 la sută pentru cele mai mari 100 de multinaționale din lume, menită să afecteze marile corporații care evită să-și plătească cota echitabilă de impozit.

O largă majoritate a statelor membre a susținut ambii piloni, mai puțin Polonia (în prezent a deblocat negocierile după o bună perioadă de timp) și Ungaria, care a ridicat obiecții de ultim moment, în ciuda acordului anterior. În ultima zi a Președinției rotative, Franța a sugerat ideea că procedura de avizare s-ar putea derula mai departe fără Ungaria, utilizând o procedură numită „cooperare sporită" (*enhanced cooperation*) – pe fond, TFUE permite ca o majoritare să avanseze inițiative legislative care, în mod normal, necesită unanimitate. Speranța CE este că, în cele din urmă, Ungaria va renunța

[19] La 8 octombrie 2021, peste 130 de țări membre ale ,,Cadrului incluziv al OCDE/G20 privind erodarea bazei impozabile și transferul profiturilor'' au convenit asupra unei reforme a cadrului fiscal internațional: o soluție bazată pe doi piloni pentru combaterea evaziunii fiscale, care vizează asigurarea faptului că profiturile sunt impozitate acolo unde are loc activitatea economică și crearea de valoare. Țările semnatare reprezintă peste 90 la sută din PIB mondial.

la blocaj, având în vedere că, atunci când SUA va implementa această decizie, va impune taxe suplimentare tuturor companiilor care beneficiază de cote de impozitare scăzute într-o jurisdicție externă (*holdout)*. Președinția cehă se confruntă acum cu o reală provocare politică: cât de mult este dispusă Ungaria să-și dezvolte obstrucționismul legislativ. Până atunci, UE trebuie să modifice două acte legislative esențiale: Decizia privind resursele proprii și, Regulamentul privind CFM 2021-2027; iar pentru aceste modificări este necesar vot în unanimitate.

1.5.2. Flexibilizarea sau un nou MRR pentru reforme structurale?

Flexibilizarea MRR și coordonarea cu CFM 2021-2027 oferă posibilitatea sincronizării și complementării reformelor structurale din RSȚ-PNRR-RePowerEU.

Din perspectiva coordonării strategice, este vorba de o flexibilizare a MRR: MRR, componentă de bază a Planului European NGEU se află, de asemenea, în centrul implementării Planului RePowerEU. Pentru a mări flexibilitatea și inter-operabilitatea între cele două instrumente, CE a propus, la 18 mai 2022, flexibilizarea Regulamentului CE privind MRR (CE, 2022i; Consiliu 2021b), pe bază de ghiduri orientative, pentru a integra capitolele dedicate Planului RePowerEU în PNRR dar și pentru a ajusta, suplimentar, PNRR din acele state membre care au primit deja finanțare din prima tranșă. Suplimentar, la Consiliul European din 23-24 iunie 2022 s-a decis ca și RSȚ din ciclul Semestrului European 2022 să fie integrate în acest proces. Se obține, așadar, un produs cuprinzător care permite fiecărui stat membru să-și coordoneze proiectele și obiectivele și să evite suprapunerile între: MRR/PNRR versus RePowerEU versus RSȚ/Semestrul European.

Atâta vreme cât nu există o evaluare a MRR, nu se poate decide replicarea acestui instrument pentru finanțarea RePowerEu. Ca urmare, singura opțiune de finanțare este flexibilizarea MRR și corelarea reformelor finanțate prin CFM 2021-2027.

Din perspectiva accesului la finanțare, se păstrează condițiile anterioare: (i) la finalul lunii decembrie 2021 toate statele membre au primit suma de pre-finanțare de 13 la sută fără condiționalități, integral (toate statele membre au cerut granturi și doar 6 state membre au solicitat împrumuturi de pre-finanțare); (ii) următoarele plățile sunt condiționate de îndeplinirea reperelor și a țintelor care reflectă pașii intermediari și finali către atingerea obiectivelor din fiecare PNRR.

Deocamdată, Italia este primul stat care a solicitat a doua tranșă de plată din MRR (la 29 iunie 2022); pentru prima tranșă, doar cinci state au solicitat granturi (Spania, Italia, Portugalia, Franța și Grecia) și doar trei state au solicitat împrumuturi (Italia, Grecia și Portugalia), dar se așteaptă o creștere a volumului plăților către sfârșitul anului 2022, după ce vor fi încorporate proiecte aferente RePowerEU. Pentru a face față cererii de finanțare, CE a anunțat, la finalul lunii iunie 2022, o nouă rundă de emisiuni de euroobligațiuni în valoare de 50 miliarde euro pentru finanțarea NGEU în perioada iulie-decembrie 2022; de asemenea, este posibil ca cererea să crească cu încă 6,6 miliarde euro pentru împrumuturi în cadrul programului SURE. Până acum, cererea de finanțare pentru NGEU a fost de 118,5 miliarde euro prin emiterea de euroobligațiuni pe termen lung, dintre care 28 miliarde euro pentru obligațiuni verzi (CE, 2022l).

România a primit până în prezent 3,7 miliarde lei ca linie de pre-finanțare (1,9 sub formă de împrumut și 1,8 sub formă de grant), iar în 1 iunie 2022 a transmis CE (2022l) prima cerere de plată pentru un virament de 1,8 miliarde euro sub formă de grant, dintr-un total de 14,2 miliarde euro și, 789,7 milioane euro sub formă de împrumut, dintr-un total de 14,9 miliarde euro. Această primă cerere de plată a României este condiționată de îndeplinirea a 21 de etape care acoperă mai multe reforme și investiții

în domeniile eficienței energetice, mobilității durabile, transformării digitale, managementului apei, asistență medicală, impozitare și pensii, educație, justiție și lupta împotriva corupției, sprijin pentru sectorul privat și sistemul de audit și control asociate plăților din MRR. Evaluarea cererii României durează două luni, după care CE va transmite Comitetului Economic și Financiar (CEF) al Consiliului evaluarea preliminară a conformității României cu etapele și țintele necesare pentru această plată.

Contrar discuțiilor politice de la momentul lansării NGEU, acum, în contextul dezbaterilor mai ample privind reforma cadrului fiscal al UE, discuția despre posibilitatea folosirii din nou a mecanismului MRR sau a utilizării acestuia ca model pentru viitoarele instrumente de investiții ale UE în domeniul energetic și/sau de apărare este, deocamdată, prematură, cel puțin din două motive:

Deocamdată nu se pune problema utilizării unui instrument asemănător MRR pentru apărare sau pentru alte domenii.

– În primul rând este vorba de evaluarea performanței MRR – pentru a schimba ceva, este nevoie de argumente pro și/sau contra. Deocamdată nu se poate stabili dacă MRR este, sau nu, un succes. Prima evaluare a MRR este așteptată în anul 2024. Din punct de vedere financiar-contabil, ce contează până atunci este: gradul de îndeplinire a reperelor și țintelor din fiecare PNRR , precum și ritmul de depunere a cererilor de plată, de autorizare a plăților RRF și de efectuare efectivă a plăților rămân singurele repere de evaluare a performanței fiecărui PNRR.

Sunt în discuție câteva propuneri de regândire a sistemului comercial global deschis, în funcție de evoluția războiului și de modificarea legăturilor comerciale dintre state.

– În al doilea rând, este vorba despre de setul de condiționalități care a fost luat în considerare la elaborarea fiecărui PNRR: (i) obiectivele de performanță (numite etape și ținte în cazul MRR), (ii) regulile și procedurile de depunere a cererilor de plată și (iii) regulile și procedurile pentru aprobarea și suspendarea plăților. Aici ar putea fi o discuție, dar până la un punct. Este vorba despre diferența dintre condiționalitățile *ex-ante* și cele *ex-post*: în timp ce criteriile de calificare sunt predefinite *ex-ante*, condiții impuse pentru a monitoriza progresul în funcție de rezultate sunt *ex-post*. MRR nu este unicul instrument UE care are acest gen de condiționalități (de exemplu, plăți în tranșe variabile aplicabile ajutorului UE pentru dezvoltare, pentru politicile de coeziune, sau pentru asistența tehnică asociată cu Facilitatea de balanțe de plăți a FMI (*stand-by facility*) care oferă sprijin statelor membre în dificultate). Însă, MRR a fost special gândit să condiționeze performanța proiectelor simultan în funcție de investiții, cât și de reforme[20]; ceea ce este distinctiv la MRR este concentrarea puternică pe condiționalitatea performanței *ex-post*: faptul că plățile sunt efectuate în tranșe diferite și sunt condiționate de obținerea rezultatelor.

1.5.3. Consolidarea pieței unice

1.5.3.1. Regândirea sistemului comercial global deschis

Deși înainte de război instituțiile europene prognozau progrese privind normalizarea lanțurilor de aprovizionare în a doua jumătate a anului 2022, termenul a fost decalat

[20] Pentru MRR, termenul „condiționalitate” este folosit în general pentru a se referi la orice tip de condiții atașate transferurilor fiscale între un emitent și un beneficiar de fonduri. Aceasta este o caracteristică comună în programele de asistență financiară ale FMI și este utilizată pe scară largă de țările donatoare (sau UE). Acestea condiționalități se pot referi la condiții macroeconomice (de exemplu, un anumit nivel de îndatorare, inflație, etc.), respectarea unor standarde sau principii de guvernare de bază („condiționalitate politică” sau „condiționalitate a statului de drept”), cerințe în ceea ce privește bugetarea și responsabilitatea proceduri de asigurare a integrității în utilizarea fondurilor („condiționalitatea răspunderii fiduciare/financiare”), adoptarea și implementarea anumitor reforme structurale („ condiționalitatea reformei structurale”) sau atingerea anumitor rezultate din utilizarea fondurilor alocate („condiționalitatea bazată pe rezultate”).

pentru 2023, poate chiar până în 2024, în funcție de modul în care evoluează războiul dar și de evoluția legăturilor comerciale și financiare în economia europeană și cea globală (CE, 2022m).

Negocierile rundei a șasea de sancțiuni împotriva Rusiei au adus în discuție întrebarea dacă mai sunt încă valabile principii de ghidare a politicii comerciale globale dinainte de pandemie și de război: nediscriminare în administrarea politicilor comerciale, tratament egal pentru cetățeni și entități indiferent de jurisdicție și naționalitate și politici comerciale deschise, circumscrise statului de drept, cu excepția unor circumstanțe speciale. Tema a fost intens discutată și la cea de a 12-a Conferință ministerială a Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) care consideră că, în actualul context geopolitic, este nevoie de „un sistem comercial global consolidat" și de „o organizație de comerț revigorată" (Okonjo-Iweala, 2022). Și reuniunea G7 de la finalul lunii iunie 2022 se atrage atenția că toate democrațiile lumii trebuie să fie unite în lupta împotriva unei crize globale alimentare și a schimbărilor climatice.

Au și apărut câteva propuneri în acest sens, orientate în funcție de priorități:

Pentru UE, problema de fond este soluționarea problemelor legate de lanțurile de aprovizionare, care va fi esențială pentru stimularea competitivității și a creșterii economice în UE.

Pentru SUA, prioritară este „construirea unei rețele de acorduri comerciale pluri-laterale care să încorporeze elemente ale economiei moderne" prin promovarea și implementare conceptului de *friend-shoring* propus recent de secretarul american al Trezoreriei, Janet Yellen (2022) care susține că, SUA și aliații săi nu trebuie „să permită țărilor să-și folosească pozițiile monopoliste de pe piața materiilor prime, a tehnologiilor sau a produselor de bază care le dă puterea de a perturba economia mondială sau de a le utiliza ca o nedorită pârghie geopolitică (*geopolitical leverage*)". Propunerea a stârnit controverse: pentru unii experți (inclusiv șeful OMC, Ngozi Okonjo-Iweala, 2022); conceptul este o posibilitate de a împărți economiile și lanțurile de aprovizionare în blocuri geo-politice, în timp ce alți economiști (Kruger, 2022; Pisanny-Ferry, Blanchard, 2022) sunt sceptici cu privire la criteriile pe baza cărora se va defini doctrina *friend-shoring*, ca nu cumva să genereze în practică o descurajare a lanțurilor de aprovizionare și/sau a altor relații comerciale benefice partenerilor comerciali: ce se întâmplă dacă o țară „prietenoasă" înlocuiește guvernul cu unul ostil OMC? Sau, ce se întâmplă dacă un producător dintr-o țară prietenoasă folosește materii prime importate dintr-o țară neprietenoasă?

Se conturează o schimbare de paradigmă în lanțurile de aprovizionare: dacă în perioada pre-pandemică acestea au fost gândite să optimizeze costurile, în prezent, ceea ce contează pentru UE este reziliența acestora.

Pentru UE, miza de fond este soluționarea problemelor legate de lanțurile de aprovizionare, care va fi esențială pentru stimularea competitivității și a creșterii economice în UE, în condițiile în care până la 30 la sută din valoarea adăugată totală a zonei euro se bazează pe funcționarea lanțurilor de aprovizionare transfrontaliere, fie ca sursă de intrare, fie ca destinație de producție (CE, 2022).

Pornind de la această realitate, se conturează tot mai mult o schimbare de paradigmă în lanțurile de aprovizionare: dacă în perioada pre-pandemică acestea au fost gândite să optimizeze costurile, în prezent, ceea ce contează pentru UE este reziliența acestor lanțuri, respectiv capacitatea furnizorilor de a fi flexibili, de a se adapta incertitudinilor persistente și uneori în creștere, precum și de a răspunde cererii, cât mai rapid posibil. Unele state membre (frugalii) vorbesc chiar despre nevoia de inovare și de investiții în noi tehnologii, de reinventare a lanțurilor de aprovizionare care să treacă de la o

abordare *„just-in-time*" la o abordare *„just-in-case"*, diversificând bazele de aprovizionare, planificând rute de transport alternative, făcând centrele de distribuție flexibile și creând stocuri, pentru a putea astfel păstra, în același timp avantaje competitive și de productivitate, un fel de „poliță de asigurare" împotriva șocurilor viitoare (Timmermans, 2022)[21].

Cel mai bun exemplu este ce se întâmplă în prezent pe piața semiconductorilor: în luna februarie 2022, CE a lansat propunerea de stimulare a investițiilor în cercetarea și producția de cipuri de înaltă tehnologie, așa-numita Lege a cipurilor (*Chips Act);* circa 43 miliarde euro ar putea fi folosiți ca ajutor de stat, cu scopul dublării ponderii UE (de la 10 până la 20 la sută) pe piața semiconductoarelor până în 2030 – a doua cea mai mare schemă de subvenții a UE, după Politica Agricolă Comună.

„Una din implicațiile războiului ar putea fi aceea că vom obține o globalizare mai europeană" (Blanchard, Wolf, 2022) pe mai multe canale:

În ultimele patru luni, statele membre și-au evaluat pozițiile în ceea ce privește implementarea Legii cipurilor: unele state membre (frugalii) consideră că abordarea este nedurabilă – se abordează o criză provocată de ceva care a trecut (pandemia) când problema de fond a UE ar fi, în opinia acestora, lipsa de inovație; ca urmare, ar fi o risipă a talentelor și banilor europeni – și, se insistă ca fondurile UE să nu fie realocate din alte secțiuni ale CFM 2021-2027 pentru a înființa companii naționale de cipuri subvenționate din bani europeni și gestionate la nivel național, atâta vreme cât CE nu a efectuat o evaluare a impactului înainte de publicarea Legii cipurilor. De partea opusă, Franța face parte dintr-un grup de state membre care consideră că este o nevoie imperioasă de retehnologizarea și reconvertirea unor sectoare industriale care ar putea produce acele cipuri care sunt utilizate în prezent în multe din produsele importate de UE din Asia; ca atare, propune extinderea definiției de „facilități primare" pentru a face actualele linii de producție eligibile pentru subvenții din fondurile europene. CE are un spațiu de manevră pentru ambele grupuri de opinie iar negocierile din partea a doua a anului vor indica direcția de implementare a Legii cipurilor.

În actualul context geopolitic, SUA a avansat posibilitatea unui nou acord comercial cu UE, iar o serie de pași concreți au fost deja realizați.

Pe lângă presiunile comerciale ce decurg din conflictul armat în desfășurare pe continentul european, se adaugă și blocajele și controalele la frontiera Chinei care afectează serios lanțurile de aprovizionare către UE. Deocamdată, UE are un dialog încărcat cu Taiwan pe domenii precum: cercetare și producție de înaltă tehnologie și dezvoltarea industriei semiconductoarelor (Legea cipurilor oferă subvenții companiilor extra-comunitare pentru a construi fabrici în Europa, iar *Taiwan Semiconductor Manufacturing Company,* unul dintre cei mai mari producători de cipuri din lume, a luat în considerare acest lucru). Lituania, cu prețul unei ciocniri diplomatice cu China, este singurul stat membru care are un parteneriat bilateral cu Taiwan.

1.5.3.2. O globalizare mai europeană?

Faptul că acest război a sporit gradul de solidaritate și de adâncime a guvernanței UE este o realitate de necontestat. Unii economiști merg chiar mai departe și consideră că: „suntem într-o lume a deglobalizării, dar una din implicațiile războiului ar putea fi aceea că vom obține o globalizare mai europeană" (Blanchard, Wolf, 2022) care va întări legătura cu Europa. Posibile canale ar fi următoarele:

[21] În rapoarte Euromonitor precedente s-au menționat slăbiciuni mari ale globalizării neînfrânate și ale paradigmei „just în time".

A/ Canalul UE-SUA

În actualul context geopolitic, SUA a avansat posibilitatea unui nou acord comercial cu UE, pe modelul acordului comercial SUA-Canada-Mexic. Cele două părți au în vedere: (i) monitorizarea manipulării informației (inclusiv dezinformarea, propaganda, mass-media controlată de guvern) și rolul platformelor online pentru răspândirea, amplificarea și atenuarea acesteia; (ii) rolul platformelor online ca parte a eforturilor de creștere a securității digitale; (iii) cartografierea instrumentelor practice pentru implementarea rapidă în situații de criză, inclusiv servicii de finanțare, digitale și de asistență.

Câțiva pași incipienți au fost făcuți în această direcție: Consiliul UE-SUA pentru Comerț și Tehnologie, organism înființat inițial pentru a face față ascensiunii Chinei, coordonează, de la începutul războiului și în prezent, implementarea controalelor la export împotriva Rusiei și își propune să armonizeze reglementări în domenii precum inteligența artificială și standardele de muncă. De asemenea, s-a consemnat și un progres în negocierile dintre CE și Amazon, care se apropie de un acord istoric, ceea pune capăt celor două anchete antitrust privind modul în care Amazon tratează vânzătorii rivali și ar putea include un angajament de partajare a datelor terțe cu alți vânzători de pe platforma Amazon.

Pentru prima dată în istoria UE a fost parafat primul parteneriat european digital UE-Japonia și a fost liberalizat comerțul cu un stat non-UE (respectiv cu Ucraina, timp de un an).

Într-o declarație separată UE-SUA de la finalul întâlnirii G7 de la Schloss Elmau, s-a convenit creșterea importurilor de GNL din SUA și începerea negocierilor pentru opțiuni de reducere a cererii UE de gaze naturale, inclusiv prin implementarea pompelor de căldură și a termostatelor inteligente, discuții ce au loc în cadrul grupului de lucru operativ UE-SUA pentru securitatea energetică.

B/ Canalul UE-Japonia

Pentru prima dată în istoria sa, UE a parafat primul Parteneriat European Digital UE-Japonia (CE, 2022n) lansat pentru a promova cooperarea în domeniul tehnologic și pentru alinierea reglementărilor prin care se vor construi lanțuri de aprovizionare independente de China. Deși China rămâne cel mai important partener comercial al UE, relațiile s-au înrăutățit de la embargoul asupra mărfurilor lituaniene impus la sfârșitul anului trecut și de la adoptarea unui parteneriat „fără limite” China-Rusia.

UE are nevoie urgentă de surse alternative de petrol și gaze; sunt explorate posibilități în țări din Asia, Africa și Orientul Mijlociu, dar va luat timp atât negocierea cât și și perfectarea noilor acorduri comerciale.

Concret, noul parteneriat UE-Japonia va alinia standarde și va ajuta la cooperarea în următoarele domenii: (i) tehnologii securizate 5G și 6G; (ii) aplicații de inteligență artificială sigure și etice; (iii) rezistența lanțurilor globale de aprovizionare în industria semiconductoarelor; (iv) infrastructuri verzi; (v) dezvoltarea competențelor digitale.

C/ Eliminarea tarifelor la importurile din Ucraina timp de un an

CE (2022) a anunțat suspendarea, pentru un an, a măsurilor antidumping și de salvgardare în vigoare privind exporturile ucrainene de oțel și bunuri industriale, cum ar fi îngrășăminte, aluminiu și mașini – este o „măsură de liberalizare a comerțului fără precedent” (Dombrovskis, CE 2022o). Măsura, care se aplicată tuturor mărfurilor și serviciilor taxabile la intrarea în UE, în valoare de circa 1 miliard euro, înseamnă pentru Ucraina un surplus de aproximativ 65 milioane euro. CE dorește, de asemenea, să elimine un preț minim de intrare pentru importurile de fructe și legume din Ucraina, acolo unde activitatea nu a fost perturbată de război și unde se pot utiliza căile ferate și rutiere. În funcție de implicații, aceste decizii de liberalizare temporară a comerțului cu UE se pot prelungi.

D/ Alte canale comerciale pentru găsirea de surse alternative de energie

CE și unele state membre au mari întrebări cu privire la cât de repede pot fi disponibile provizii alternative de gaz și petrol.

Un exemplu este gazul livrat prin conductele din Azerbaidjan către Turcia și Italia. După ce în anii anteriori UE a criticat constant Azerbaidjan pentru încălcări ale drepturilor omului, CE a semnat, la mijlocul lunii iulie 2022, un acord de colaborare cu Azerbaidjan pentru a dubla aprovizionarea cu gaze până la cel puțin 20 miliarde metri cubi până în 2027 și pentru a crește fluxurile curente cu 48 la sută în acest an. Dar, chiar și cu suplimentarea contractelor pre-existente cu Norvegia, SUA, Israel și Egipt care ar putea crește importurile UE de gaze naturale lichefiate cu încă 30 miliarde metri cubi, cererea de gaze a UE nu va putea fi satisfăcută pentru a trece iarna cu bine – este avertismentul Agenției Internaționale pentru Energie; ca urmare, UE nu are altă soluție decât implementarea regulamentului de reducere a cereri interne de energie, cu toate concesiile solicitate de statele membre.

Un alt exemplu este reluarea dialogului comercial dintre UE și India, după ce în urmă cu un an, s-a convenit să ajungă la un acord comercial cuprinzător. Suplimentar, UE mai acordă o facilitate Indiei, indirect, sub formă de petrol rusesc ieftin, livrat de nave grecești în India și China – deși cea de a șasea rundă de sancțiuni interzice transporturile maritime de petrol din Rusia până la sfârșitul acestui an, companiile europene de transport maritim, în primul rând cele grecești, continuă să livreze petrol rusesc în India și China, pe care îl cumpără la preț redus. Trebuie amintit faptul că India, al optulea exportator de grâu la nivel global, a impus recent o interdicție asupra exporturilor de grâu care a dus la o creștere a prețului pe piața mondială a grâului cu șase la sută în 24 de ore de la anunț, ca un indiciu al severității crizei actuale și al volatilității pieței cerealelor.

Și nu în cele din urmă, la finalul lunii iunie, UE, Israel și Egipt, au semnat un acord provizoriu de export de gaze naturale din Israel către fabricile de lichefiere din Egipt și apoi expediat spre nord, către piețele din Europa; este un prim pas pentru un acord comercial mai amplu cu statele din bazinul Mării Mediterane. Țările membre ale Consiliului de Cooperare din zona Golfului (CCG) au anunțat că nu pot crește semnificativ exporturile de hidrocarburi către UE, din cauza constrângerilor de producție și a faptului că cea mai mare parte a producției lor viitoare este blocată în contracte pe termen lung cu clienții lor din Asia. Qatar este singurul stat CCG care a indicat că va crește producția de gaz pentru a acoperi o parte din deficitul UE.

Însă, Orientul Mijlociu nu este o sursă fără probleme pentru UE. La începutul lunii iunie 2022, Algeria, care a furnizat Spaniei, în 2021, 40 la sută din necesarul de gaz, a suspendat Tratatul de prietenie, bună vecinătate și cooperare încheiat între cele două țări în 2002, din motive teritoriale legate de disputa privind autonomia Saharei de Vest (Spania susține că a obținut garanții NATO pentru protecția celor două enclave Ceuta și Melilla din Africa de nord în contextul noului concept strategic de apărare a „integrității teritoriale" a statelor membre prezentat la reuniunea de la Madrid, care acoperă și teritoriile Spaniei de pe continentul african). În plus, confruntarea cu privire la acordul nuclear cu Iranul continuă. Acordul – cunoscut sub denumirea de *Joint Comprehensive Plan of Action* (JCPOA) – care a restrâns cândva programul nuclear al Iranului în

schimbul reducerii sancțiunilor, a fost grav afectat după retragerea SUA din 2018, iar negocierile pentru relansare au stagnat în ultimul timp. Agenția Europeană Nucleară spune că, Iranul este mai aproape ca niciodată de a acumula suficient uraniu îmbogățit pentru o singură armă nucleară, însă experții avertizează că, deocamdată, Iran nu are suficientă tehnologie și forță financiară pentru a construi o armă nucleară.

E/ Canalul post-Brexit

Relația Regatul Unit-UE de la Brexit a fost caracterizată de tensiuni în ultimii trei ani. După dispute repetate, guvernul britanic a prezentat, la mijlocul lunii iunie 2022, un pachet legislativ controversat pentru UE care sugerează rescrierea unilaterală a unor secțiuni din Acordul Brexit negociat cu UE în 2019 pe trei mari componente:

Relația UE-Regatul Unit a suferit tensiuni în ultimii ani, culminând în prezent cu declarația UE de redeschidere a procedurilor de încălcare a dreptului comunitar ca răspuns la propunerea legislativă a Guvernului britanic de rescriere unilaterală a unor anexe ale Acordului Brexit.

Comercial: introducerea unui mecanism dual de reglementare pentru comercianți care va face deosebirea între mărfurile destinate exclusiv Irlandei de Nord (linia verde) și mărfurile care se îndreaptă doar spre Republica Irlanda (linia roșie) – altfel spus, un culoar liber de taxe vamale pentru mărfurile care vin din Marea Britanie către Irlanda de Nord dar care să nu ajungă în UE, complementat de un schimb de date;

Juridic: eliminarea supravegherii litigiilor de către Curtea de Justiție a UE și instituirea unui mecanism propriu de arbitraj – anterior o linie roșie pentru UE;

Fiscal: modificări ale normelor privind ajutorul de stat și TVA. Proiectul de lege nu prevede o clauză de eliminare automată (*sunet clause*) după cinci ani, aplicabilă treptat (*phasing out)* pentru reglementările UE existente încă în circa 1 500 de acte juridice britanice, ca parte a promisei libertăți Brexit; acum este specificată doar data de expirare de cinci ani, la finalul căreia se va decide păstrarea sau eliminarea reglementărilor UE. Aprobarea acestui proiect în Marea Britanie ar putea dura mai mult de un an, pe măsură ce proiectul de lege trece prin complicatul proces legislativ britanic.

Pentru UE, realitatea este că, Protocolul post Brexit funcționează în mare măsură și evită o graniță dură între Irlanda de Nord și Republica Irlanda, protejând integritatea pieței unice europene. Mai mult decât atât, CE a avut, până în prezent, o abordare pragmatică în domeniul serviciilor financiare, recunoscând dependența strânsă a instituțiilor financiare ale UE de sectorul financiar din Regatul Unit[22], în mod special în ceea ce privește serviciile de compensare; nu întâmplător UE a acceptat păstrarea echivalenței juridice în domeniul reglementării bancare până în iunie 2025.

Trei opțiuni de negociere au fost disponibile pentru UE ca răspuns la propunerea guvernului britanic de a încălca protocolul Brexit:

a) Relansarea procedurilor de încălcare a dreptului comunitar deschise împotriva Regatului Unit în martie 2021.

[22] LCH Clearing din Londra gestionează aproximativ 90 la sută din toate instrumentele derivate denominate în euro, ceea ce reprezintă aproximativ 80 miliarde euro din contractele aferente instrumentelor derivate denominate în euro. LCH a precizat de la bun început că nu ia în considerare costul mutării în UE a acestor tipuri de contracte.

b) Implementarea flexibilă a protocolului Brexit, bazată pe soluții durabile, care va urmări în mare parte pe compromisurile propuse de CE în octombrie 2022.

c) Ripostă juridică, prin lansarea de acțiuni comerciale: încheierea Acordului de retragere a fost o condiție prealabilă pentru negocierea Acordului de comerț și cooperare – este cea mai puțin plauzibilă dintre opțiuni, căci Marea Britanie nu își poate permite un război comercial, având în vedere situația economică sumbră (economia Marii Britanii s-a contractat în aprilie, mult mai rău decât se aștepta, ducând lira sterlină la un minim istoric al ultimilor doi ani față de dolar).

CE a ales opțiunea (a) și, mai devreme decât era de așteptat, a demarat la data de 22 iulie, procedura de penalizare pentru nerespectarea unor părți semnificative din Anexa privind Protocolul cu Irlanda de Nord, respectiv acea secțiune din Acordul Brexit care acoperă acordurile comerciale pentru Irlanda de Nord. Deși procesul juridic de evaluare a încălcării dreptului comunitar va dura câteva luni, CE a avertizat Regatul Unit că „sunt posibile și alte penalizări, inclusiv cele referitoare la textul Acordului Brexit" (CE, 2022p) – pe fondul crizei politice britanice, Regatul Unit refuză controale complete la frontieră pentru mărfurile care intră în Irlanda de nord din Regat.

Această tensionare a relațiilor UE-Regatul Unit poate afecta „serios" relațiile comerciale dintre Regatul Unit și SUA, știut fiind faptul că SUA a condus negocierile pentru Acordul de la Belfast (*Good Friday Agreement*) din 1998, iar comunitatea irlandeză din SUA are puternice interese comerciale și de afaceri în Irlanda. „Congresul american nu poate și nu va sprijini un acord bilateral de liber schimb cu Regatul Unit. Există un acord internațional care trebuie respectat." (Pelosi, 2022; Comitetul „*Ways and Means"* din Congres, 2022)

1.6. Pact politic pe tema migrației?

Există riscul ca, din cauza războiului, UE se concentrează primordial asupra crizei din Ucraina, micșorând eforturile de relocare a refugiaților proveniți din alte zone de conflict.

La mai bine de 21 de luni după anunțarea Planului CE de modernizare a normelor UE în materie de migrație și azil și la mai bine de patru luni de la izbucnirea războiului, statele membre încă negociază un consens asupra unei probleme care divizează UE: o abordare comună a politicii migrației. Până în prezent, UE s-a confruntat cu cel mai mare număr de refugiați de la al doilea război mondial încoace.

Înainte de război, la începutul lunii februarie 2022, președinția rotativă franceză a Consiliului anunța o nouă strategie pentru o abordare progresivă în direcția implementării unui sistem unitar de migrație la nivelul UE. Se spera atunci că se va ajunge la un echilibru între: (i) un mecanism de solidaritate care să ajute acele țări aflate în primele linii ale valurilor migraționiste și (ii) înăsprirea regulilor pentru cei care intră în UE, prin consolidarea instrumentelor de evaluare (*screening*), a bazei de date europene de amprentare Eurodac și revizuirea Codului frontierelor *Schengen*.

Însă, pe 13 iunie 2022, un grup de ONG (care include *Amnesty Internațional* și *Internațional Rescue Committee*) atrăgea atenția că UE se concentrează primordial asupra crizei din Ucraina, micșorând eforturile de relocare a refugiaților proveniți din alte zone de conflict – la sfârșitul lunii aprilie, doar 4 075 de refugiați relocați au ajuns în țările UE de la începutul acestui an.

Deși Președinția franceză a obținut acordul tuturor statelor membre pentru elementele cheie din Pactul privind migrația, inclusiv pentru propunerea de a consolida *screening*-ul și Eurodac (baza de date europeană de amprentare), rezultatul nu este pe deplin mulțumitor. O parte din acești militanți consideră că deși s-a obținut un consens politic pentru mecanismul de solidaritate privind migrația, acesta are, din păcate, doar un caracter voluntar; ca urmare, nu toate state membre vor participa la acest sistem. Marea întrebare este când va putea fi reluată dezbaterea pe problema spinoasă a azilului, în cazul prelungirii conflictului ruso-ucrainian, ținând cont că, în timpul războiului, alte teme sunt priorități politice urgente: combaterea traficului și abuzului sexual de copii și femei, schimbul de informații și cooperarea comună în domenii precum criminalitatea cibernetică, *ransomware*, etc.

PARTEA 2: PANDEMIA ȘI GESTIONAREA SITUAȚIEI MEDICALE

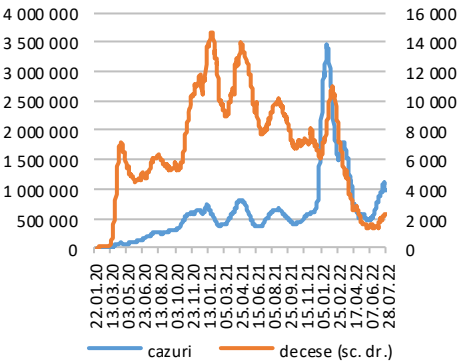
2. Pandemia – următorul val

La mai mult de doi ani de la debutul pandemiei, toți dorim învingerea virusului, o tranziție energetică cât mai ușor de suportat și, mai nou, o lume fără război/războaie. Privind pandemia, încă din primăvară, restricțiile oficiale au fost ridicate, iar Covid-19 nu a mai ocupat o bună perioadă de timp primele pagini ale ziarelor. Dar amenințarea a rămas, iar noile subvariante BA.4 și BA.5 au început să circule puternic în țări din vestul Europei și din lume, provocând, în absența oricăror restricții (Grafic 2.2.), un val de vară. Astfel, a fost invalidată ipoteza sezonalității virusului. OMS (2022) consideră încă virusul o urgență de sănătate publică la nivel global, iar știri despre noi mutații ale virusului apar constant.

Europa se confruntă cu un puternic val de vara, în condițiile în care restricțiile au fost ridicate încă din primăvară în majoritatea statelor. Guvernele amână introducerea unor restricții puternice.

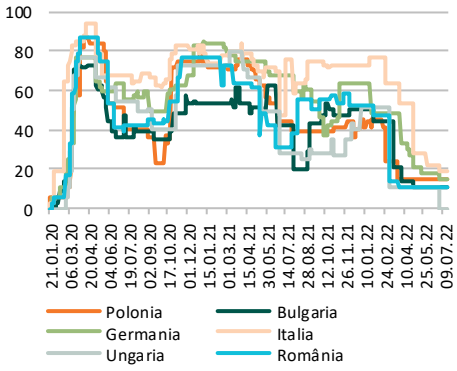
Un nou val a debutat cu o oarecare întârziere față de vestul Europei și în România. Noile subvariante Omicron nu provoacă îmbolnăviri la fel de severe sau decese numeroase precum varianta Delta (Callaway, 2022), dar sunt mult mai transmisibile, astfel că, la un număr foarte mare de infectări, impactul economic și social poate să fie semnificativ. Epidemiologii vorbesc despre apariția unui alt val, de toamnă, diferit de cel actual, odată cu mutarea activităților în spațiu închis și cu începutul școlilor. Mai rămâne de văzut și impactul acestuia. În primul val Omicron rata de deces s-a decuplat de la rata de infectare, mai ales în țările cu nivel crescut de vaccinare. În acest moment rata de deces este scăzută la nivel mondial (Grafic 2.1).

Grafic 2.1. Cazuri vs. decese la nivel global – date la 28 iulie 2022 –

Sursa: OurWorldinData, medie mobilă pe 7 zile

Grafic 2.2. Indicele de severitate a măsurilor guvernamentale – date la 19 iulie 2022

Sursa: Oxford COVID-19 Government Response Tracker

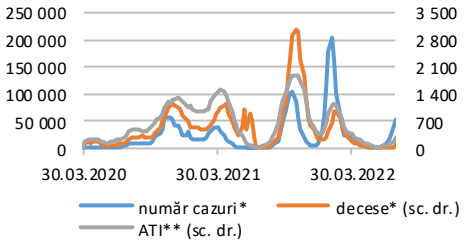
Noile subvariante ale Omicron, BA.4, BA.5 sunt mult mai contagioase decât varianta inițială a Omicron și mai mult, par să ocolească atât imunitatea obținută pe cale naturală, prin infectare, cât și pe cea obținută în urma vaccinării. Totuși vaccinul asigură în continuare protecție ridicată împotriva bolii grave, dar scăzută împotriva infectării. Companiile producătoare de vaccin cu tehnologie ARNm sunt așteptate să actualizeze vaccinul la noile variante, în această toamnă, astfel încât vaccinul să protejeze și împotriva infectării. Dar virusul poate produce mutații oricând, vaccinurile fiind mereu cu un pas în urma lui. În această notă, așteptarea ca răspândirea virusului să fie oprită de imunitatea de turmă nu mai are, acum, temei. Până la apariția noilor vaccinuri, autoritățile recomandă efectuarea dozei 3 *booster* cu vaccinurile actuale.

Subvariantele Omicron în circulație își vor încetini răspândirea doar atunci când vor fi infectat suficienți oameni. Numărul de noi infectări depinde de profilul imunitar al fiecărei regiuni/țări (Althaus, 2022), pentru că nimeni, în afară de unele țări din Asia, prin politica „zero Covid", nu mai încearcă să stopeze infectările. Astfel, în Portugalia, unde peste 90 la sută din populație este vaccinată, la un număr ridicat de infectări, mortalitatea determinată de cel mai recent val este sub mortalitatea cauzată de infectarea cu virusul gripal sezonier (Gomez, 2022).

În zone cu niveluri înalte de imunitate a populației, fie dobândită fie prin vaccinare sau prin infectare, rata de mortalitate a virusului este sub cea a virusului gripal.

O analiză a Financial Times[23] (2022) pe date din Regatul Unit arată că, atunci când varianta Omicron se răspândește într-o populație cu niveluri înalte de imunitate (vaccinare și infecție), boala este, în medie, mai puțin letală decât gripa sezonieră. Dar viteza cu care boala se răspândește duce la număr mare de infectări și ulterior decese, cu 50 la sută mai mult decât într-un sezon tipic de boli respiratorii. Cu toate acestea, rata de mortalitate la populația infectată de COVID-19 a scăzut, sub cea cauzată de gripă, chiar și pentru persoanele în vârstă. La debutul pandemiei, virusul era de 20 de ori mai letal decât cel gripal pentru cei în vârstă și vulnerabili. Nu trebuie sa uităm, atunci când citim aceste date, că, de pildă, Regatul Unit are 74,5 la sută din populație vaccinată cu două doze. Vaccinurile au salvat aproape 20 de milioane de vieți la nivel mondial în primul an de administrare, conform unui studiu recent (Winskill, Ghani, 2022).

Grafic 2.3. Pandemia în România
– date la 1 august 2022 –

Notă: Ministerul Sănătății a trecut în luna iunie la raportarea săptămânală a datelor referitoare la evoluția pandemiei, dar a revenit la raportare zilnică în luna iulie.
*) date săptămânale (suma pe 7 zile anterioare zilei de luni)
**) date comunicate în ziua de luni a fiecărei săptămâni
Sursa: OurWorldinData

În acest moment, în România, numărul de cazuri este ridicat și virusul se răspândește puternic pe fondul nerespectării recomandărilor de protecție. Campania de vaccinare a fost practic inexistentă pe perioada verii (Grafic 2.3). În ultima perioadă, odată cu creșterea numărului de cazuri, a crescut și rata de administrare a primei doze de vaccin, însă nesemnificativ. Din 1 iulie 2022 centrele de vaccinare au fost închise iar vaccinarea se face doar la anumiți medici de familie un impediment în plus în calea celor puțini care mai doresc să se vaccineze. Ministrul Sănătății a promis însă înființarea unor centre de vaccinare în spitale.

Agenția Europeană a Medicamentului este așteptată să autorizeze în luna septembrie o nouă generație de vaccin, care să fie mai eficient împotriva infectării. Al doilea *booster* ar urma să fie administrat la cel puțin 4 luni distanță față de prima doză *booster*.

Rata de vaccinare în România este de 42.3 la sută cu schemă completă (media UE este de 72,8 la sută), penultimul loc din Europa. Doar 13 la sută din populația României este vaccinată cu doza 3, primul booster, față de 53 la sută media UE. În acest moment, ECDC recomandă accelerarea vaccinării cu schemă primară plus prima doză de booster pentru persoanele nevaccinate și vaccinarea cu doza 4 (al doilea *booster*) pentru persoanele de peste 60 de ani și cei vulnerabili, chiar și cu vaccinurile actuale. Centrarea este pe persoanele din aceste categorii, care au primit primul *booster* în urmă cu mai mult de 6 luni. Aceste măsuri ar fi avut impact mare în țările care nu au atins vârful valului de infectări, cazul României la începutul lunii iulie.

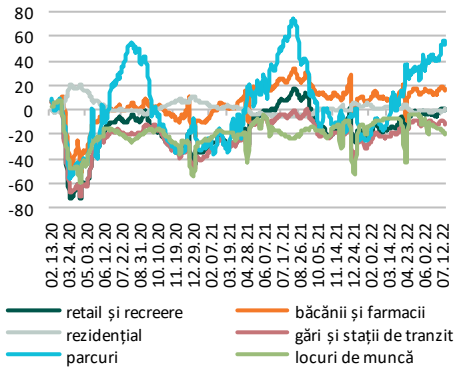
[23] Murdoch-Burn, J., Barnes, O. – Vaccines and Omicron mean Covid now less deadly than flu in England
https://www.ft.com/content/e26c93a0-90e7-4dec-a796-3e25e94bc59b

În România doza 4 poate fi cerută de orice persoană peste 18 ani, care a beneficiat de vaccinare cu 3 doze, la cel puțin 4 luni de la doza a 3-a. Dar, este puțin probabil să mai vedem o învigorare a vaccinării în România, cel puțin până la apariția noii formule a vaccinului, și dacă ministerul redeschide centrele de vaccinare. Agenția Europeană a Medicamentului se așteaptă să autorizeze noile vaccinuri în luna septembrie și recomandă pregătirea campaniilor de vaccinare anti-COVID și gripă pentru a face față noilor valuri din sezonul rece.

În condițiile în care există vaccinuri la îndemâna oamenilor iar toata lumea cunoaște acum recomandările pentru a se feri de infectare, guvernele sunt reticente în a mai impune restricții drastice. Responsabilitatea este, acum, mai mult ca niciodată, individuală. Totuși evoluția pandemiei ar putea forța guvernele să introducă restricții, dacă sistemele de sănătate nu pot gestiona situația.

În condițiile în care acum omenirea are la dispoziție această armă și știm cât de important este rolul pe care noi, ca indivizi, îl jucăm în oprirea răspândirii bolii, gestionarea noilor valuri ar trebui să se bazeze mai mult pe responsabilitatea individuală (vaccinare, purtatul măștii în spații închise sau aglomerate, igiena mâinilor, autoizolare la semne de boală, etc) și mai puțin pe capacitatea de coerciție a statului. Totuși, dacă în absența restricțiilor cetățenii ignoră cu desăvârșire recomandările și numărul de cazuri explodează iar sistemul sanitar va face față cu greu, guvernele vor fi nevoite să aplice restricții precum cele din sezoanele trecute. *Lockdown*-uri precum cele de la începutul pandemiei este puțin probabil să mai vedem, evident dacă evoluția virusului nu ia o întorsătură dramatică. Măsurile de distanțare fizică, intervențiile non-farmaceutice precum și *lockdown*-urile au afectat sănătatea mintală a populației și pe termen lung au apărut oboseala și respingerea acestor măsuri. Guvernele, inclusiv din țări democratice, au apelat atunci la această măsură cu impact major asupra economiei, întrucât aveau de-a face cu un inamic despre care nu știau mai nimic, în așteptarea vaccinurilor și tratamentelor salvatoare. Evoluția virusului este imprevizibilă, dar vorbim totuși de ipoteza în care virusul nu se modifică foarte mult și vaccinurile actuale sunt eficiente, cel puțin împotriva formelor grave ale bolii și decesului.

Grafic 2.4. Mobilitatea în România
17 februarie 2020 – 25 iulie 2022

Sursa: Google Mobility Trends, Our World in Data, calcule autor

În prezent mobilitatea persoanelor în România este la cote similare celor pre-pandemie (Grafic 2.4). Telemunca însă este o practică ce a rămas, fiind în prezent utilizată de angajatori chiar și pentru a spori loialitatea și satisfacția în muncă a angajaților, pe lângă impactul pozitiv asupra sănătății acestora în context pandemic.

Pandemia ne-a arătat cât de important este rolul sănătății publice în momente ca cele pe care le traversăm începând din 2020. Nu doar infectările pun probleme ci și complicațiile ulterioare infectării, simptome ce persistă mult timp, cunoscute sub denumirea de *long Covid.* Virusul SARS-CoV-2 nu este nici primul și cu siguranță nu va fi nici ultimul care ne va pune la încercare.

Apariția variolei maimuței în statele occidentale a stârnit, de asemenea, îngrijorări, iar OMS a declarat boala urgență sanitară globală. Boala se transmite mai greu decât COVID-19 și există tratamente și vaccinuri, iar în anumite părți ale Africii este de mult timp considerată boală endemică. Lecțiile pandemiei vor rămâne și vor servi pentru gestionarea altor evenimente similare.

3. Programul „UE pentru sănătate” (*EU4Health*)

Pe fondul pandemiei, CE și statele membre au conștientizat dificultățile pe care le creează, în cazul unor amenințări la adresa sănătății publice de natură transfrontalieră, punerea în practică a unor politici la nivel național. De aceea, CE a prezentat în anul 2020 atât o propunere cu privire la transformarea programului său în domeniul sănătății, prin aprobarea programului „*EU4Health*”, cât și o serie de inițiative (cu privire la consolidarea cadrului de securitate sanitară a UE, pregătirea pentru situații de criză și consolidarea rolului principalelor agenții ale UE în domeniul sănătății), care sunt considerate prime elemente constitutive ale Uniunii Europene a Sănătății (UES).

Programul „EU4Health”, având resurse cu suma de 5,3 miliarde euro, a fost aprobat în luna martie 2021, pentru o durată de șapte ani.

3.1. Context

La finalul lunii mai 2020, CE a propus adoptarea programului „UE pentru sănătate” (*EU4Health*[24]), care acoperă perioada 2021-2027, și care a fost aprobat prin Regulament[25] la data de 24 martie 2021[26]. Programul are un buget prevăzut de 5,3 miliarde euro. Această sumă nu este alocată obiectivelor programului la lansarea acestuia, ci este repartizată doar în momentul punerii în aplicare a programului.

Necesitatea instituirii acestui instrument o constituie modul în care pandemia a avut consecințe în UE. Astfel, șocul indus de pandemie a arătat că o criză sanitară la nivel mondial a avut impact la nivel economic și a afectat în special persoanele cu afecțiuni cronice, în timp ce personalul medical a făcut față unor riscuri mari pentru sănătate, iar pe lângă acțiunile individuale ale statelor membre a fost necesară și o componentă la nivel UE, pentru a face față tuturor acestor provocări.

Suma prevăzută pentru programul „UE pentru sănătate” 2021-2027, de 5,3 miliarde euro, este semnificativ superioară componentei „Sănătate” alocată în cadrul Fondului social european+ pentru aceeași perioada (413 milioane euro) și care este integrată în totalitate în noul program.

UE a mai avut trei programe anterioare în domeniul sănătății: primul program s-a desfășurat în perioada 2003-2007 și a avut o alocare bugetară de 312 milioane euro; al doilea program a acoperit intervalul de timp 2008-2013 și i s-au alocat fonduri de 321,5 milioane euro, iar al treilea program a început în anul 2014, având ca final anul 2020, cu o sumă dedicată de 449,4 milioane euro.

[24] Acest Program nu trebuie confundat cu inițiativa cu același nume aparținând unei alianțe a societății civile, care reunește peste 25 de organizații la nivel european, reprezentând interesele pacienților cu diferite afecțiuni, practicienilor din anumite domenii, celor care militează pentru prevenirea anumitor boli cronice și dependențe. Această alianță s-a născut în anul 2017, ca răspuns la unul dintre cele cinci scenarii („Mai puține priorități”) propuse de CE, de la acea vreme, în „Cartea albă privind viitorul Europei“.

[25] Regulamentele UE sunt acte juridice obligatorii în toate elementele lor și direct aplicabile în statele membre (art. 288 din TFUE). În consecință, nu trebuie adoptate măsuri legislative naționale de transpunere. Statele membre trebuie să realizeze însă toate demersurile pentru a se asigura că regulamentele sunt aplicate efectiv în dreptul lor național.

[26] Regulamentul (UE) 2021/522 din 24 martie 2021, de instituire a unui program de acțiune a Uniunii în domeniul sănătății („programul «UE pentru sănătate»”) pentru perioada 2021-2027 și de abrogare a Regulamentului (UE) nr. 282/2014, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0522&from=EN

UE a mai avut trei programe anterioare în domeniul sănătății, dar niciunul de asemenea anvergură.

Programul 2003-2007 a finanțat un total de 352 de proiecte, organizate pe trei linii directoare – informații privind sănătatea, capacitatea de reacție în cazul amenințărilor pentru sănătate, respectiv promovarea sănătății prin abordarea factorilor determinanți pentru sănătate. Curtea Europeană de Conturi a concluzionat, în analiza sa[27], că: (i) programul a fost insuficient finanțat pentru scopurile ample propuse; (ii) au lipsit indicatorii necesari măsurării atingerii obiectivelor programului, astfel încât nu s-a putut aprecia eficacitatea proiectelor; (iii) programul a contribuit la formarea unei înțelegeri a dimensiunii europene a problemelor din domeniul sănătății, datorită proiectelor care au reunit părți interesate din mai multe state membre.

Al doilea program de „Acțiune comunitară în domeniul sănătății (2008-2013)" a fost aprobat prin Decizia nr.1350/2007/CE a Parlamentului European și Consiliului[28] și a urmărit realizarea a trei obiective, așa cum se arată la art. 2: (i) „să se îmbunătățească siguranța cetățenilor în materie de sănătate"; (ii) „să se promoveze sănătatea, inclusiv reducerea inegalităților în materie de sănătate"; (iii) „să se producă și să se difuzeze informații și cunoștințe cu privire la sănătate". Evaluarea ex-post a acestui program[29], realizată de CE în anul 2015, arată că deficiențele recunoscute de la precedentul program, în legătură cu lipsa de prioritizare a obiectivelor, s-au menținut, astfel încât nu a fost clar „în ce măsură acțiunile întreprinse corespund nevoilor specifice ale părților interesate". Mai mult, în cazul mai multor proiecte, utilitatea acestora nu s-a concretizat în punerea în practică a rezultatelor în alte activități, lucru care s-a datorat în principal „neluării în considerare a barierelor la implementare și a lipsei cointeresării părților relevante". O altă deficiență constatată la programul anterior – finanțarea insuficientă, comparativ cu scopurile ample propuse – s-a manifestat și în acest al doilea program, dar la un nivel mai redus. Succesul programului din perioada anterioară, în ceea ce privește valoarea adăugată a UE, a fost consolidat prin stabilirea ex-ante a unui set de opt criterii relativ la valoarea adăugată a UE a oricărei acțiuni incluse în proiectele posibil de finanțat.

Regulamentul (UE) Nr. 282/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 martie 2014 a aprobat instituirea celui de al treilea program de acțiune al Uniunii în domeniul sănătății (2014-2020) care avea patru obiective specifice, legate de: (i) „promovarea sănătății și de prevenirea bolilor"; (ii) „mai buna pregătire și coordonare în cazul unor urgențe în domeniul sănătății"; (iii) „identificarea și dezvoltarea unor mecanisme și instrumente la nivelul Uniunii pentru a aborda deficitul de resurse, atât umane, cât și financiare, și facilitarea adoptării voluntare a inovațiilor în intervențiile în materie de sănătate publică și în strategiile de prevenire"; (iv) „sporirea accesului la cunoștințele de specialitate și informațiile medicale corespunzătoare unor afecțiuni specifice, dincolo de frontierele naționale". Evaluarea finală a acestui program nu este încă definitivată, dar o evaluare interimară (la trei ani de la lansarea

[27] Curtea de conturi Europeană, Raportul special nr.2/2009, „Programul de sănătate publică al Uniunii Europene (2003-2007): Un instrument eficace de îmbunătățire a nivelului stării de sănătate?", disponibil la: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/27a3c7dc-194d-4de3-b9ad-f1021f8f9bf4/language-en/format-PDF/source-search

[28] Decizia nr. 1350/2007/CE a Parlamentului European și Consiliului este disponibila la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007D1350&from=EN#d1e429-3-1

[29] *Ex-post* Evaluation of the Health Programme (2008-2013), disponibilă la: https://ec.europa.eu/health/system/files/2016-11/ex-post_ev-hp-2008-13_exec-summ_en_0.pdf

programului) realizată de CE în anul 2017[30] a identificat trei segmente de interes pentru corectarea programului: (i) concentrarea programului asupra subiectelor cu grad mare de valoare adăugată pentru UE; (ii) detalierea modului în care acțiunile finanțate prin program contribuie la generarea de valoare adăugată la nivelul UE; (iii) introducerea de criterii clar definite pentru evaluarea proiectelor din primele faze, definiții care ar trebui să se refere la: amenințările transfrontaliere la adresa sănătății, economiile de scală; încurajarea schimbului și implementării celor mai bune practici între statele membre.

3.2. Resurse și scop

Resursele în valoare de 5,3 miliarde euro sunt destinate pentru: (i) promovarea sănătății și prevenirea bolilor; (ii) combaterea amenințărilor transfrontaliere la adresa sănătății); (iii) ameliorarea calității medicamentelor, a dispozitivelor medicale și a produselor necesare în situații de criză; (iv) consolidarea și reziliența sistemelor de sănătate.

Resursele financiare totale de care dispune noul program sunt de 5,3 miliarde euro. Propunerea CE, formulată în luna mai 2020, prevedea un buget aproape dublu (10,4 miliarde euro), ale cărui resurse proveneau din CFM 2021-2027 (suma de 1,9 miliarde euro, preluată din rubrica 5 „Reziliență, securitate și apărare"), respectiv din Instrumentul de redresare al Uniunii Europene (suma de 8,5 miliarde euro)[31]. În urma negocierilor dintre instituțiile UE, pachetul final de finanțare a fost redus.

Conform art. 5(1) din Regulamentul (UE) 2021/522 din 24 martie 2021, de instituire a unui program de acțiune al Uniunii în domeniul sănătății (programul «UE pentru sănătate») pentru perioada 2021-2027, pachetul financiar pentru implementarea programului este de 2,446 miliarde euro în prețuri curente, la care se adaugă, după cum specifică art. 5(2), o alocare suplimentară de 2,9 miliarde euro, la prețurile din 2018, prevăzută conform art. 5 din Regulamentul (UE, Euratom) din 17 decembrie 2020 de stabilire a cadrului financiar multianual pentru perioada 2021-2027[32].

O parte importantă (20 la sută) a fondurilor de care dispune acest program trebuie repartizată acțiunilor de promovare a sănătății și de prevenire a bolilor[33], așa cum se arată la art.5 alin. (4) lit. (a). În același timp, procente de minim 12,5 la sută este necesar să fie dedicate (i) achizițiilor publice care completează constituirea la nivel național de stocuri de produse esențiale necesare în situații de criză, la nivelul Uniunii [art.5 alin.(4) lit.(b)], respectiv (ii) sprijinirii angajamentelor mondiale și a inițiativelor în materie de sănătate [art. 5 alin. (4) lit. (c)]. Costurile administrative generate de funcționarea programului pot fi acoperite cu un procent de maxim 8 la sută din totalul sumelor disponibile [art. 5 alin.(4) lit. (d)].

30 Mid-term Evaluation of the third Health Programme (2014 – 2020), Executive Summary, disponibil la: https://ec.europa.eu/health/system/files/2017-10/2014-2020_evaluation_studyexe_en_0.pdf

31 Informațiile provin din implicațiile bugetare prezentate în Propunerea formulată de CE, documentul COM(2020) 405 final 2020/0102 (COD), disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9b76a771-a0c4-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF.

32 Art. 5(1) prevede că: „Un cuantum echivalent cu veniturile din amenzile aplicate în temeiul Regulamentelor (CE) nr. 1/2003 () și (CE) nr. 139/2004 (4) ale Consiliului de către instituțiile Uniunii, care este înscris în bugetul exercițiului n-1 în conformitate cu articolul 107 din Regulamentul Financiar, după deducerea cuantumului pentru exercițiul n-1 menționat la articolul 141alineatul (1) din Acordul privind retragerea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord din Uniunea Europeană și din Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (5), este disponibil pentru alocarea suplimentară". Disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R2093&from=RO.

33 Conform art. 4 alin. (a) acestea sunt: „reducerea efectelor nocive asupra sănătății cauzate de consumul și dependența de droguri ilicite, sprijinirea acțiunilor de abordare a inegalităților în materie de sănătate, de îmbunătățire a alfabetizării în materie de sănătate, de îmbunătățire a drepturilor pacienților, a siguranței pacienților, a calității asistenței medicale și a asistenței medicale transfrontaliere, precum și sprijinirea acțiunilor de îmbunătățire a supravegherii, diagnosticării și tratamentului bolilor transmisibile și netransmisibile, în special a cancerului și a cancerului pediatric, precum și sprijinirea acțiunilor de îmbunătățire a sănătății mintale, acordând o atenție deosebită noilor modele de îngrijire și provocărilor îngrijirii pe termen lung."

Programul a fost construit pornind de la dificultățile observate în prima fază a pandemiei, legate de nivelul de pregătire și capacitatea UE de a răspunde în mod eficient amenințărilor transfrontaliere grave pentru sănătate. Programul țintește mai mult decât capacitatea de a acționa în situații de urgență, în încercarea de a întări reziliența sistemelor de sănătate din statele membre.

Astfel, programul are patru scopuri ample care conțin, la rândul lor, un total de zece obiective. Primul scop amplu se referă la îmbunătățirea și promovarea sănătății în UE, care include ca obiective atât (i) prevenirea bolilor și promovarea sănătății, cât și (ii) inițiative și cooperarea internațională în domeniul sănătății.

În al doilea rând, programul trebuie să combată amenințările transfrontaliere la adresa sănătății prin intermediul: (iii) prevenirii, pregătirii și răspunsului la amenințările transfrontaliere la adresa sănătății; (iv) completării stocurilor naționale de produse esențiale necesare în situații de criză; (v) constituirii unei rezerve de personal medico-sanitar și de sprijin. În completarea acestui al cincilea obiectiv, programul are ca scop să amelioreze calitatea medicamentelor, a dispozitivelor medicale și a produselor necesare în situații de criză, prin (vi) asigurarea disponibilității și a accesibilității pentru medicamentele, dispozitivele medicale și produsele necesare în situații de criză.

În al patrulea rând, programul țintește să consolideze sistemele de sănătate, reziliența acestora și utilizarea eficientă a resurselor și se ramifică în următoarele obiective: (vii) consolidarea datelor privind sănătatea, a instrumentelor și serviciilor digitale și transformarea digitală a asistenței medicale; (viii) îmbunătățirea accesului la asistența medicală; (ix) elaborarea și aplicarea legislației UE în domeniul sănătății și plasarea dovezilor la baza procesului decizional; (x) activități integrate între sistemele naționale de sănătate.

Programul nu aduce atingere competențelor statelor membre în domeniul sănătății. El se întemeiază pe articolul 168 din TFUE[34] și este construit pe principiul conform căruia UE trebuie să completeze și să sprijine politicile naționale în domeniul sănătății, să încurajeze cooperarea dintre statele membre și să promoveze coordonarea între programele acestora. Acest lucru se desfășoare cu respectarea deplină a responsabilităților statelor membre de a își defini politicile în materie de sănătate și de a organiza și furniza servicii medicale și asistență medicală. Mai mult, programul „UE pentru sănătate" este pus în aplicare de către statele membre, organizațiile neguvernamentale alături de Agențiile UE (Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor, Agenția Europeană pentru Medicamente, Autoritatea Europeană pentru Siguranța Alimentară și Agenția Europeană pentru Produse Chimice) și agențiile internaționale.

[34] Articolul 168(1) din Tratat prevede că: „Acțiunea Uniunii, care completează politicile naționale, are în vedere îmbunătățirea sănătății publice și prevenirea bolilor și afecțiunilor umane, precum și a cauzelor de pericol pentru sănătatea fizică și mentală. Această acțiune cuprinde, de asemenea, combaterea marilor epidemii, favorizând cercetarea cauzelor, a transmiterii și prevenirii acestora, precum și informarea și educația în materie de sănătate, precum și supravegherea amenințărilor transfrontaliere grave privind sănătatea, alerta în cazul unor asemenea amenințări și combaterea acestora." Este disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2008.115.01.0001.01.RON&toc=OJ%3AC%3A2008%3A115%3ATOC#C_2008115RO.01001301

3.3. Implementarea programului

Fondurile aferente programului sunt implementate prin gestiune directă și indirectă (prin finanțări de tipul granturilor și achizițiilor), fiind exclusă implementarea prin gestiune partajată (împreună cu autoritățile naționale din statele membre).

Fondurile aferente programului sunt implementate prin (i) gestiune directă, caz în care CE este responsabilă pentru toate etapele procesului – lansarea cererilor de propuneri, evaluarea propunerilor depuse, semnarea acordurilor de grant, monitorizarea implementării proiectelor, evaluarea rezultatelor, efectuarea plăților –, fie prin (ii) gestiune indirectă, caz în care implementarea se face parțial sau integral cu organismele de finanțare prevăzute de Regulamentul financiar[35]. Este exclusă implementarea prin intermediul gestiunii partajate, pentru care responsabilitatea derulării programului este împărțită între CE și autoritățile naționale din statele membre.

Tipurile de finanțare din cadrul programului sunt granturile, premiile și achizițiile publice[36]. Granturile acordate de UE în acest program (conform prevederilor art. 8) nu pot să fie mai mari de 60 la sută din costurile eligibile pentru o acțiune referitoare la un obiectiv al programului sau pentru funcționarea unui organism neguvernamental și pot fi utilizate în combinație cu finanțare din partea BEI, a băncilor naționale de promovare sau a altor instituții financiare publice sau de dezvoltare, precum și în combinație cu finanțare din partea instituțiilor financiare din sectorul privat și a investitorilor din sectorul public sau din sectorul privat, inclusiv prin parteneriate public-public sau public-privat.

Fondurile prevăzute în acest program pot fi completate cu o contribuție provenind din oricare alt program de finanțare al UE, respectând două condiții: (i) aceste contribuții să nu acopere aceleași costuri; (ii) finanțarea cumulativă să nu fie mai mare decât costurile eligibile totale.

3.4. Guvernanța

Programul „UE pentru sănătate” implică participarea a cel puțin trei categorii de instituții. În primul rând, prin Regulament se instituie Grupul de coordonare din care fac parte atât statele membre (printr-un membru supleant) cât și CE. Sarcina Grupului de coordonare este de „a asigura coerența și complementaritatea între politicile în materie de sănătate ale statelor membre, precum și între program și alte politici, instrumente și acțiuni ale UE”, respectiv de a monitoriza punerea în practică a programului „UE pentru sănătate”.

---

35 Regulamentul privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii prevede la art.62 lit.(c) că sarcinile de execuție bugetară în cazul gestiunii indirecte pot fi delegate către: țări terțe sau organismele pe care le-au desemnat acestea; organizații internaționale sau agențiile acestora; grupul BEI; organisme de drept public, inclusiv organizații din statele membre; organisme de drept privat cu misiune de serviciu public, inclusiv organizații din statele membre, cu condiția ca acestea să primească garanții financiare adecvate; organisme de drept privat dintr-un stat membru care sunt responsabile cu punerea în aplicare a unui parteneriat public-privat și care primește garanții financiare adecvate. Regulamentul este disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1046&from=HR

36 Achizițiile publice, conform art. 9 din Regulament, sunt caracteristice cazurilor în care apar amenințări transfrontaliere grave pentru sănătate sau există o situație de urgență de sănătate publică.

Aceste atribuții sunt prevăzute în Decizia CE din decembrie 2021, C(2021) 948 final, disponibilă la: https://hadea.ec.europa.eu/system/files/2021-04/C_2021_948_Delegation_act_2021_2027.pdf.

O nouă agenție a UE, HaDEA, este responsabilă pentru implementarea programului. Ea este coordonată de DG SANTE.

În al doilea rând, CE are ca principale atribuții: (i) să adopte programele anuale de lucru, care stabilesc acțiunile care urmează a fi întreprinse și alocarea orientativă a resurselor financiare, respectiv să ia deciziile de aprobare a acțiunilor cu un cost echivalent sau mai mare de 20 milioane euro; (ii) să consulte Grupul de coordonare al programului „UE pentru sănătate" în fiecare an, cu cel puțin șase luni înainte de prezentarea proiectului de program de lucru anual pentru acest domeniu; (iii) să consulte și să informeze părțile interesate cel puțin o dată pe an, în cursul celor șase luni care preced prezentării proiectului de program de lucru; (iv) să informeze PE cu privire la evoluția lucrărilor pregătitoare și a activităților de informare cu părțile interesate.

În al treilea rând, Agenția Executivă Europeană pentru Domeniile Sănătății și Digital (HaDEA) este cea care implementează programul „UE pentru sănătate". HaDEA a fost înființată în februarie 2021 și gestionează programe și inițiative europene în numele CE, colaborând cu direcțiile generale (DG) sub tutela cărora se află (CNECT, DEFIS, GROW, RTD și SANTE,), fiind coordonată de DG SANTE. HaDEA este responsabilă cu implementarea totală sau parțială a acțiunilor cuprinse în următoarele programe ale UE[37]: Europa pentru sănătate, Europa digitală, partea digitală din Mecanismul pentru Interconectarea Europei, părți ale programului Orizont Europa, partea legată de lanțurile alimentare din cadrul programului Piața Unică.

3.5. Rezultate

HaDEA implementează programul „UE pentru sănătate" prin intermediul programelor anuale. Instituția se află în prezent în cursul celui de-al doilea astfel de program anual.

HaDEA a acordat granturi în valoare de 164 milioane euro în anul 2021, iar pentru anul 2022 are prevăzute finanțări pentru acțiuni în valoare de peste 800 milioane euro.

Primul, cel din anul 2021, a acoperit o perioadă mai scurtă de timp, datorită aprobării acestuia spre finalul primului semestru al anului. Acest prim program anual a prevăzut resurse financiare în valoare de 311,7 milioane euro, care să fie implementate în principal prin gestiune directă (296,7 milioane euro, pe tipuri de finanțare – 194,8 milioane euro granturi și 95,9 milioane euro achiziții publice), restul de 15 milioane euro fiind alocați prin gestiune indirectă[38]. Suma totală[39] urma să fie defalcată pe cele cinci tipuri de acțiuni astfel: pregătirea pentru situațiile de criză (106 milioane euro), prevenirea bolilor (106,75 milioane euro), sisteme de sănătate și personal din sistemele de sănătate (101 milioane euro), utilizarea datelor personale de sănătate (32,5 milioane euro), altele (3,34 milioane euro).

Programul anual din anul 2021 a urmărit acțiuni subsumate următoarelor trei obiective: diminuarea impactului cancerului în Europa, coordonarea răspunsului eficient în cazul amenințărilor transfrontaliere grave pentru sănătate, sisteme naționale de sănătate eficiente, accesibile și reziliente. Raportul anual de activitate 2021 arată că HaDEA a fost responsabilă pentru implementarea programului de lucru în cazul „*EU4Health*" prin granturi în valoare de 164,3 milioane euro, respectiv prin licitații cu suma de

[37] Aceste atribuții sunt prevăzute în Decizia CE din decembrie 2021, C(2021) 948 final, disponibilă la: https://hadea.ec.europa.eu/system/files/2021-04/C_2021_948_Delegation_act_2021_2027.pdf

[38] Informațiile provin din documentul CE - C(2022) 2470 final-, disponibil la: https://ec.europa.eu/health/system/files/2022-04/amended_wp2021_annex_en.pdf

[39] Suma totală defalcată pe cele cinci tipuri de acțiuni este mai mare decât resursele primului program anual pentru că acțiunile includ și resturi din al treilea program de acțiune al Uniunii în domeniul sănătății (2014-2020).

79 milioane euro[40]. Instituția arată în publicația sa că, deși nu toate acțiunile prevăzute în programul anual de lucru au fost finalizate, a reușit să atingă majoritatea obiectivelor propuse.

Șansele de succes ale politicilor UE în domeniul sănătății sunt diminuate atât de faptul că statele membre se confruntă cu mai multe tipuri de șocuri, cât și de faptul că expertiza UE în probleme de sănătate este generată mai mult de aspectele economice ale sănătății publice.

Al doilea program anual, aferent anului în curs, prevede acțiuni finanțate cu suma de 835,4 milioane euro. Acțiunile cuprinse în acest program anual urmează să fie implementate în principal prin gestiune directă (810 milioane euro, pe tipuri de finanțare – 506 milioane euro granturi, 300 milioane euro achiziții publice și 4 milioane euro alte tipuri de cheltuieli), restul de 25 milioane euro fiind alocați prin gestiune indirectă. Suma totală este prevăzută să fie defalcată pe șase tipuri de acțiuni astfel: pregătirea pentru situațiile de criză (380,9 milioane euro), promovarea unui stil de viață sănătos și prevenirea bolilor (90 milioane euro), cancer (146,9 milioane euro), sisteme de sănătate și personal din sistemele de sănătate (126,5 milioane euro), utilizarea datelor personale de sănătate (76,6 milioane euro), altele (14,6 milioane euro)[41].

Conform informațiilor de pe *website*-ul CE[42,43], în anul 2022 au fost deschise deja două sesiuni de apeluri pentru finanțările anului în curs – una în luna februarie, care deja s-a finalizat acoperind 8 tematici și cealaltă în luna mai, care are ca subiect susținerea rețelei HERA.

3.6. Analize ale programului „UE pentru sănătate”

Reducerea resurselor financiare disponibile pentru programul „UE pentru sănătate”, rezultată în urma negocierilor instituționale de la nivelul UE din anul 2020, împreună cu rezultatele, obținute după mai mult de un an de funcționare a programului, au determinat apariția a cel puțin trei concluzii în analizele despre politicile UE în domeniul sănătății.

În primul rând, având în vedere șocurile pe care le au de înfruntat statele membre, nu este clar cât de mult va rezista interesul factorilor politici pentru domeniul sănătății până la finalul cadrului bugetar multianual 2027 (van Schaik și van de Pas, 2020). Îndeobște, trei tipuri de politici publice – educație, sănătate, cultură – au fost considerate ca fiind apanajul statelor membre, pentru că atât decidenții de politici (în baza principiului subsidiarității), cât și publicul larg au considerat că UE ar avea un rol redus în îmbunătățirea acestora (atât din cauza diferențelor de organizare, cât și de finanțare a sistemelor de educație, sănătate și cultură). Cu toate acestea, în ceea ce privește domeniul sănătății, experții consideră că există decizii luate la nivel european care influențează politicile naționale mai mult decât percep decidenții de la nivelul

[40] Informațiile provin din documentul „Annual Activity Report 2021”, disponibil la: https://hadea.ec.europa.eu/about/legal-base-and-key-documents_en#annual-activity-reports.

[41] Informațiile provin din documentul „Commission Implementing Decision C(2022) 317 final”, din data de 14 ianuarie 2022, disponibil la: https://ec.europa.eu/health/system/files/2022-04/amended_wp2022_summary_en.pdf.

[42] Informațiile sunt disponibile la: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-search;callCode=null;freeTextSearchKeyword=;matchWholeText=true;typeCodes=1,2;statusCodes=31094501,31094502;programmePeriod=2021%20-%202027;programCcm2Id=43332642;programDivisionCode=null;focusAreaCode=null;destination=null;mission=null;geographicalZonesCode=null;programmeDivisionProspect=null;startDateLte=null;startDateGte=null;crossCuttingPriorityCode=null;cpvCode=null;performanceOfDelivery=null;sortQuery=startDate;orderBy=asc;onlyTenders=false;topicListKey=topicSearchTablePageState.

[43] În România, punctul național de contact pentru programul „UE pentru sănătate” este Ministerul Sănătății.

statelor membre. Chiar și în aceste condiții, instituțiile UE nu dețin expertiza necesară pentru monitorizarea și emiterea de recomandări către statele membre în probleme de sănătate publică (de exemplu, rata de transmitere a unui virus de la care trebuie introduse anumite măsuri de sănătate publică) și, ca atare, ambițiile la nivelul UE în domeniul politicilor în domeniul sănătății trebuie dimensionate în mod realist.

În al doilea rând, politicile CE în domeniul sănătății sunt mai degrabă rezultatul procesului de adâncire a pieței unice (prin noi reglementări în domeniul concurenței) și mai puțin al urmăririi scopului sănătății publice în sine (Tollefsrud, 2021). Analiza politicilor UE, privită prin prisma teoriei instituționale, arată că și pandemia a fost tratată mai mult în termeni de economie, decât de sănătate, pentru simplul motiv că instituțiile UE (în cazul de față CE) nu pot schimba cadrul instituțional astfel încât să poată ridica problemele de sănătate publică la rang de politică a comunității. De aceea, chiar dacă UE și-a mărit capacitatea de intervenție în probleme de sănătate publică prin adoptarea programului „UE pentru sănătate", abordarea instituțională a politicilor de ordin economic, axată pe termenii reglementării concurenței, nu poate fi schimbată astfel încât să se producă un salt instituțional.

În al treilea rând, chiar dacă o regândire a modului de împărțire a competențelor și responsabilităților între CE și instituțiile sale, pe de-o parte, și statele membre, pe de altă parte, este greu de realizat în acest moment, a devenit importantă legalizarea coordonării în domeniul sănătății, mai mult decât o permite cadrul programului „UE pentru sănătate" cel puțin din două motive (Librera, 2022). Pe de-o parte, lipsa coordonării dintre statele membre și instituțiile comunitare, de la începutul pandemiei, a evidențiat necesitatea întăririi politicii UE în domeniul sănătății publice, deși este recunoscut faptul că orice nouă cedare de suveranitate în vederea realizării unei integrări mai adânci este cu greu acceptată. Pe de altă parte, șocul indus de pandemie asupra economiilor din statele membre și asupra societății în ansamblul său este de natură nouă și de amploare neîntâlnită în istoria UE, ceea ce face necesară o abordare inovatoare, capabilă să creeze un nou cadru instituțional.

4. Uniunea Europeană a Sănătății

4.1. Context

Această inițiativă din anul 2020 a CE[44] s-a concretizat ca una dintre primele lecții ale pandemiei. Acest șoc a arătat că statele membre trebuie să colaboreze pentru a putea face față unor astfel de situații. Scopul UES este de a contribui la îmbunătățirea protecției, prevenirii, pregătirii și răspunsului european la situațiile care pun în pericol sănătatea oamenilor.

Propunerile CE cu privire la UES au patru direcții, care se referă la: (i) felul în care UE se pregătește pentru urgențele sanitare, (ii) coordonarea răspunsului UE atunci când astfel

[44] Documentul [COM(2020) 724 final] este disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0724&from=RO

de evenimente se produc, (iii) industria produselor medicale din spațiul UE, respectiv (iv) Planul european de combatere a cancerului.

În primul rând, au fost vizate măsurile de pregătire și reacție în situații de criză, atât prin consolidarea coordonării la nivelul UE pentru situațiile în care apar amenințări transfrontaliere la adresa sănătății, cât și prin revizuirea mandatului Centrului European de Prevenire și Control al Bolilor și al Agenției Europene pentru Medicamente, pentru a consolida supravegherea, analizele științifice și orientările înainte de o criză și în timpul acesteia.

În al doilea rând, CE a propus înființarea Autorității europene pentru pregătire și răspuns în situații de urgență sanitară (HERA) cu o misiune complexă: (i) asigurarea coordonării securității sanitare în UE înaintea și în timpul crizelor prin (ii) reunirea eforturilor statelor membre ale UE, sectorului sanitar și părților implicate relevante, având ca scop să (iii) dezvolte, producă, achiziționeze, stocheze și să distribuie în mod echitabil contramăsuri medicale, respectiv să (iv) consolideze structura de răspuns în situații de urgență sanitară la nivel mondial.

Ambițiile UE în domeniul sănătății publice nu sunt noi, dar șocul pandemiei a arătat că statele membre trebuie să colaboreze pentru a putea face față unor astfel de situații.

În al treilea rând, CE lucrează la o strategie farmaceutică în care sunt abordate atât modernizarea cadrului de reglementare (având ca obiectiv promovarea, la nivel mondial, a unor standarde ridicate pentru produsele medicale), cât și sprijinirea cercetării și a tehnologiilor care ajung la pacienți (astfel încât să fie satisfăcute nevoile medicale neacoperite, să fie creată și sprijinită o industrie farmaceutică europeană competitivă și inovatoare, să se consolideze reziliența prin diversificarea lanțurilor de aprovizionare, durabilitatea mediului și pregătirea pentru situații de criză.

În al patrulea rând, CE lucrează la un Plan european de combatere a cancerului, care urmărește să utilizeze politici ale UE în domeniul digitalizării, cercetării și inovării pentru a preveni, depista din timp, diagnostica și trata, respectiv pentru a se asigura că pacienții, supraviețuitorii, familiile și îngrijitorii acestora se pot bucura de o calitate ridicată a vieții.

Practic, propunerea CE a vizat patru puncte: (i) adoptarea unui nou regulament privind amenințările transfrontaliere grave pentru consolidarea pregătirii, întărirea supravegherii și îmbunătățirea raportării datelor; (ii) îmbunătățirea capacității Centrului European de Prevenire și Control al Bolilor (ECDC) și a Agenției Europene pentru Medicamente (EMA) pentru o mai bună protecție a persoanelor care trăiesc în UE și pentru a aborda amenințările transfrontaliere la adresa sănătății; (iii) înființarea unei autorități a UE pentru pregătire și răspuns în caz de urgență sanitară (HERA) pentru a sprijini în mod eficient răspunsul la nivelul UE la amenințările transfrontaliere la adresa sănătății; (iv) înființarea noii Agenții Executive Europene pentru Domeniile Sănătății și Digital (HaDEA), însărcinată cu implementarea și gestionarea programelor de lucru anuale ale Programului „UE pentru sănătate”.

Progresele cu privire la UES sunt următoarele: EMA este deja funcțională cu noul rol, există un acord provizoriu pentru întărirea mandatului ECDC, iar Consiliul a început discuțiile despre EHDS. În plus, HaDEA și HERA sunt funcționale.

4.2. Stadiul actual al UES

În cursul anului 2021 au avut loc negocierile între Consiliu și PE cu privire la întărirea rolului Agenției Europene pentru Medicamente (EMA) în ceea ce privește pregătirea

pentru situațiile de criză și management pentru produse și dispozitive medicale, respectiv definirea situațiilor în care trebuie să intervină această instituție și guvernanța ei. În urma acordului la care s-a ajuns, noul mandat al EMA a început în luna martie 2022.

La finalul anului 2021, s-a ajuns la un acord provizoriu între Consiliu și PE cu privire la întărirea mandatului Centrului European de Prevenire și Control al Bolilor (ECDC) în ceea ce privește aspectele legate de (i) înființarea unui grup operativ al UE care să ofere asistență pentru elaborarea răspunsului în cazul izbucnirii unor epidemii; (ii) asistență acordată atât statelor membre cât și CE pentru dezvoltarea de planuri de prevenire și răspuns și capacități mai puternice pentru răspunsuri integrate rapide pentru sănătate; (iii) o mai bună capacitate de monitorizare a situației sanitare pe baza unor sisteme de supraveghere digitalizate.

În luna iunie anul curent, Consiliul a început discuțiile asupra reglementărilor cu privire la spațiul european al datelor privind sănătatea (EHDS), unul dintre elementele constitutive centrale ale unei uniuni europene a sănătății. Conform propunerii CE[45], acest spațiu reprezintă de fapt cadrul de reglementare în care se va desfășura piața unică autentică pentru serviciile și produsele digitale de sănătate, respectiv pentru utilizarea datelor privind sănătatea pentru activități de cercetare, inovare, elaborare a politicilor și de reglementare, asigurând respectarea standardelor UE de protecție a datelor.

Acest nou cadru va obliga statele membre să adopte măsurile necesare pentru ca dosarele de sănătate ale pacienților, prescripțiile electronice, imaginile medicale și rapoartele de imagistică medicală, rezultatele de laborator și biletele de externare să fie eliberate și acceptate într-un format european comun. În plus, statele membre vor trebui să desemneze autorități în domeniul sănătății digitale. Aceste autorități vor participa la o infrastructură digitală transfrontalieră, (*MyHealth@EU*) care va sprijini pacienții să își partajeze datele la nivel transfrontalier, garantând faptul că drepturile cetățenilor sunt protejate. Cetățenilor europeni trebuie să li se asigure accesul imediat, gratuit și ușor la datele lor în format electronic, ceea ce le permite acestora să ofere acces la aceste date profesioniștilor din domeniul sănătății (atât din interiorul statelor membre, cât și la nivel transfrontalier) pentru a îmbunătăți furnizarea de îngrijiri de sănătate. În acest context, producătorii de sisteme de evidență electronică a datelor privind sănătatea vor trebui să certifice respectarea standardelor legate de interoperabilitate și securitate.

45 Documentul [COM(2022) 196 final] este disponibil la: https://ec.europa.eu/health/publications/communication-commission-european-health-data-space-harnessing-power-health-data-people-patients-and_en.

4.3. HERA – responsabilități, structură, planul de lucru pentru anul 2022

HERA este autoritatea însărcinată cu pregătirea și răspunsul în caz de urgență sanitară.

În luna septembrie 2021 CE a prezentat propunerea cu privire la înființarea HERA.

Conform documentului elaborat de CE[46], HERA este un serviciu al CE (DG HERA). Noua instituție are șase domenii de responsabilitate, prevăzute la art.2 din Decizia de înființare, care sunt subsumate celor trei sarcini prevăzute mai sus. Aceste responsabilități includ atât partea de cercetare (colectare și evaluare a informațiilor cu privire la contramăsurile medicale adecvate, respectiv promovarea cercetării în domeniul tehnologiilor medicale), cât și cea de asigurare a interfeței cu piața (astfel încât să poată fi asigurată autonomia UE în ceea ce privește producția de contramăsuri medicale, respectiv să se asigure achiziționarea și distribuirea rapidă a acestor contramăsuri medicale), dar și organizarea capacității de răspuns în situații de urgență sanitară (prin creșterea capacității de depozitare a contramăsurilor medicale, ca și dezvoltarea cunoștințelor și abilităților necesare pregătirii contramăsurilor medicale).

Resursele financiare sunt alocate în special asigurării furnizării de contramăsuri medicale. De exemplu, HERA va distribui către statele membre dozele de vaccin necesare în cazul infecției cu variola maimuței.

Structura HERA este alcătuită, din punct de vedere organizațional, din patru componente (conform prevederilor art. 4, 5, 6, 7 din Decizia de înființare). Conducerea instituției este asigurată de un director general, care trebuie să ia toate măsurile necesare pentru funcționarea eficientă a instituției, în colaborare cu Direcția Generală Sănătate și Siguranță Alimentară. Supravegherea planificării și implementării sarcinilor HERA este asigurată prin intermediul unui Comitet de Coordonare, compus din membri ai CE responsabili cu sănătatea, respectiv piața unică, cercetare și inovare, managementul crizei. Consiliul HERA oferă asistență CE în ceea ce privește formularea deciziilor strategice legate de HERA și de cooperarea acesteia cu statele membre. Acest consiliu este prezidat de directorul general al HERA și are în componență câte un reprezentant din fiecare stat membru, numit de către CE pentru o perioadă de doi ani pe baza nominalizărilor venite de la autoritățile naționale relevante. Forumul consultativ al HERA reprezintă un mecanism care permite schimbul de informații legate de pregătirea și răspunsul în ceea ce privește contramăsurile medicale. Scopul acestui forum este să asigure cooperarea între HERA și autoritățile competente din statele membre, inclusiv pe domenii specifice de probleme. Astfel, Decizia de înființare a HERA subliniază necesitatea formării unui sub-grup în cadrul forumului, numit *„Joint Industrial Cooperation Forum”* alcătuit din reprezentanți ai industriei și ai statelor membre.

Planul de lucru al HERA pentru anul 2022[47] prevede că instituției i se alocă o contribuție de 1,3 miliarde euro provenită de la programele: „Europa pentru sănătate” (275 milioane euro), Orizont Europa (395 milioane euro), Mecanismul de protecție civilă al Uniunii RescEU (630 milioane euro). Planul de lucru și finanțările aferente anului 2022 se adresează apelurilor deja deschise sau în procedură de deschidere din Orizont Europa și Mecanismul de protecție civilă al Uniunii, iar suma alocărilor va rezulta din totalul proiectelor care vor fi selectate. Din totalul sumei de 1,3 miliarde euro, cea mai mare

[46] Documentul [C(2021) 6712 final] este disponibil la: https://ec.europa.eu/health/publications/commission-decision-establishing-health-emergency-preparedness-and-response-authority-hera_en.

[47] Planul este disponibil la: https://ec.europa.eu/health/publications/hera-work-plan-2022_en.

parte (667 milioane euro) este dedicată asigurării furnizării de contramăsuri medicale, urmată de promovarea cercetării și inovării în domeniul contramăsurilor medicale și al tehnologiilor legate de acestea (306 milioane euro).

Prima achiziție realizată de HaDEA în numele și pentru HERA a avut loc în luna iunie anul curent, prin cumpărarea a peste 100000 doze de vaccin, ca răspuns la creșterea numărul de infecții cu variola maimuței[48]. Suma utilizată pentru această achiziție a provenit din bugetul programului „Europa pentru sănătate", iar dozele de vaccin urmează să fie distribuite de HERA către statele membre, proporțional cu numărul de infecții.

Starea sănătății cetățenilor plasează România pe penultimul loc din UE, corespunzător cheltuielilor bugetului pentru sănătate. Eficacitatea sistemul de sănătate se situează sub media UE, iar reziliența acestuia este afectată negativ de deficitul de forță de muncă. Prin PNRR, România poate cheltui pentru sănătate 2,45 miliarde euro. ANDIS se va ocupa și de investițiile de aproape 2 miliarde euro pentru dezvoltarea infrastructurii spitalicești publice.

4.4. Teme de analiză în cazul UES

O serie de idei despre definirea, conținutul, modificările instituționale și legale necesare au apărut în spațiul public european între momentul prezentării de către CE a ideii unei UES și până la articularea instrumentelor și instituțiilor sale.

Abordarea mai des întâlnită, în special în cursul anului 2021, a fost aceea a prezentării de scenarii cu privire la adâncirea reformei UE, pe care ar presupune-o diferite grade de extindere a definiției UES. Astfel, pe de-o parte, există o părere sceptică cu privire la dorința de integrare mai adâncă a statelor membre în ceea ce privește politica în domeniul sănătății publice. Punctul de pornire al definiției UES a fost considerat ca fiind principiul „sănătatea în toate politicile"[49], la care s-au adăugat principalii factori care determină integrarea mai mult sau mai puțin adâncă în UES[50] și s-au construit nu mai puțin de cinci scenarii cu privire la ceea ce ar însemna UES (Nabbe și Brand, 2021). Concluzia este că, deși alegerile cu privire la adâncirea integrării sunt determinate de condițiile politice din statele membre, modificarea TFUE este improbabilă, iar UES se va concentra pe riscurile transfrontaliere asupra sănătății și acțiunile sale se vor baza pe o creștere a nivelului de coordonare între statele membre.

Pe de altă parte, avocați ai unei transformări rapide a UE consideră că atât propunerea CE pentru UES cât și realitatea modificărilor deja manifestate, pe măsură ce statele membre și instituțiile UE au căpătat experiență în ultimii doi ani, pledează pentru modificarea TFUE (Andriukaitis, 2021). Pentru acest curent de opinie, realitatea alegerilor deja efectuate în cursul anilor 2020 și 2021 conduce la trei scenarii posibile, dintre care doar unul – acela al modificării TFUE[51] – este considerat realist, pentru că

48 Informațiile provin din comunicatul CE, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3674.

49 Acest principiu a apărut în documentele UE încă de la începutul secolului 21. În Regulamentul (UE) 2021/522 din 24 martie 2021 de instituire a unui program de acțiune a Uniunii în domeniul sănătății („programul «UE pentru sănătate»") pentru perioada 2021-2027, la art.2, alin.10, „sănătatea în toate politicile" este definită astfel: „o abordare a elaborării, a punerii în aplicare și a revizuirii politicilor publice, indiferent de sector, prin care se ține seama de implicațiile deciziilor asupra sănătății și care urmărește să creeze sinergii și să evite ca astfel de politici să aibă efecte negative asupra sănătății, pentru a îmbunătăți sănătatea populației și echitatea în materie de sănătate".

50 Factorii menționați de studiu sunt: monitorizarea și supravegherea, pregătirea pentru situațiile criză, sursele de finanțare, voința politică, viziunea politică cu privire la cheltuielile publice cu sănătatea, interesul populației pentru tematica sănătății publice, riscurile pentru sănătate la nivel global (Nabbe și Brand, 2021).

51 Propunerea se referă la completarea alin.3 din art.3 din TUE („Uniunea instituie o piață internă. Aceasta acționează pentru dezvoltarea durabilă a Europei, întemeiată pe o creștere economică echilibrată și pe stabilitatea prețurilor, pe o economie socială de piață cu grad ridicat de competitivitate, care tinde spre ocuparea deplină a forței de muncă și spre progres social, precum și pe un nivel înalt de protecție și de îmbunătățire a calității mediului. Aceasta promovează progresul științific și tehnic.") cu o propoziție care să arată că „aceasta acționează pentru promovarea unei asigurare de sănătate universală prin înființarea unei uniuni europene a sănătății" (Andriukaitis, 2021).

numai astfel este mutat accentul de la o UE a tematicii economice la o UE a temelor sociale.

În cursul anului 2022, tratarea problemei UES a intrat pe făgașul dezbaterii acelor variante care sunt cu adevărat fezabile, chiar dacă însăși necesitatea existenței unei UES este încă dezbătută. În cazul acestor opinii, punctele de plecare în analiza UES sunt acelea că (i) progresul oricărei politici a UE trebuie să plece de la principiul integrării, ceea ce face UES superioară doar în cazul situațiilor de urgență sanitară transfrontalieră, respectiv că (ii) o mai mare convergență a politicilor de sănătate publică, peste cele prevăzute de propunerea Comisiei pentru UES, nu ar face decât să crească costurile pentru statele membre, ceea ce ar duce la limitarea coordonării între acestea pe probleme de sănătate publică (Bucher, 2022).

Dezbaterile despre UES continuă pentru că definirea conținutului acesteia nu este încă finalizată, iar demararea acțiunilor pe fiecare componentă în parte atât a programului „Europa pentru sănătate", cât și a UES, va determina noi discuții, dar și clarificări inevitabile impuse de alegerile de ordin practic.

4.5. România – starea de sănătate și măsurile pentru îmbunătățirea sistemului de sănătate publică

Evoluția stării de sănătate a cetățenilor din statele membre ale UE[52] este comparată prin intermediul indicatorului legat de speranța de viață la naștere[53]. Valoarea indicatorului pentru România indică o creștere cu 4 ani în perioada celor două decenii cuprinse între anii 2000 și 2019 (de la 71,2 ani la 75,6 ani), atenuată de scăderea cu 1,4 ani (la 74,2 ani) în perioada 2020-2021, determinată de pandemie. Cheltuielile cu sănătatea ale bugetului public se situează pe penultimul loc din UE (fiind mai mari doar ca cele din Bulgaria). Cheltuielile cu sănătatea pe cap de locuitor (calculate în euro, la paritatea puterii de cumpărare) au crescut în România în perioada 2010-2019, dar nu au depășit suma de 1 500 de euro/locuitor la nivelul anului 2019, în timp ce media UE se situa în apropiere de 3 500 euro, în anul premergător pandemiei.

Eficiența sistemului de sănătate din România se situează sub nivelul mediei din UE. Aceasta este măsurată prin intermediul a cel puțin doi indicatori. Astfel, în România rata mortalității evitabile[54] este a treia cea mai ridicată din UE, în timp ce rata mortalității prin cauze tratabile[55] este de peste două ori mai mare decât media UE. Accesibilitatea sistemului de sănătate[56] din România a scăzut în timpul pandemiei, deși

[52] Toate datele din acest paragraf se regăsesc în publicația „State of Health în the EU · România · Profilul de țară din 2021 în ceea ce privește sănătatea", a CE, publicată în anul 2021 și disponibilă la: https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-01/2021_chp_romania_romanian.pdf.

[53] Conform metodologiei explicate de INS, „speranța de viață la naștere, indicator cunoscut și sub denumirea de durata medie a vieții, reprezintă numărul mediu de ani pe care îi are de trăit un nou născut dacă ar trăi tot restul vieții în condițiile mortalității pe vârste din perioada de referință" (definiția este preluată din publicația INS „Speranța de viață sănătoasă", disponibilă la: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/speranta_de_viata_sanatoasa.pdf.)

[54] Conform publicației CE menționate mai sus, principalele cauze ale mortalității din cauze evitabile în România sunt: bolile cardiovasculare, cancerul pulmonar, respectiv decesele cauzate de consumul de alcool.

[55] Conform publicației CE menționate mai sus, mortalitatea prin cauze tratabile în România include decesele cauzate de cancer de prostată și mamar care pot fi tratate.

[56] Conform publicației CE menționate mai sus, accesibilitatea sistemului de sănătate se referă atât la procentul de utilizare a teleconsultațiilor în pandemie, cât și la procentul persoanelor care raportează că nu au apelat la asistență medicală în pandemie.

în deceniul precedent nevoile nesatisfăcute autoraportate în ceea ce privește examinări medicale s-au înjumătățit. Reziliența sistemului de sănătate, apreciată pe baza impactului pandemiei și răspunsului la aceasta, arată că există cel puțin trei factori care au contribuit la fragilizarea acestuia în timpul pandemiei: (i) capacitatea de testare a crescut în România, dar nu a atins nivelul mediu din UE; (ii) forța de muncă din domeniul sănătății (numărul medicilor, asistenților medicali și al altor cadre medicale specializate din secțiile de terapie intensivă) a fost insuficientă, ducând la deficiențe în furnizarea de servicii în timpul pandemiei; (iii) reticența față de vaccinare a dus la stagnarea procesului de vaccinare, în ciuda unei bune planificări a campaniei de vaccinare.

Obiectivul României pentru sănătate în cadrul PNRR se referă la creșterea rezilienței sistemului de sănătate prin lărgirea gradului de acces, siguranță, calitate și funcționalitate a serviciilor medicale și a infrastructurii sanitare –obiective pentru care există un buget de 2,45 miliarde euro. Reformele avute în vedere se referă la cinci piloni, care cuprind trei categorii de măsuri: (i) dezvoltarea capacității pentru gestionarea fondurilor publice din sănătate (70,18 milioane euro); (ii) dezvoltarea capacității de investiții în infrastructura sanitară (30,05 milioane euro); (iii) dezvoltarea capacității pentru managementul serviciilor de sănătate și managementul resurselor umane din sănătate (80,28 milioane euro), respectiv două tipuri de investiții, care trebuie să ducă la (iv) dezvoltarea infrastructurii medicale prespitalicești (314,87 milioane euro) și (v) dezvoltarea infrastructurii spitalicești publice (1954,63 milioane euro). Pentru asigurarea atingerii rezultatelor dorite prin aceste măsuri este prevăzută atingerea a peste 25 de jaloane țintă.

În vederea punerii în aplicare a celor prevăzute la pilonul cinci, unul dintre jaloane (având termen data de 30 iunie 2022) prevede operaționalizarea agenției specializate în investițiile în domeniul sănătății. Aceasta implică, printre altele, înființarea agenției cel târziu în prima parte a anului 2022, numirea conducerii agenției, angajarea de personal și deschiderea, respectiv operaționalizarea agenției, până la data de 30 iunie 2022. Acest jalon a fost îndeplinit prin intermediul actului normativ[57] care prevedere organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Dezvoltarea Infrastructurii în Sănătate (ANDIS). ANDIS preia activitatea structurii și personalul Direcției monitorizare implementare spitale regionale din cadrul Ministerului Sănătății, având un număr maxim de 80 de posturi. Conform documentului de înființare, ANDIS are drept rol principal dezvoltarea infrastructurii de sănătate. Pe lângă obiectivele pe care ANDIS le are de realizat pentru implementarea investițiilor din PNRR, această instituție se va ocupa și de implementarea proiectelor de investiții privind realizarea spitalelor regionale din Iași, Cluj, Craiova, pentru care beneficiază de asistență tehnică din partea BEI, prin intermediul Acordului de servicii de asistență tehnică pentru implementarea proiectelor, semnat cu Ministerul Sănătății.

[57] Actul normativ este OUG nr. 76/2022.

PARTEA 3: EVOLUȚII MACROECONOMICE ȘI SISTEMUL FINANCIAR

5. Convergența nominală

Evoluțiile indicatorilor de convergență nominală au consemnat modificări notabile de ritm, în majoritatea cazurilor.

Indicatorii macrofinanciari prevăzuți de setul de criterii de convergență nominală au continuat, în primul semestru al anului curent, să evolueze în sensurile înregistrate anterior, însă cu schimbări notabile de ritm, în majoritatea cazurilor. În timp ce randamentele titlurilor de stat pe termen lung și rata inflației și-au intensificat creșterile, consolidarea bugetară pare să încetinească față de corecția realizată în al doilea semestru al anului trecut. Cursul de schimb a rămas, totuși, cvasistaționar, iar datoria publică în proximitatea pragului de 50 la sută din PIB.

Derapajele substanțiale de la exigențele criteriilor de la Maastricht s-au reinflamat în cazul randamentelor titlurilor de stat și, într-o măsură mai redusă, ratei inflației, iar corecția deficitului bugetar pare să încetinească.

Deviațiile de la exigențele criteriilor de la Maastricht exprimate în termeni relativi au reînceput să înregistreze majorări, pe fondul unei dinamici superioare a indicatorilor corespunzători comparativ cu evoluțiile valorilor de referință. Astfel, ameliorările consemnate în precedenta ediție a Euromonitorului au fost urmate, în prima jumătate a anului curent, de o nouă inversare de tendință, de această dată în sens ascendent. Tabloul de bord evidențiază deteriorarea puternică a situației criteriului privind rata dobânzii pe termen lung și, într-o măsură mai redusă, în cazul ratei inflației. Pe acest fond, derapajul consemnat în cazul randamentelor titlurilor de stat l-a depășit pe cel înregistrat în cazul ratei inflație (a se vedea Tabelul 5.1).

Tabel 5.1. Evoluția încadrării în criteriile de la Maastricht

	S2 2019	S1 2020	S2 2020	S1 2021	S2 2021	S1 2022
Soldul bugetului consolidat*	-4,4	-6,8	-9,3	-8,5	-7,1	-6,5
(*procente în PIB*)	(-3,0)	(-3,0)	(-3,0)	(-3,0)	(-3,0)	(-3,0)
Datoria publică	35,3	41,1	47,4	47,5	48,8	49,2**
(*procente în PIB*)	(-60)	(-60)	(-60)	(-60)	(-60)	(-60)
Rata dobânzii pe termen lung	4,5	4,3	3,9	3,2	3,6	5,5
(*procente pe an, medie anuală*)	(3,5)	(3,0)	(2,7)	(2,4)	(2,6)	(2,7)
Cursul de schimb față de euro*** (*apreciere(+)/depreciere(-) procentuală*)	+0,3/-3,0	+0,9/-3,8	-0,2/-4,6	+0,1/-4,1	0/-3,7	+0,2/-2,2
Rata inflației (IAPC)	3,9	3,2	2,3	2,4	4,1	7,9
(*procente, medie anuală*)	(1,9)	(1,4)	(0,5)	(0,7)	(2,2)	(5,6)

( ) – valoare de referință

* Metodologie SEC 2010; medie mobilă pe ultimele 4 trimestre, cu excepția datelor pentru final de an (T4); ultima valoare este aferentă primului trimestru a.c.

** valoare aferentă lunii aprilie 2022 (Ministerul Finanțelor)

*** Calculat pentru ultima lună a trimestrului ca deviația maximă a cursului de schimb al leului față de euro pe 24 de luni comparativ cu media lunii premergătoare acestui interval.

Sursa: Eurostat, Comisia Europeană, Banca Națională a României, Ministerul Finanțelor

Cele mai recente date privind execuția bugetară sugerează că magnitudinea corecției bugetare a rămas totuși substanțială pe parcursul semestrul întâi al anului curent, deficitul bugetar fiind cu 1,15 puncte procentuale mai redus (metodologie *cash*) la sfârșitul lunii iunie 2022 (1,7 la sută din PIB) decât cel înregistrat în aceeași perioadă a anului anterior (2,85 la sută din PIB)[58]. În dinamică, însă, se remarcă o încetinire a

[58] Pe fondul încasărilor bugetare suplimentare generate de evoluția peste așteptări a activității economice și a puseului inflaționist; în valori absolute, deficitul bugetar a scăzut cu 10 miliarde lei la 23,5 miliarde lei, pe fondul creșterii veniturilor bugetare cu 40 miliarde lei, în condițiile în care cheltuielile publice au fost cu 30 miliarde lei mai mari.

procesului de ajustare a dezechilibrului finanțelor publice, consolidarea bugetară totalizând, în semestrul secund al anului 2021 un remarcabil nivel de 1,5 puncte procentuale[59]. Cel mai recent rezultat disponibil[60] privind soldul bugetar determinat pe baza metodologiei UE (SEC 2010), respectiv cel pentru sfârșitul primului trimestru al anului curent, confirmă indiciile oferite de execuția bugetară (potrivit metodologiei *cash*) în planul procesului de consolidare a finanțelor publice ale României, însă cu o scădere de ritm.

Magnitudinea corecției bugetare în semestrul întâi a rămas substanțială, însă sub cea consemnată în intervalul anterior.

Majorarea cheltuielilor cu dobânzile în cadrul bugetului general consolidat s-a accentuat în perioada analizată, ritmul anual de creștere al acestora apropiindu-se de 50 la sută[61]. În valori absolute, majorarea cheltuielilor cu dobânzile față de aceeași perioadă a anului trecut echivalează cu circa 20 la sută din investițiile guvernamentale realizate în intervalul analizat. Situația îndeplinirii regulii de „aur" a finanțelor publice, respectiv ponderea cheltuielilor cu investițiile guvernamentale în raport cu deficitul bugetar[62], pare să se fi ameliorat deși este de așteptat finele anului pentru o evaluare clară[63]. Aceasta se menține, în schimb, în zonă de vulnerabilitate, din perspectiva sustenabilității finanțelor publice, fapt ilustrat inclusiv de incidența episoadelor de stres suveran la nivelul UE pentru cazurile în care cheltuielile de investiții sunt inferioare deficitului bugetar (a se vedea Graficul 5.1).

59 Deficit de 6,8 la sută din PIB la finalul lunii decembrie 2021 față de 9,6 la sută din PIB în 2020, în condițiile în care consolidarea bugetară înregistrată la jumătatea anului trecut se ridica la circa 1,3 puncte procentuale. Corecția de 1,5 puncte procentuale calculată pe baza metodologiei *cash* este echivalentă cu cea determinată pe baza metodologiei UE, respectiv ajustare deficit bugetar de la 8,6 la sută din PIB în 2021S1, calculat ca medie mobilă pe ultimele patru trimestre pentru comparabilitate cu datele de final de an, la 7,1 la sută din PIB în 2021S2, respectiv un rezultat cu circa 1 punct procentual mai ambițios decât ținta inițială. În plus, performanța este apropiată de rezultatul înregistrat la nivelul zonei euro, unde deficitul a scăzut cu 1,7 puncte procentuale (de la 6,8 la sută din PIB la jumătatea anului 2021 la 5,1 la sută din PIB la finalul anului în cauză).

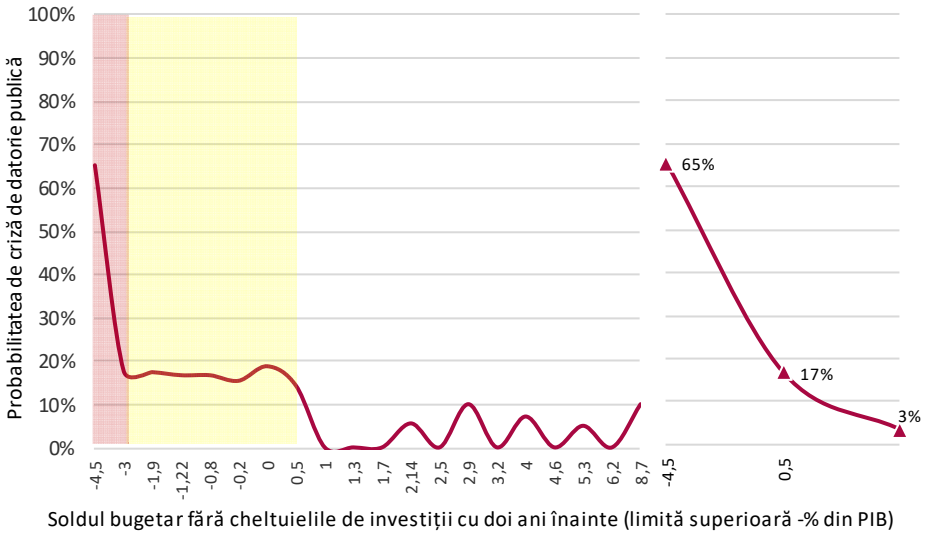
60 Deficitul bugetar conform metodologiei UE, calculat ca medie mobilă pe ultimele patru trimestre pentru comparabilitate cu datele de final de an, a scăzut cu 0,6 puncte procentuale față de valoarea aferentă 2021S2 (6,5 la sută din PIB față de 7,1 la sută din PIB). Acest pas al consolidării bugetare plasează România în mijlocul plutonului regional, peste Polonia și Ungaria care au înregistrat o ameliorare a soldului bugetar cu 0,4 puncte procentuale, însă sub Republica Cehă și Croația care au consemnat niveluri ale corecției bugetare de 1,1 puncte procentuale, respectiv 0,8 puncte procentuale. La nivelul zonei euro, pasul consolidării bugetare a fost dublu față de cel înregistrat de România, respectiv 1,1 puncte procentuale (de la sold bugetar de -5,1 la sută din PIB la -4 la sută din PIB). Pe de altă parte, Bulgaria a înregistrat o majorare cu 1,1 puncte procentuale a deficitului bugetar în primul trimestru al anului curent. În pofida acestui rezultat, deficitul bugetar al României a rămas în primul trimestru al anului 2022 cel mai ridicat din regiune (6,5 la sută din PIB).

61 Evoluția cheltuielilor bugetare cu dobânzile prezintă relevanță inclusiv din perspectiva riscului de țară, sugerată de evidențele empirice la nivelul UE în legătură cu incidența episoadelor de stres suveran în funcție de ponderea în PIB a cheltuielilor bugetare cu dobânzile, iar perspectiva depășirii pragului de 1,5 la sută din PIB valorii indicatorului de avertizare timpurie în cauză se cuvine semnalată ca o vulnerabilitate suplimentară în planul finanțelor publice. Astfel, povara costurilor cu datoria publică ajunge la peste jumătate din valoarea de referință privind deficitul bugetar.

62 Trebuie notat că investițiile publice includ resurse europene masive CFM și PNRR ceea ce modifică parțial semnificația „regulii de aur". Explicația este simplă: ce ar fi dacă, din varii motive, aceste resurse s-ar reduce foarte mult. De aceea, este util să vorbim despre o regulă în sens strict, ce privește investiții finanțate numai din resurse proprii și atrase de pe piețe financiare și o regulă în sens extins, ce include resursele europene.

63 Investiții publice în valoare de 21 miliarde lei la un deficit bugetar de 23,5 miliarde lei, pe fondul unei valorificări superioare a fondurilor europene, investițiile guvernamentale finanțate din aceste surse devenind dominante (57 la sută) în structura investițiilor publice.

Graficul 5.1. Incidența episoadelor de stres suveran în funcție de soldul bugetar fără cheltuielile de investiții

Sursa: Eurostat, Banca Centrală Europeană, Banca Națională a României

Evidențele statistice de la nivelul UE pentru perioada 2005-2019 indică o incidență a episoadelor de stres suveran de 16,5 la sută (un caz din șase) peste doi ani în cazul în care soldul bugetar fără cheltuielile de investiții se încadrează în intervalul (-4,5;+0,5) la sută din PIB, în timp ce atunci când investițiile guvernamentale depășesc cu o marjă echivalentă cu 0,5 la sută din PIB deficitul bugetar, incidența unui episod de criză de datorie publică peste doi ani este redusă. Realizarea concomitentă în acest an a țintei de deficit bugetar cu cea a volumului investițiilor guvernamentale ar permite corectarea acestei vulnerabilități a finanțelor publice.

Ponderea datoriei publice în PIB s-a menținut sub pragul de 50 la sută din PIB.

Evoluția datoriei guvernamentale în perioada ianuarie-aprilie 2022 (+26 miliarde lei la 602 miliarde lei, respectiv la 49,2 la sută din PIB[64]) a depășit semnificativ magnitudinea dezechilibrului bugetar consemnat în acest interval de timp (16 miliarde lei), majorând rezervele de prefinanțare rămase disponibile din anul 2021. Cel mai recent rezultat[65] privind datoria publică determinată pe baza metodologiei UE (SEC 2010), respectiv cel pentru sfârșitul primului trimestru al anului curent, arata o ușoară ameliorare a gradului de îndatorare guvernamentală (la 48,4 la sută din PIB), ca urmare a evoluției puternice a numitorului fracției (PIB nominal).

Senzitivitatea situației finanțelor publice la riscul de curs de schimb a reintrat pe tendință crescătoare.

La nivel structural, în funcție de moneda de denominare a datoriei publice, se remarcă, în schimb, reducerea semnificativă a ponderii finanțării în monedă locală, respectiv cu circa 3 puncte procentuale, de la aproximativ 47 la sută în decembrie 2021 la 44 la sută în aprilie 2022. Pe acest fond, senzitivitatea relativ înaltă a situației finanțelor publice la riscul de curs de schimb și-a reluat dinamica ascendentă, elasticitatea ritmului de

64 Nivel similar celui consemnat în ediția precedentă a Euromonitorului pentru data de referință decembrie 2021, pe fondul majorării comparabile a numitorului indicatorului, respectiv volumul de activitate, cu cea a datoriei guvernamentale.

65 Ponderea datoriei publice în PIB a scăzut cu 0,4 puncte procentuale față de valoarea aferentă 2021S2 (48,4 la sută din PIB față de 48,8 la sută din PIB). Această magnitudine a ameliorării îndatorării guvernamentale plasează România în interiorul plutonului regional, peste Cehia și Ungaria care au înregistrat o majorare a ponderii datoriei publice în PIB cu 0,8 puncte procentuale, însă sub Croația, Bulgaria și Polonia care au consemnat niveluri ale reducerii îndatorării publice de 2,5 puncte procentuale, 2,2 puncte procentuale și, respectiv, 1,7 puncte procentuale. La nivelul zonei euro, pasul consolidării finanțelor publice a fost cvasi-nul, gradul de îndatorare guvernamentală înregistrând o valoare aproape dublă față de cea a României, respectiv 95,6 la sută din PIB.

creștere a ponderii datoriei guvernamentale în PIB la variația cotației valutare sporind cu 1,5 puncte procentuale, la valoarea de 27,6 la sută. Astfel, deși nivelul și structura datoriei publice sugerează că finanțele publice ale României prezintă încă o expunere gestionabilă la riscul de rată de dobândă, acestea sunt sensibile la fluctuațiile cursului de schimb, aspectul în cauză fiind semnalat în edițiile anterioare ale Euromonitorului, dar și de evaluările Băncii Centrale Europene prezentate detaliat în cadrul Raportului de Convergență 2022. Trebuie spus însă că dimensiunea deficitului bugetar, încetinirea probabilă a pasului de corecție a deficitului (ajustarea fiscală), pot ușor duce la un punct de inflexiune care să crească considerabil expunerea la riscul de rată de dobândă. Mai cu seamă având în vedere întărirea politicilor monetare în țările dezvoltate.

Deviația pozitivă a randamentelor titlurilor de stat pe termen lung de la valoarea de referință a înregistrat o puternică inflexiune în sens ascendent.

Indicatorul privind randamentele titlurilor de stat pe termen lung (medie anuală) a reintrat pe tendință ascendentă, crescând puternic în primul semestru al anului curent (+1,9 puncte procentuale) până la valoarea de 5,5 la sută[66]. Majorări similare la nivelul indicatorului în cauză au fost consemnate inclusiv în cazul Poloniei și Ungariei. În același timp, nivelul de referință a crescut cu 0,1 puncte procentuale, ajungând la 2,7 la sută, pe fondul unei schimbări de structură în baza de calcul[67]. Astfel, deviația pozitivă a randamentelor titlurilor de stat pe termen lung, față de limita corespunzătoare, a ajuns la 2,9 puncte procentuale la sfârșitul lunii iunie 2022, de la 1,1 puncte procentuale în S2 2021. Diferențialul față de zona euro a sporit cu 1,3 puncte procentuale, până în proximitatea pragului de cinci puncte procentuale, în condițiile în care randamentul mediu aferent titlurilor de stat emise de jurisdicții UEM a crescut cu numai 0,6 puncte procentuale (la 0,7 la sută) în intervalul analizat.

Intervalul de fluctuație în cazul cursului de schimb și-a redus notabil amplitudinea, deprecierea maximă scăzând cu circa 1,5 puncte procentuale, la 2,2 la sută.

Cursul de schimb față de euro a rămas cvasi-constant pe parcursul semestrului întâi al anului 2022, în pofida majorării cu circa 30 la sută a deficitului de cont curent mediu lunar în perioada ianuarie-mai a.c., față de nivelul deja elevat înregistrat în perioada iulie-decembrie 2021 (circa 1,6 miliarde euro[68]). Această volatilitate deosebit de scăzută s-a materializat fără afectarea rezervei valutare. Gradul de finanțare a soldului negativ al contului curent din resurse negeneratoare de datorie externă a continuat să fie suboptim, înregistrând un nivel de circa 50 la sută[69]. Intervalul de fluctuație, calculat, conform uzanței, folosind o fereastră mobilă de doi ani, s-a ajustat notabil, respectiv de la -3,7 la sută/+0,1 la sută în S2 2021 la -2,2 la sută/+0,2 la sută în S1 2022[70].

Procesul inflaționist a continuat să se accentueze în prima jumătate a anului curent, fără a ieși însă din marja regională. Cu o rată medie a inflației de 7,9 la sută, România a înregistrat un diferențial de inflație negativ față de Polonia (8,6 la sută) și Republica Cehă (8,4 la sută). Ungaria și Bulgaria au consemnat, de asemenea, valori în proximitatea nivelului de 8 la sută. Diferențialul față de zona euro a crescut, totuși,

66 Acest nivel nu a mai fost înregistrat de la începutul anului 2013.

67 Malta și Grecia au fost înlocuite de Franța și Finlanda.

68 Pe fondul vulnerabilităților cronice ale României în planul competitivității externe, CE a selectat țara noastră pentru o analiză aprofundată în Raportul Mecanismului de Alertă 2022. Evaluarea a evidențiat existența unor dezechilibre macroeconomice în România legate de poziția externă, asociată deficitului fiscal ridicat și problemelor de competitivitate recurente.

69 În deteriorare semnificativă, totuși, comparativ cu nivelul înregistrat în semestrul secund al anului precedent, când s-a înregistrat un grad de acoperire de circa 70 la sută.

70 Pe acest fond, indicele de stres financiar calculat de Banca Centrală Europeană indică presiuni semnificativ mai scăzute pe piața financiară din România comparativ cu cele din alte state din regiune (Ungaria și Polonia).

Situația criteriului privind stabilitatea prețurilor s-a deteriorat, însă într-o măsură inferioară criteriului privind rata dobânzii pe termen lung.

cu un punct procentual, la 2,5 puncte procentuale. Pe acest fond, situația criteriului privind stabilitatea prețurilor a reintrat pe tendință de deteriorare, fără a consemna, însă, magnitudinea celei înregistrate în cazul ratei dobânzii pe termen lung. Deviația ratei inflației de la valoarea de referință corespunzătoare a crescut cu 0,5 puncte procentuale, la 2,3 puncte procentuale[71]. Majorarea s-a produs din cauza creșterii mai reduse a valorii de referință[72] corespunzătoare, aceasta urcând cu 3,3 puncte procentuale în prima jumătate a anului curent, la 5,6 la sută. Media ratei inflației din ultimele 12 luni a înregistrat o creștere de 3,8 puncte procentuale în semestrul întâi al anului curent în România, respectiv la 7,9 la sută, după cum s-a arătat anterior. Majorarea cu 0,5 puncte procentuale a deviației inflației plasează România în partea mediană a clasamentului regional, Republica Cehă și Bulgaria înregistrând amplificări superioare (1,8, respectiv 1,7 puncte procentuale). În nivel, abaterea de la valoarea de referință în cazul României se situează pe același palier cu Bulgaria și Ungaria, dar semnificativ mai jos decât Republica Cehă și Polonia.

Pe acest fond, procesul de convergență nominală al României a înregistrat unele involuții în primul semestru al anului curent, în pofida stabilității cursului de schimb și menținerii îndatorării guvernamentale în proximitatea pragului de 50 la sută. România s-a îndepărtat de exigențele aderării la zona euro în planul ratei dobânzii pe termen lung și, într-o măsură inferioară, ratei inflației. În ambele cazuri deviațiile au ajuns la cote notabile, respectiv mai mult de două puncte procentuale. Totodată, procesul de consolidare bugetară a încetinit.

Contorul deviațiilor de la valorile de referință corespunzătoare consemnează extinderea perioadelor de abatere de la exigențele criteriilor de la Maastricht, după cum urmează: (i) 19 trimestre consecutive de depășire a limitei în cazul criteriului privind rata dobânzii; (ii) 17 în cazul ratei inflației; și (iii) 14 pentru soldul bugetar (a se vedea Tabelul 5.2).

Perspectivele revenirii acestor indicatori la niveluri compatibile cu exigențele criteriilor de la Maastricht depășesc în continuare orizontul uzual de prognoză. Potrivit Strategiei Fiscal-Bugetare 2022-2024, orizontul de timp pentru reintrarea deficitului bugetar în limita de 3 la sută din PIB rămâne 2024.

71 Respectiv jumătate din abaterea de la ținta de inflație, ceea ce ilustrează (parțial) diferența de nuanță dintre stabilitatea monetară și convergența nominală; cele două concepte sunt consistente în condiții economice normale, însă convergența nominală poate coexista cu abateri substanțiale și persistente ale ratei inflației de la țintă atunci când se manifestă șocuri simetrice, precum cel indus de pandemia de coronavirus sau turbulențe majore pe piața combustibililor, ce induc evoluții sincronizate ale indicelui armonizat al prețurilor de consum.

72 Baza de calcul include Franța (3,9 la sută), Portugalia (4,1 la sută) și Finlanda (4,2 la sută). Similar cu abordarea utilizată în Raportul BCE de convergență (ediția 2022), Malta a fost exclusă din baza de calcul, pe fondul unor factori excepționali care au condus la înregistrarea unei valori a ratei inflației semnificativ mai mică, respectiv 3,1 la sută decât ratele comparabile din alte state membre în perioada de referință. În Malta, evoluțiile moderate ale inflației au reflectat, potrivit raportului BCE menționat, în mare măsură prețurile stabile la energie, datorită sprijinului financiar al guvernului pentru compania energetică deținută de stat și a reducerii accizei la combustibil.

Tabel 5.2. Evoluția deviațiilor de la valorile de referință

Criterii	dec.18	iun.19	dec.19	iun.20	dec.20	iun.21	dec.21	mar.22	iun.22
Deviația ratei inflatiei*	1,9	1,6	2,0	1,8	1,8	1,8	1,9	2,0	2,3
Deviația ratei dobânzii pe termen lung*	0,8	1,2	1,1	1,4	1,2	0,7	1,1	1,6	2,9
Cursul de schimb față de euro (apreciere/ depreciere procentuală)	0,6	0,3	0,3	0,9	-0,2	0,1	0,0	0,0	0,2
	-3,3	-4,1	-3,0	-3,8	-4,6	-4,1	-3,7	-2,5	-2,2
Soldul bugetului consolidat (%PIB)**	-2,9	-3,7	-4,5	-6,8	-9,3	-8,5	-7,1	-6,5	
Datoria publică (%PIB)	34,7	33,8	35,3	40,7	47,4	47,5	48,8	48,4	

* față de valoarea de referință corespunzătoare

** medie mobilă pe ultimele 4 trimestre

Prognoza CE pentru sfârșitul anului sugerează stoparea procesului de corecție bugetară, dezechilibrul finanțelor publice fiind estimat, în lipsa unor măsuri adiționale de consolidare, la 7,5 la sută din PIB, respectiv pe un palier similar cu cel aferent nivelului înregistrat la finalul anului 2021 (7,1 la sută din PIB). Deficitul structural este estimat la un nivel cu un punct procentual mai scăzut decât soldul bugetar efectiv, respectiv 6,5 la sută, în timp ce impulsul fiscal consemnează o valoare ușor pozitivă (+0,2 puncte procentuale). Ponderea datoriei publice în PIB este prognozată să depășească ușor pragul de 50 la sută din PIB. În ceea ce privește rata inflației, proiecția CE indică un nivel de 11 la sută al ratei inflației medii anuale în România în anul curent, în condițiile în care rata de referință preconizată ar urma să se majoreze la circa 8 la sută. Astfel, deviația ratei inflației este așteptată să crească în continuare către pragul de 3 puncte procentuale la sfârșitul anului curent. Toate statele non-euro din regiune, cu excepția Croației, ar urma să înregistreze, însă, potrivit estimărilor CE, valori superioare ale deviației inflației.

Noua conjunctură externă este de natură să slăbească creșterea economică în trimestrele următoare, prin presiunile semnificative asupra prețurilor materiilor prime energetice și agroalimentare, sporirea incertitudinii și reamplificarea perturbărilor din lanțurile de producție.

6. Evoluții macroeconomice[73]

Creșterea economică din trimestrul I 2022 s-a dinamizat, PIB majorându-se cu 5,1 la sută față de trimestrul precedent, fiind a doua cea mai ridicată valoare înregistrată în cadrul statelor din UE[74]. Activitatea economică a beneficiat de factori precum sporirea încrederii în economie, inclusiv pe fondul eliminării preconizate a restricțiilor asociate combaterii pandemiei care a impulsionat în special revenirea sectorului serviciilor, al atenuării temporare a problemelor legate de aprovizionarea cu materiale și echipamente generate de blocaje în funcționarea lanțurilor de producție (în sectoarele construcții și, într-o oarecare măsură, industrie) și al utilizării economisirilor acumulate în perioada pandemiei.

Noua conjunctură externă generată de invadarea Ucrainei de către Federația Rusă (asociată și cu perspectivele tot mai clare ale trenării conflictului) și procesul de

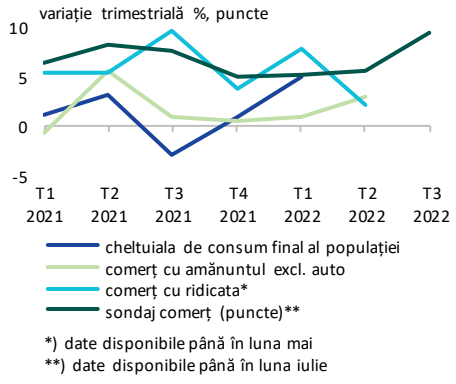
[73] Date disponibile până la data de 8 august 2022. În absența altor precizări, valorile sunt calculate folosind datele ajustate sezonier.

[74] Conform comunicatului INS din data de 8 iulie 2022.

tranziție către economii nepoluante sunt însă de natură să slăbească creșterea economică în trimestrele următoare, atât prin presiunile semnificative asupra prețurilor materiilor prime energetice și agroalimentare, cât și prin sporirea incertitudinii. La constrângerile pe partea ofertei se adaugă și reamplificarea perturbărilor din lanțurile internaționale de producție generată de reactivarea măsurilor de închidere a economiei în China în legătură cu pandemia și din aplicarea sancțiunilor impuse Rusiei.

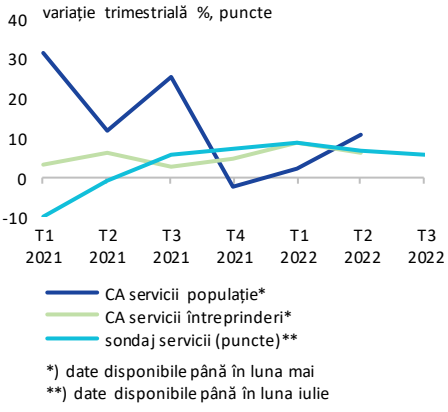
Pe parcursul trimestrului II, condițiile relativ favorabile pe piața muncii și ridicarea restricțiilor pentru combaterea pandemiei au impulsionat consumul de bunuri și, cu precădere, pe cel de servicii. Vânzările cu amănuntul au înregistrat o cifră de afaceri cu o rată de creștere semnificativă în această perioadă, în timp ce cele în sectorul cu ridicata prezintă creșteri mai moderate (Grafic 6.1.). Încrederea operatorilor din comerțul cu amănuntul continuă să se amelioreze la începutul trimestrului III.

Grafic 6.1. Consumul populației și indicatori conjuncturali privind comerțul

Sursa: INS, CE-DG ECFIN, calcule autor

Grafic 6.2. Evoluția sectorului serviciilor

Sursa: INS, CE-DG ECFIN, calcule autor

Folosirea economiilor acumulate în perioada pandemiei ar putea amortiza într-o anumită măsură efectul coroziv al inflației asupra venitului disponibil. Pe termen scurt incertitudinea privind situația economică viitoare tinde să inducă un comportament prudent privind cererea de consum.

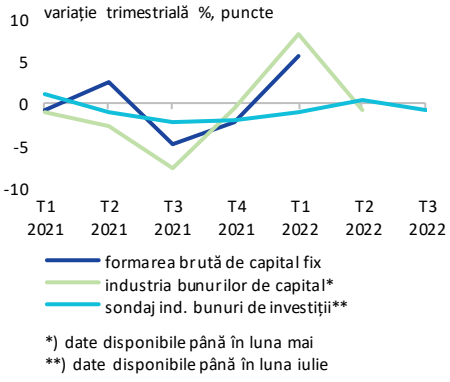
Sectorul serviciilor continuă în prima parte a trimestrului II evoluția favorabilă, cu precădere în segmentul celor prestate populației, în condițiile în care totuși încrederea agenților economici se reduce ușor (Grafic 6.2.). Folosirea economiilor acumulate în perioada pandemiei ar putea amortiza într-o anumită măsură efectul coroziv al majorărilor foarte abrupte ale prețurilor, în special ale produselor energetice, asupra cheltuielilor alocate consumului. Creșterile generalizate de prețuri sunt de natură să inducă un comportament prudent în ceea ce privește cererea de consum pe termen relativ scurt, pe fondul incertitudinii privind evoluția conflictului și, mai extins, a situației economice viitoare[75]. În plus, majorările accelerate de prețuri, cu precădere pentru alimente și energie, pot afecta în mai mare măsură puterea de cumpărare pe segmentul populației cu venituri mai mici și care alocă o pondere comparativ mai mare cheltuielilor cu aceste produse.

[75] Soldul opiniilor privind incertitudinea în rândul consumatorilor la nivelul UE s-a înscris pe o traiectorie crescătoare începând cu luna februarie a acestui an.

Proximitatea conflictului, reamplificarea blocajelor din lanțurile de producție, creșterile semnificative ale prețurilor materiilor prime și majorarea costului împrumuturilor au un impact constrângător pentru activitatea investițională în perioadele următoare.

În prima parte a anului 2022 activitatea investițională a beneficiat de eforturile de tranziție la economia verde și proiectele de eficientizare și digitalizare a activității susținute prin programul *Next Generation EU*. Îmbunătățirea situației comenzilor în industria bunurilor de investiții sunt elemente care susțin evoluția investițiilor la nivelul firmelor, dar în general încrederea operatorilor din acest segment s-a atenuat mai recent (Grafic 6.3). Există factori, preponderent externi, care îngreunează o evoluție alertă a investițiilor în perioadele următoare. Proximitatea conflictului, posibilitatea reapariției sau reamplificării blocajelor din lanțurile de producție, creșterile semnificative ale prețurilor materiilor prime și majorarea costului împrumuturilor au un impact constrângător pentru activitatea investițională inclusiv prin canalul incertitudinii[76]. La acestea se adaugă și semnale nefavorabile din partea producției industriale în segmentul bunurilor de capital care s-a redus în perioada aprilie-mai față de media trimestrului I.

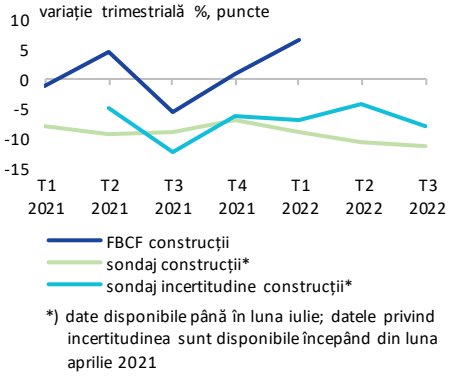
Grafic 6.3. Formarea brută de capital fix și indicatori conjuncturali privind investițiile

*) date disponibile până în luna mai
**) date disponibile până în luna iulie

Sursa: INS, CE-DG ECFIN, calcule autor

Grafic 6.4. Formarea brută de capital fix în construcții

*) date disponibile până în luna iulie; datele privind incertitudinea sunt disponibile începând din luna aprilie 2021

Sursa: Eurostat, CE-DG ECFIN, calcule autor

În ceea ce privește investițiile în construcții, continuarea evoluției pozitive din primele luni ale anului pare pusă sub semnul întrebării pe parcursul trimestrului II, încrederea operatorilor diminuându-se ușor în paralel cu sporirea incertitudinii (Grafic 6.4). Conform operatorilor în domeniu, activitatea din acest sector este constrânsă de acutizarea lipsei materialelor și/sau echipamentelor și a forței de muncă. Pe partea cererii, intențiile de achiziționare a unei locuințe par a se fi diminuat recent[77], fiind reflectate și de tendința de ușoară reducere a comenzilor pentru acest sector în trimestrul II și la începutul trimestrului III.

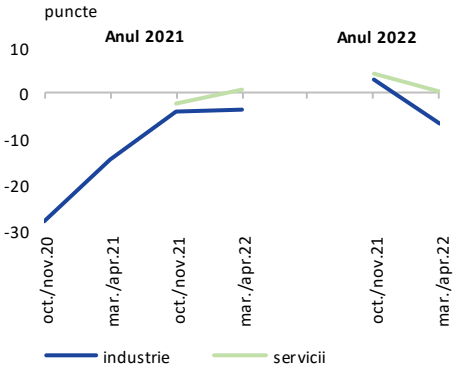
[76] Soldul opiniilor privind incertitudinea în rândul operatorilor din industrie a coborât în luna iulie față de media trimestrului II, dar a rămas peste valorile consemnate înainte de izbucnirea conflictului.

[77] Intențiile privind cumpărarea unei locuințe și cele privind efectuarea de îmbunătățiri ale situației locuinței la nivelul consumatorilor din UE s-au redus în trimestrele II și III.

Sondajul DGECFIN privind activitatea investițională pentru anul 2022, pe sectoare de activitate, relevă intenții rezervate ale operatorilor din industrie și servicii. Din punctul de vedere al tipului de active, cele mai afectate tind să fie investițiile în terenuri, clădiri și infrastructură, urmate de cele în active intangibile și de cele în mașini și echipamente.

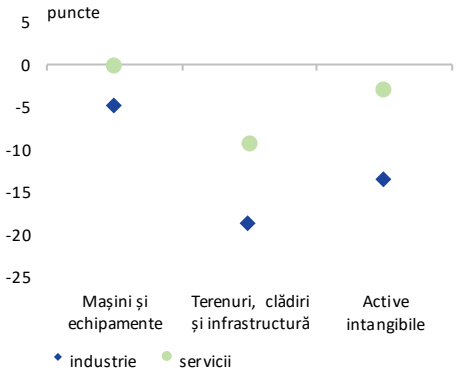
Sondajul derulat de DG ECFIN privind activitatea investițională pentru anul 2022 pe sectoare de activitate relevă intenții rezervate ale operatorilor din industrie și servicii, aceștia semnalând o atitudine mai pesimistă în lunile martie-aprilie comparativ cu precedentul sondaj derulat în toamna anului trecut (Grafic 6.5). Din punctul de vedere al tipului de active, cele mai afectate tind să fie investițiile în terenuri, clădiri și infrastructură, urmate de cele în active intangibile și de cele în mașini și echipamente (Grafic 6.6). Înlocuirea echipamentelor continuă să atragă cea mai mare pondere a intențiilor de investiții în anul 2022, în timp ce eficientizarea proceselor și alte segmente, cum ar fi controlul poluării, siguranța activității sau îndeplinirea obligațiilor regulamentare, devin obiective mai importante comparativ cu anul trecut (Grafic 6.7). Factorii tehnici sunt indicați în mai mare măsură în anul 2022 față de anul 2021 ca stimulând investițiile, în timp ce factorii de natura cererii își reduc din importanță (Grafic 6.8).

Grafic 6.5. Intențiile operatorilor din industrie și servicii privind investițiile

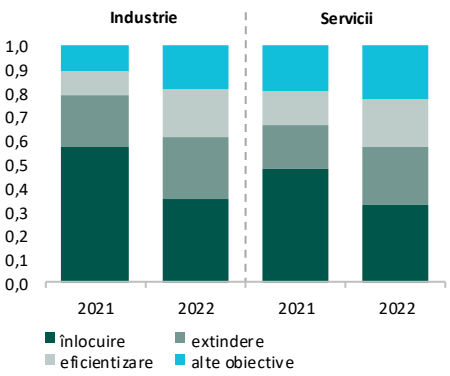
Sursa: CE-DG ECFIN

Grafic 6.6. Intențiile privind investițiile pentru anul 2022 pe tipuri de active

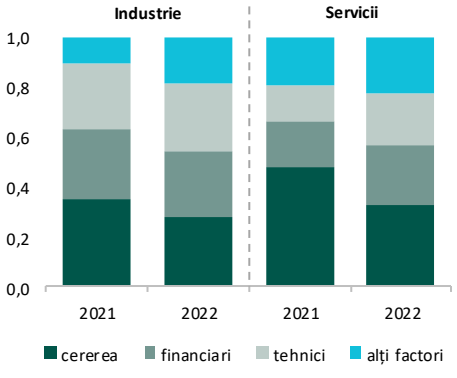
Sursa: CE-DG ECFIN

Grafic 6.7. Intențiile privind scopul investițiilor în anii 2021 și 2022

Sursa: CE-DG ECFIN, calcule autor

Grafic 6.8. Factorii care stimulează investițiile în anii 2021 și 2022

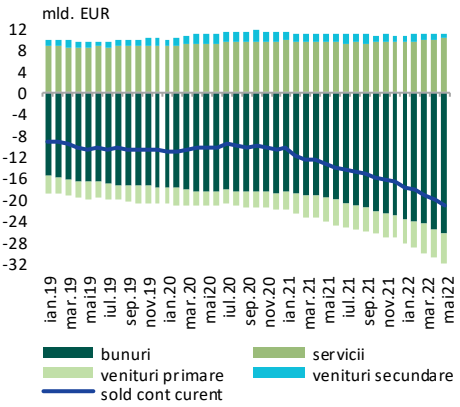
Sursa: CE-DG ECFIN, calcule autor

În perioada ianuarie 2019 – mai 2022 soldul contului curent al balanței de plăți s-a aflat pe o traiectorie în deteriorare, valoarea cumulată pe 12 luni a deficitului dublându-se pe parcursul intervalului analizat de la aproximativ 9,3 miliarde euro până la 21,3 miliarde euro. Deficitul contului curent s-a adâncit pronunțat în a doua parte a acestui

În perioada ianuarie 2019 – mai 2022 soldul contului curent al balanței de plăți s-a aflat pe o traiectorie în deteriorare pe seama soldului bunurilor, în timp ce excedentul balanței serviciilor s-a majorat ușor.

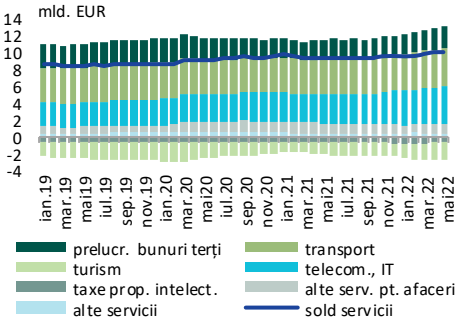
interval, urmând unei scurte perioade de restrângere de la mijlocul anului 2020 generată de închiderea economiilor asociată primului val de măsuri pentru combaterea pandemiei. Cea mai mare parte a acestei evoluții s-a datorat soldului bunurilor, în timp ce excedentul balanței serviciilor s-a majorat ușor (Grafic 6.9).

Grafic 6.9. Evoluția soldului contului curent

Sursa: BNR, calcule autor

Grafic 6.10. Evoluția soldului serviciilor

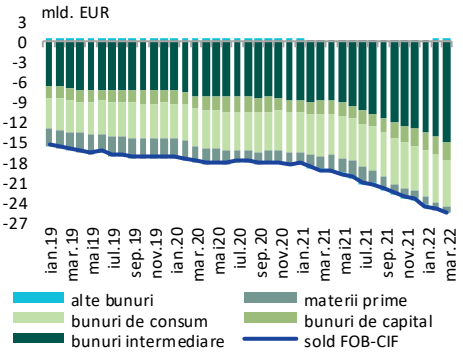
Notă: Categoria „Alte servicii" cuprinde: servicii de întreținere și reparații, construcții, asigurare și ale fondurilor de pensii, financiare, culturale și recreaționale și bunuri și servicii guvernamentale neincluse în altă parte.

Sursa: BNR, calcule autor

În structura balanței serviciilor se remarcă majorarea treptată a excedentului pe segmentul servicii de telecomunicații și informatice și readâncirea deficitului serviciilor de turism în paralel cu relaxarea condițiilor de călătorie începând cu prima parte a anului 2021 (Grafic 6.10).

Din punctul de vedere al clasificării pe marile categorii economice, soldul balanței bunurilor s-a deteriorat, în principal pe seama comerțului cu bunuri intermediare și într-o măsură mult mai redusă din cauza celui cu bunuri de consum (Grafic 6.11). Din perspectiva clasificării standard de comerț internațional, adâncirea deficitului comerțului cu bunuri provine în principal de la cel cu produse chimice și cu combustibili minerali și lubrifianți (Grafic 6.12).

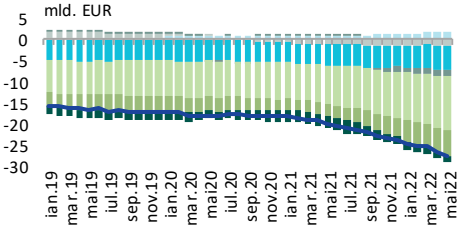
Grafic 6.11. Evoluția soldului bunurilor (clasif. MCE)

Notă: Categoria „Alte bunuri" cuprinde bunuri necuprinse în altă parte.

Sursa: BNR

Grafic 6.12. Evoluția soldului bunurilor (clasif. CSCI)

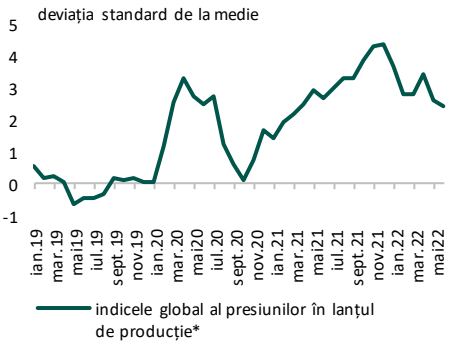
Notă: Categoria „Alte bunuri" cuprinde: băuturi și tutun; materiale crude necomestibile, ex. combustibili; uleiuri, grăsimi și ceară; bunuri necuprinse în altă secțiune.

Sursa: BNR, calcule autor

Presiunile în lanțul de producție se află la niveluri mult superioare celor din perioada anterioară crizei pandemice, mai recent înregistrând o relativă detensionare. Revenirea cererii la nivel global și tensiunile geopolitice au dus la creșteri record ale prețurilor materiilor prime energetice alimentare.

În perioada analizată blocajele din lanțurile de producție la nivel global au persistat și chiar s-au reamplificat. Au operat măsurile de combatere a pandemiei în China împreună cu întreruperi ale livrărilor de materii prime în special agroalimentare din Ucraina și energetice din Rusia. Indicatorul global al presiunilor în lanțul de producție se află la niveluri mult superioare celor din perioada anterioară crizei pandemice, mai recent înregistrând o ușoară detensionare (Grafic 6.13). În a doua parte a perioadei analizate revenirea cererii la nivel global, ca urmare a reducerii intensității și eliminării restricțiilor impuse de combaterea pandemiei, cât și tensiunile geopolitice au dus la creșteri record ale prețurilor materiilor prime energetice și, într-o măsură mai redusă, a materiilor prime alimentare sau minerale (Graficele 6.14 și 6.15).

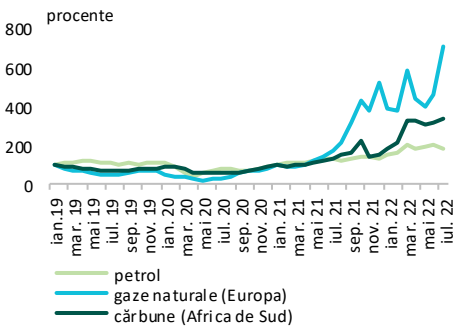
Grafic 6.13. Indicatorul global al presiunilor în lanțul de producție

*) date disponibile până în luna iunie

Sursa: Federal Reserve Bank of New York

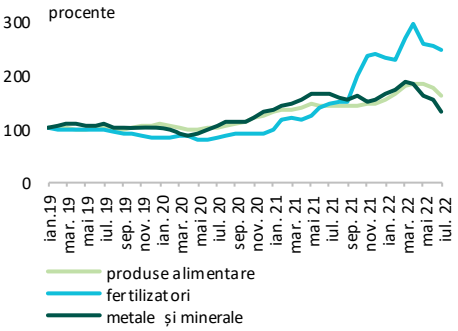
Grafic 6.14. Evoluția prețurilor unor materii prime energetice

Notă: Indice cu bază fixă, ianuarie 2019 = 100, prețuri exprimate în USD.

Sursa: World Bank, calcule autor

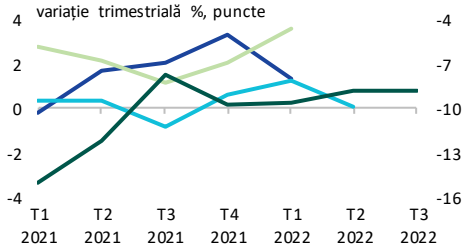
Grafic 6.15. Evoluția prețurilor unor materii prime non-energetice

Notă: Indice cu bază fixă, ianuarie 2019 = 100, prețuri exprimate în USD.

Sursa: World Bank, calcule autor

Grafic 6.16. Exporturile și importurile

*) date disponibile până în luna mai

**) date disponibile până în luna iulie

Sursa: INS, CE-DG ECFIN, calcule autor

Evoluția deficitului balanței bunurilor pe parcursul perioadei pandemice și în continuare, de la izbucnirea războiului ruso-ucrainean, este rezultatul unui complex de factori care s-au concretizat în majorarea mai rapidă a importurilor comparativ cu exporturile. Printre factorii interni se regăsesc capacitatea restrânsă de a produce bunuri și dinamica cererii favorizată de sporirea veniturilor, inclusiv cele salariale, care au contribuit la presiuni asupra cererii de importuri și la diminuarea competitivității prin prețuri a exporturilor românești. Factorii externi se referă la majorările mai recente foarte abrupte ale prețurilor materiilor prime energetice și non-energetice care își pun

amprenta și asupra prețurilor bunurilor intermediare și a celor cu un grad mai ridicat de prelucrare. Pe termen mai scurt, exporturile ar putea fi susținute de cererea externă relevată de tendința crescătoare a comenzilor semnalată de operatorii din industrie, iar importurile de efectul de antrenare a exporturilor (Grafic 6.16).

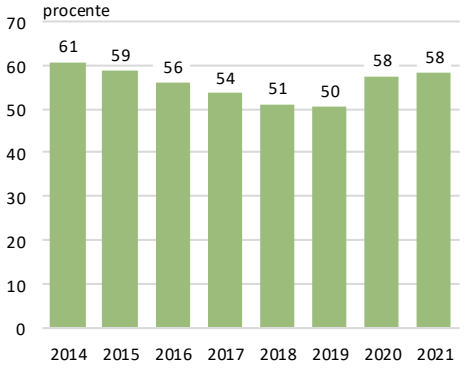
7. Imagine de ansamblu asupra sectorului bancar

Sectorul bancar românesc prezintă o situație bună prudențială și financiară, însă unele riscuri sunt în creștere.

Indicatorii financiari aferenți sectorului bancar din România se situează, după primele cinci luni ale anului 2022, la valori adecvate riscurilor care se manifestă. Totuși, principalele riscuri se intensifică ca urmare a dezechilibrelor macroeconomice interne, tensiunilor geopolitice, inflației ridicate la nivel internațional și a dobânzilor în creștere pentru a lupta contra inflației. Provocările suplimentare asupra sectorului bancar vizează creșterea riscului de nerambursare a creditelor, precum și legătura tot mai strânsă între sectorul bancar și sectorul guvernamental. Izbucnirea războiului din Ucraina a majorat riscul cibernetic și a afectat creșterea economică și buna funcționare a lanțurilor de aprovizionare, cu efecte nefavorabile asupra perspectivelor creditării, calității activelor și economisirii bancare. Expunerea directă redusă a instituțiilor de credit din România în relația cu Ucraina sau Rusia a contribuit la menținerea unei bune încrederi în bănci, fără a genera evoluții negative notabile în bilanțul acestora.

Gradul de intermediere financiară a avut o dinamică pozitivă în ultimii doi ani. Continuarea în mod sustenabil a acestor evoluții presupune măsuri structurale cum ar fi recapitalizarea economiei care să conducă la majorarea numărului de firme bancabile, creșterea nivelului de educație financiară a managerilor de companii sau îmbunătățirea pregătirii profesionale a personalului din bănci implicat în activitatea de creditare.

Grafic 7.1. Gradul de intermediere financiară (active bancare / PIB) în România

Sursa: BNR, INS

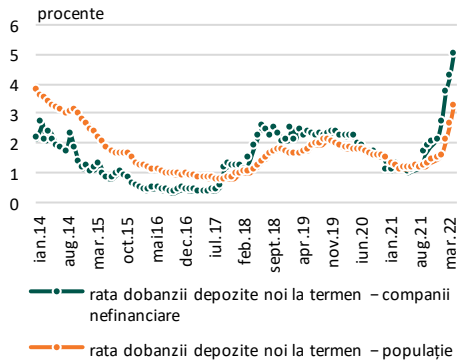
Activele sectorului bancar din România au înregistrat o relativă stagnare în prima parte a anului 2022 (+1 la sută, mai 2022 comparativ cu decembrie 2021). Astfel, România se clasează în continuare pe ultimul loc în UE în ceea ce privește gradul de intermediere financiară (calculat ca pondere a activelor sectorului bancar în PIB), semnificativ sub media UE (246 la sută), cât și sub nivelul înregistrat de țările din regiune (101 la sută în Polonia, 105 la sută în Bulgaria, 117 la sută în Ungaria, 136 la sută în Croația și 148 la sută în Republica Cehă). Cu toate acesta, comparativ cu anul 2020, gradul de intermediere financiară (Grafic 7.1) a avut o dinamică pozitivă, urmare avansului superior aferent activelor bancare comparativ cu dinamica PIB. Aceste evoluții au fost influențate de creșterea accelerată a economisirii populației, precum și de programele guvernamentale de susținere și facilitare a creditării, pe fondul adaptării activității economice la condițiile pandemice.

Profitabilitatea activelor sectorului bancar din România (ROA 1,5 la sută, mai 2022) a rămas la valori apropiate de cele consemnate în anul 2021 (1,36 la sută), fiind printre cele mai ridicate din Europa, semnificativ peste nivelul mediu UE (0,5 la sută, decembrie 2021). Valori superioare sunt înregistrate și de sectoarele bancare din regiune (ex.: Ungaria sau Bulgaria). Capacitatea instituțiilor de credit din România de a genera fluxuri operaționale pozitive reprezintă unul din principalele atuuri în vederea sporirii

bazei de capital și atenuării unor șocuri exogene. Veniturile nete din dobânzi reprezintă cea mai importantă sursă de venituri pentru băncile din România și are o pondere de peste două treimi (68 la sută, mai 2021), peste media europeană (55 la sută, decembrie 2021), aspect care denotă și gradul redus de sofisticare a produselor bancare locale și care explică, în parte, nivelul scăzut de intermediere. Remedierea sustenabilă a acestor evoluții presupune măsuri structurale, cum ar fi recapitalizarea economiei care să conducă la majorarea numărului de firme bancabile, creșterea nivelului de educație financiară a managerilor de companii sau îmbunătățirea pregătirii profesionale a personalului din bănci implicat în activitatea de creditare.

Ratele dobânzilor pentru depozitele noi în lei au crescut accentuat în primul trimestru al anului 2022.

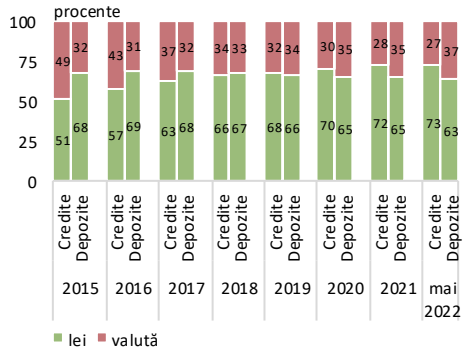
Grafic 7.2. Evoluția ratei dobânzii la depozitele la termen noi în lei – companii și populație

Sursa: calcule BNR

Creșterea ratelor de dobândă începând cu ultimul trimestru al anului 2021 are un efect pozitiv asupra veniturilor din dobânzi, însă majorarea acestora este parțial compensată de temperarea creditării, precum și de presiunile asupra costurilor de finanțare (Grafic 7.2). Astfel, ratele dobânzilor practicate pentru depozitele noi în lei au crescut accentuat și înregistrau, în mai 2022, valori de peste 3 la sută în cazul populației, nivel record pentru ultimii 8 ani[78], și de peste 5 la sută în cazul companiilor nefinanciare, nivel întâlnit în urmă cu peste 9 ani. Conform celor mai recente date ale Fondului de Garantare a Depozitelor Bancare (FGDB), peste 80 la sută din depozitele persoanelor fizice sunt garantate de plafonul de o sută de mii de euro. Totodată, resursele fondului de garantare din România cuantifică aproape 3 la sută din depozitele eligibile, fiind cel mai ridicat nivel din UE, alături de autoritățile din Croația și Suedia. Ținta minimă reglementată la nivel european este 0,8 la sută.

Grafic 7.3. Evoluția ponderii depozitelor și creditelor aferente sectorului privat în funcție de denominare (lei și valută)

Sursa: calcule BNR

În structură, se evidențiază o creștere a ponderii depozitelor denominate în valută, acestea reprezentând în mai 2022 aproximativ 37 la sută din totalul depozitelor sectorului real, majorarea fiind una mai accelerată de la debutul pandemiei (Grafic 7.3). Evoluția nu a fost determinată însă de diferențialul de dobândă, fiind mai degrabă o economisire de precauție. Dobânzile remuneratorii aferente economisirii în valută se situează la niveluri apropiate de zero la sută, având în vedere ratele dobânzii de politică monetară încă foarte reduse din zona euro și, într-o măsură mai mică, SUA.

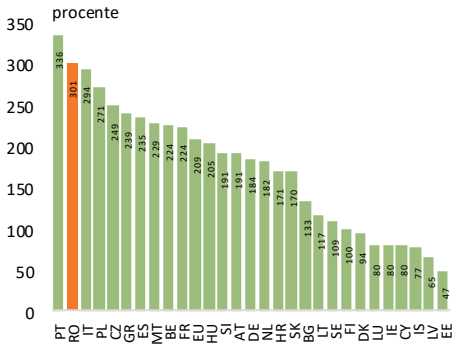
78 Deși încă puternic negativă în termeni reali.

Creditele rămân predominant în monedă locală (73 la sută din totalul creditelor către firme și companii), dar cu evoluții diferite după structura maturității. Se observă o scădere a ponderii creditelor acordate în lei pe termen scurt și o creștere a celor acordate pe termen lung (scadență de peste 5 ani). În cazul componentei în euro, dinamica este opusă, respectiv o majorare a preferinței pentru scadențe mai scăzute (de sub 1 an). Sursa acestor evoluții are la bază, în principal, acordarea în lei a creditelor ipotecare pe scadențe lungi, în timp ce creditele în euro sunt acordate preponderent pentru capitalul de lucru al firmelor

Rata fondurilor proprii totale plasează sectorul bancar din România în continuare peste media europeană, nivelul fiind însă în scădere și comparabil cu valorile pre-pandemice.

Rata fondurilor proprii totale (21,4 la sută, martie 2022) plasează sectorul bancar din România în continuare peste media europeană (19,6 la sută, decembrie 2021), nivelul fiind însă în scădere și comparabil cu valorile pre-pandemice. Scăderea ratei solvabilității (de la un maxim de 25,1 la sută în decembrie 2020) a fost consemnată ca urmare a activității intense de creditare și distribuirii de dividende (care au fost amânate în perioada pandemiei). Totodată, creșterea ratelor de dobândă are un impact direct negativ asupra fondurilor proprii bancare, ca urmare a înregistrării la valoare justă a unui volum semnificativ de instrumente financiare cu venit fix, în special titluri de stat (evoluție care este de așteptat a se materializa în continuare). În aceste condiții, nivelul rezervei de capital față de cerințele minime impuse prudențial s-a redus de la 10 puncte procentuale în decembrie 2020 la 8 puncte procentuale în decembrie 2021 și 5,3 puncte procentuale în martie 2022.

Grafic 7.4. Raportul între expunerea sectorului bancar față de administrația publică și nivelul fondurilor proprii de nivel 1 (2021)

Sursa: BNR, ABE

Așa cum s-a menționat, legătura dintre sectorul bancar din România și sectorul guvernamental este ridicată. În comparație europeană, raportul între nivelul expunerii față de administrația publică și nivelul fondurilor proprii de nivel 1 relevă valori importante în cazul unor sectoare bancare din zona euro care istoric s-au dovedit mai fragile, precum Portugalia, Italia, Grecia sau Spania. Unele țări care nu sunt membre ale zonei euro de asemenea se regăsesc în această parte a clasamentului, datorită opțiunilor de finanțare mai reduse ale acestor state comparativ cu cele din zona euro. România se plasează pe poziția a doua în clasamentul menționat, cu un raport de 301 la sută în decembrie 2021, fiind țara non-euro cu cel mai ridicat nivel (Grafic 7.4). În plus, acest indicator prezintă un grad ridicat de asimetrie, astfel că cele mai mari trei bănci din sectorul bancar din România au un raport cumulat de peste 380 la sută.

Capacitatea instituțiilor de credit de a crește expunerea față de administrația publică este limitată.

În aceste condiții, capacitatea instituțiilor de credit de a susține în continuare o creștere a expunerii suverane este limitată. Pe de altă parte, proporția însemnată de expuneri față de sectorul guvernamental în total active (22,6 la sută, mai 2022), conferă sectorului bancar românesc premisele unei bune gestiuni a lichidității, în condițiile în care aceste instrumente prezintă lichiditate ridicată, fiind și eligibile sub formă de colateral la banca centrală.

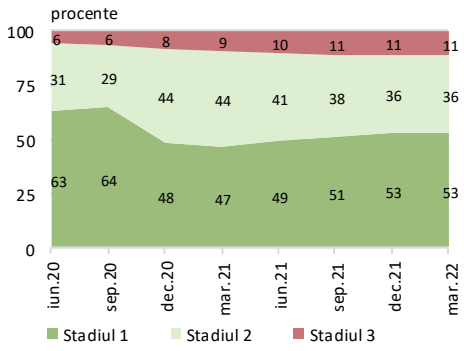
În plus, modelul tradițional de finanțare, preponderent prin depozite de tip retail, cu o stabilitate crescută, contribuie la îmbunătățirea poziției de lichiditate a băncilor. Astfel, indicatorii de lichiditate se mențin la valori ridicate, indicatorul LCR (*liquidity coverage ratio*)[79] la nivel agregat (212 la sută, martie 2022) fiind situat peste media europeană (174,7 la sută, decembrie 2021) în timp ce indicatorul NSFR (*net stable funding ratio*)[80] la nivel agregat (174 la sută, martie 2022) atestă o bună lichiditate structurală.

Indicatorii de calitate a activelor au continuat tendința de îmbunătățire, rata creditelor neperformante fiind de 3,19 la sută (mai 2022), scăderea din perioada pandemiei fiind mai degrabă un efect de bază, ca urmare a expansiunii semnificative a creditării.

Capacitatea instituțiilor de credit de a absorbi pierderi în cazul manifestării unor evoluții adverse va fi întărită de intrarea în vigoare a cerințelor MREL (*minimum requirement for own funds and eligible liabilities*), prima țintă intermediară obligatorie fiind 1 iulie 2022. În acest context, BNR, în calitate de autoritate de rezoluție, a emis ordinele administrative de implementare a cerințelor MREL, atât pentru instituțiile de credit locale, cât și pentru cele care fac parte din grupuri transfrontaliere. În cazul entităților soluționabile prin rezoluție, a căror cerință MREL include și componenta de recapitalizare, valoarea medie (aritmetică) a nivelului-țintă final MREL, ce trebuie atins la data de 1 ianuarie 2024, este de 22,3 la sută din expunerea totală la risc (fără cerința pentru amortizorul combinat).

Indicatorii de calitate a activelor au continuat tendința de îmbunătățire, rata creditelor neperformante fiind de 3,19 la sută (mai 2022), scăderea din perioada pandemiei fiind mai degrabă un efect de bază, ca urmare a expansiunii bilanțiere semnificative. Calitatea activelor sectorului bancar românesc este influențată, într-o oarecare măsură, de bonitatea debitorilor care au apelat la moratoriile de suspendare a obligațiilor de plată în contextul crizei sanitare COVID-19 (expirate, în prezent, în totalitate).

Grafic 7.5. Încadrarea și evoluția pe stadii de depreciere conform IFRS 9 în cazul creditelor care au beneficiat de moratorii

Sursa: BNR

În cazul acestora se observă un risc de credit mai crescut (Grafic 7.5). Ponderea clasificării în stadiul 3 de depreciere a cunoscut o evoluție ascendentă începând cu luna iunie 2020 când înregistra o valoare de 5,7 la sută, stabilizându-se în jurul valorii de 11 la sută începând cu luna septembrie 2021.

Debitorii care au apelat la moratorii înregistrează o rată de neperformanță de aproape 4 ori mai mare decât rata la nivel de sistem. Noul proiect de Ordonanță de urgență privind acordarea unor facilități pentru cei cu credite de la bănci și IFN se adresează atât persoanelor juridice, cât și persoanelor fizice afectate de contextul actual. Actul normativ prevede

79 Indicatorul LCR care măsoară adecvarea lichidității pe termen scurt, a fost conceput pentru ca instituțiile de credit să dețină suficiente active lichide de calitate ridicată pentru a le permite să facă față unor perioade de stres semnificativ care s-ar putea manifesta pe o perioadă de 30 de zile.

80 Indicatorul de finanțare netă stabilă NSFR a fost introdus în scopul promovării rezilienței pe un interval de timp mai îndelungat (peste un an), prin crearea de stimulente pentru ca instituțiile de credit să-și finanțeze activitățile cu surse mai stabile de finanțare pe o bază permanentă. Determinarea indicatorului se face prin raportarea finanțării stabile disponibilă (finanțare cu o maturitate de peste un an și/sau finanțare cu volatilitate redusă) la finanțarea stabilă necesară (active care pot fi privite ca fiind lipsite de lichiditate).

posibilitatea amânării la plată a ratelor scadente aferente împrumuturilor, reprezentând rate de capital, dobânzi și comisioane, pe baza solicitării adresate de debitor către creditor, pe o perioadă cuprinsă între o lună și 9 luni. Proiectul stabilește capitalizarea dobânzii la soldul creditului existent la finele perioadei de suspendare, singura excepție prevăzută fiind pentru dobânzile amânate la plată aferente creditelor ipotecare acordate persoanelor fizice prin programul Noua Casă. Impactul unor noi moratorii asupra indicatorilor de calitate a activelor și de solvabilitate a instituțiilor de credit va fi influențat semnificativ de tratamentul contabil ce va fi aplicat împrumuturilor care beneficiază de asemenea măsuri. Analiza unor scenarii referitoare la apelul la moratorii cu un nivel al ratei de accesare între 5 și 15 la sută din totalul creditelor sectorului real (nivelul specific moratoriilor Covid-19 a fost de aproximativ 15 la sută) relevă că valoarea ratelor amânate ar fi cuprinsă între 4 și 12 miliarde lei, însă sectorul bancar românesc ar fi în continuare caracterizat de un nivel adecvat al indicatorilor de lichiditate, dar ar putea apărea provocări pe benzi de scadență și pe monede. Poziția de capital ar fi afectată într-o bună măsură dacă creditele care beneficiază de moratorii ar fi încadrate în categoria creditelor neperformante ca urmare a unor restructurări datorate dificultăților financiare.

O eventuală decizie a debitorilor de a apela la noi moratorii trebuie bine cântărită în actualul context de creștere importantă a ratelor de dobândă, pentru a se asigura că este sustenabil noul cuantum majorat al plăților după ce moratoriul expiră.

Actualul context de creștere a ratelor de dobândă, coroborat cu efectul capitalizării dobânzilor aferente creditelor cu moratorii, este de natură să conducă la creșterea cuantumului ratelor datorate de debitori în viitor, aspect care va cântări în decizia debitorilor de a apela la noul moratoriu. Reluarea unor măsuri de tip moratoriu, cu accesarea pe baza unei declarații pe proprie răspundere, poate afecta disciplina la plată a debitorilor, accentuându-se hazardul moral și creându-se așteptări din partea debitorilor de introducere a unui moratoriu în decursul fazelor negative ale ciclurilor economice. Astfel, este importantă păstrarea caracterului extraordinar al unor astfel de măsuri, care să nu interfereze cu ciclurile economice și care să nu creeze presiuni de adâncire a corecțiilor caracteristice acestora.

8. Criza criptoactivelor

Datele privind numărul de utilizatori de cripto active din România și valoarea totală a capitalizării deținerilor acestora sunt incomplete și uneori contradictorii însă indiciile existente sugerează o amploare limitată.

Deși piața de criptoactive din România este mult mai redusă în raport cu sistemul financiar autohton și economia locală, prin comparație cu situația din economii mai dezvoltate, totuși evoluțiile în acest domeniu la nivel internațional au relevanță directă pentru anumite categorii de utilizatori români ai acestor instrumente și reprezintă totodată un fenomen urmărit cu atenție de instituții și autorități locale.

Un studiu publicat în luna ianuarie de compania de cercetare de piața Ipsos Romania, la solicitarea platformei locale de tranzacționare a criptoactivelor Tradesilvania.com estima că aproximativ 4 din 10 persoane care au auzit de criptoactive dețin sau au avut în posesie criptomonede până în prezent. Cercetarea a fost realizată în rândul a 500 de utilizatori de internet cu vârste cuprinse între 18-55 ani, proveniți din mediul urban sau rural din România. Pentru a interpreta această estimare, este relevant faptul că, potrivit datelor publicate de Institutul Național de Statistică pentru anul 2021, 94,3 la sută dintre persoanele cu vârsta între 16 și 74 de ani au utilizat internetul în ultimele 3 luni anterioare anchetei. Această informație trebuie coroborată cu faptul că studiul Ipsos a identificat că aproximativ 96 la sută din adulții români conectați la internet (cea mai

mare pondere dintre aceștia reprezentând respondenții din orașele mari – cu peste 200 000 de locuitori – și cu un nivel superior de educație) au auzit de criptoactive.

Dinamica recentă a unor criptoactive emise de entități locale sugerează o evoluție ce nu diferă semnificativ de cea observată la nivel internațional și provocări similare: de exemplu tentative de fraudă cibernetică și un declin accelerat al cotațiilor în perioada noiembrie 2021 – iunie 2022.

Totuși cifrele de mai sus contrastează cu unele semnificativ mai reduse publicate de o serie de platforme locale de tranzacționare a criptoactivelor. De exemplu, conform Mediafax, Coinzix susține că în decurs de șapte luni ulterior înființării platformei în octombrie 2021 pe aceasta au fost intermediate tranzacții de circa 10 milioane de dolari SUA, realizate de aproximativ 4 500 de utilizatori din România. Pe pagina de internet a platformei Tradesilvania înființată în anul 2018 se menționează că aceasta a intermediat până în perioada curentă circa 750 000 de tranzacții, în valoare de peste 500 de milioane de euro, pentru mai mult de 55 de mii de utilizatori. În luna martie 2022 un reprezentant al Bitcoin Romania, o altă platforma locală de tranzacționare a criptoactivelor înființată în anul 2014 menționa pentru ziarul Bursa un număr de câteva sute de mii de investitori cu care aceasta a colaborat până la momentul respectiv. În cazul Elrond, unul dintre cele mai titrate proiecte de criptoactive din România (conform Ziarului Financiar), pe pagina oficială de internet se menționează un număr de 1,7 milioane de portofele electronice, dar aceasta nu implică în mod necesar același număr de utilizatori unici sau faptul că toți ar fi din România.

Scăderea amplă a capitalizării totale a pieței criptoactivelor la nivel internațional s-a suprapus cu o acuratețe ridicată peste scăderea indicilor bursieri internaționali și creșterea randamentelor pe piețele de obligațiuni, spulberând mitul protecției oferit de deținerile de criptoactive față de inflație și de turbulențele manifestate pe piețele financiare clasice.

Aceste statistici, în mod evident incomplete (o consecință a lipsei de transparență și de reglementare a acestui domeniu, precum și a principiului descentralizării pe care el se bazează), oferă o imagine neclară a dimensiunii reale a deținerilor și tranzacțiilor cu criptoactive realizate în România. De asemenea, utilizatorii locali apelează la serviciile multor alte platforme din jurisdicții terțe, tranzacționând criptoactive populare la nivel internațional ce nu au legătură directă cu companii românești (de exemplu Bitcoin, Ethereum, Tether, USD Coin, Cardano, Solana, Binance USD, Dogecoin, Shiba Inu, Litecoin etc.). Totuși coroborând cu alte informații disponibile în spațiul public, se poate aproxima că deocamdată anvergura tranzacțiilor și deținerilor de criptoactive de către persoane și entități locale, precum și amploarea interconexiunilor cu sistemul financiar local sunt limitate.

În contextul de mai sus, este interesat de observat că dinamica universului criptoactivelor din România nu este mult diferită de cea observată la nivel internațional. De asemenea, este relevant de notat faptul că actuala criză aflată în plină derulare pe piețele globale de criptoactive se suprapune unui trend bursier descendent (atât pe plan local cât și global) și unei tendințe de scădere a prețurilor obligațiunilor (în contextul creșterii ratelor de dobândă pe piețele monetare și a randamentelor instrumentelor cu venit fix determinată, printre altele, de amplificarea inflației și întărirea conduitei politicii monetare de către multe dintre băncile centrale). Remarcăm așadar că evoluțiile din perioada curentă au spulberat un argument principal al celor care promovează achizițiile de criptoactive, respectiv necorelarea acestora cu prețurile altor active financiare.

Conform datelor disponibile pe portalul coinmarketcap.com, capitalizarea totală a pieței criptoactivelor a atins un maxim istoric de peste 2,9 trilioane dolari SUA în data de 9 noiembrie 2021, înscriindu-se ulterior pe un trend descendent evidențiat de majoritatea indicatorilor bursieri specifici și atingând un minim local de circa 798 milioane dolari SUA în data de 19 iunie 2022, ceea ce echivalează cu o pierdere de

peste 73 la sută în decurs de mai puțin de 9 luni. Privind înapoi în timp, aceasta echivalează cu o întoarcere la nivelul din primele zile ale anului 2021, ceea ce subliniază volatilitatea extremă a acestor piețe, deopotrivă în sens ascendent cât și descendent. Evoluțiile menționate sunt confirmate de trendul indicelui *Bloomberg Galaxy Bitcoin Index*, care reflectă performanța Bitcoin (care în data de 20 iulie 2022 avea cea mai mare pondere în capitalizarea totală a criptoactivelor monitorizate de platforma coinmarketcap.com – aproximativ 42 la sută) și care a confirmat un maxim de 7 561 de puncte tot la data de 9 noiembrie 2021, ulterior scăzând la un minim local de 2 122 de puncte în ultima zi a lunii iunie 2022, ceea ce echivalează cu un declin de aproximativ 72 la sută.

Deteriorarea rapidă și cu mare amploare a încrederii deținătorilor de criptoactive a fost adesea declanșată de mesaje transmise pe rețelele de socializare sau de zvonuri propagate în mediul *online*.

Una din evoluțiile reprezentative pentru criptoactivele dezvoltate pe entități din România este cea a *Elrond*. Numele acestei platforme a fost asociat în perioada menționată unor importante știri nefavorabile: de exemplu în decembrie 2021 ca urmare a pierderilor suferite de unii utilizatori cu ocazia lansării unei noi criptomonede („Ride") pe platforma deținută de *Elrond Network*, sau în iunie 2022 în legătură cu o tentativă de fraudă aparent eșuată. Informațiile disponibile la data de 20 iulie 2022 pe platforma coinmarketcap.com care agregă informații de tranzacționare provenind de la mai multe burse de criptoactive indică o capitalizare a *Elrond Gold* (ELGD) de aproximativ 1,4 miliarde dolari SUA și o valoare cumulată a tranzacțiilor în ultimele 24 de ore de aproximativ 90 miliarde de dolari. Anterior, maximul istoric fusese atins pe 22 noiembrie 2021 la nivelul de 9,7 miliarde dolari SUA iar pe data de 13 iunie 2022 s-a consemnat un minim local de circa 933 milioane dolari. Pentru comparație, conform Eurostat în anul 2021 produsul intern brut al României exprimat în prețuri curente a fost de aproximativ 240 miliarde euro (circa 273 miliarde dolari SUA). Prețul ELGD aferent datei de 20 iunie 2022 era de circa 60 dolari SUA pe unitate, în scădere cu peste 87 la sută comparativ cu maximul de aproximativ 490 dolari pe unitate consemnat pe 22 noiembrie 2021, însă încă semnificativ superior nivelului de aproximativ 24 de dolari pe unitate de la finele anului 2020.

Pentru a evidenția suprapunerea evoluțiilor la nivel global a piețelor de criptoactive cu cele bursiere și de instrumente cu venit fix amintim că indicele global al piețelor de acțiuni MSCI World Index a consemnat un nou maxim istoric în data de 8 noiembrie 2021, pe care l-a revizitat temporar la finalul lunii decembrie a aceluiași an și la începutul lunii ianuarie 2022, iar ulterior s-a înscris pe un trend descendent ce a condus la o pierdere de peste 23 la sută până la un minim local consemnat în data de 17 iunie 2022. Pe piața instrumentelor cu venit fix, în perioada similară, obligațiunile suverane cu maturitatea de 10 ani emise de Trezoreria SUA au evoluat de la un minim local al randamentului până la maturitate de 1,34 la sută pe an în prima parte a lunii decembrie 2021 până la un maxim local de 3,47 la sută pe an la jumătatea lunii iunie 2022.

Comparația de mai sus dintre evoluțiile aferente piețelor de criptoactive pe de o parte și cele ale burselor de acțiuni și piețelor de obligațiuni pe cealaltă parte arată nu doar suprapunerea trendurilor descendente în perioada noiembrie 2021 – iunie 2022 ci reconfirmă volatilitatea semnificativ mai mare a piețelor de criptoactive față de cele de valori mobiliare, chiar și în ansamblul lor, nu doar în cazul câtorva exemple punctuale. Astfel, amploarea scăderii capitalizării pieței de criptoactive a fost în perioada

menționată de aproape patru ori mai mare decât cea a indicilor bursieri aferenți piețelor dezvoltate, ceea ce este comparabil cu factorii de multiplicare întâlniți în cazul tranzacțiilor în marjă sau a celor cu instrumente financiare derivate clasice (contracte *futures* și de opțiuni) sau a contractelor pe diferență (CFD).

Spargerea bulei speculative de pe piața criptoactivelor a fost jalonată de numeroase insolvențe și scandaluri financiare răsunătoare, care au evidențiat încă o dată o serie de vulnerabilități importante ale acestor piețe, semnalate anterior de numeroși economiști, precum și efectele nocive pentru investitorii de retail ale lipsei de reglementare a acestor piețe.

Criza de încredere care a condus la dezumflarea bulei speculative pe piețele de criptoactive a evidențiat numeroasele vulnerabilități identificate anterior dar ignorate o perioadă lungă de timp de adepții acestor tipuri de instrumente digitale.

Dincolo de aceste vulnerabilități la care revenim mai jos, o analiza a factorilor declanșatori ai scăderii abrupte a prețurilor criptoactivelor identifică două cauze:

– În primul rând o deteriorare rapidă a încrederii utilizatorilor de astfel de instrumente, pornind de la evenimente inițiale aparent nesemnificative precum mesaje negative transmise pe rețele de socializare de unii lideri de opinie dintre participanții pe aceste piețe sau reprezentanți ale unor companii rivale sau pur și simplu de la zvonuri vehiculate în mediul *online*.

Propagarea în lanț a efectelor negative ale acestora a evidențiat în special:

- fragilitatea extremă a conceptului de valoare asociat majorității categoriilor de active criptografice;
- guvernanța aproape inexistentă în cazul multora dintre organizațiile emitente de astfel de active;
- vulnerabilitatea (paradoxală) a mecanismelor de deținere și tranzacționare a acestor active în fața tentativelor de fraudă cibernetică;
- dependența (la fel de paradoxală) de intermediari (precum bursele de criptoactive și platformele de aplicațiile descentralizate);
- utopia utilizării unor algoritmi automați de emitere și retragere din circulație a activelor în încercarea de menținere a unui curs stabil, doar prin utilizarea unor mecanisme complicate de influențare a cererii și ofertei;
- caracterul de schemă Ponzi al aplicațiilor/platformelor digitale de împrumuturi de criptoactive și atragere de depozite la dobânzi uriașe, prin comparație cu ratele de fructificare posibil a fi obținute în cadrul sistemului financiar tradițional;
- utilitatea redusă a deținerilor pe termen lung de criptoactive, în afara interesului speculativ, a anonimității (greu de justificat în absența unui interes de eludare a legii) sau a participării pe platformele de împrumuturi de criptoactive („*cripto lending*”), al căror eșec în ultimele luni a expus caracterul lor de scheme piramidale;

În afara conștientizării vulnerabilităților amintite, un factor determinant al scăderilor ample ale cotațiilor criptoactivelor pe parcursul ultimelor 8 luni l-a avut probabil creșterea costurilor de oportunitate în contextul creșterii randamentelor instrumentelor financiare clasice cu venit fix.

Provocarea majoră cu care s-au confruntat criptoactivele încă de la apariția lor rămâne identificarea unei utilități economice reale pentru deținerea lor, în afara interesului speculativ și al anonimității, în condițiile în care nu toate pot demonstra în mod evident avantaje legate de scalabilitate, cost redus de tranzacționare, rapiditate în procesarea tranzacțiilor și siguranță sporită comparativ cu activele financiare clasice și monedele fiduciare.

- dificultatea extremă de a preveni o avalanșă de retrageri din unele dintre aceste categorii de instrumente (similară unui „*bank run*") în absența credibilității conferite de menținerea unor rezerve adecvate de capital și de lichiditate, transparente și verificabile în permanență de către autorități independente (auditori, reglementatori).

– În subsidiar, o a doua categorie de factori declanșatori a reprezentat-o mișcarea firească de reorientare a unor fluxurilor de capitaluri originate din sistemul financiar clasic, având la bază creșterea costurilor de oportunitate, ca urmare a aprecierii randamentelor instrumentelor cu venit fix, pe fondul avansului inflației și al întăririi conduitei politicii monetare de către băncile centrale din foarte multe jurisdicții, inclusiv din țări cu economie dezvoltată.

Faptul că investitorii financiari au reacționat la modificarea costurilor de oportunitate determinată de creșterea dobânzilor este evident dacă privim evoluțiile pe piața metalelor prețioase, în cazul cărora nu se poate vorbi despre o criză de încredere, dar a căror deținere (similar cazului criptoactivelor) nu bonifică o dobândă periodică, ci dimpotrivă, este generatoare de costuri (pentru tranzacționare, depozitare în siguranță, asigurare etc.). Astfel, se poate observa de exemplu o scădere a prețului aurului de la maximul de 2.052 dolari pe uncie în 8 martie 2022 la mai puțin de 1 700 dolari pe uncie la 20 iulie 2022. În contextul avansului important al inflației și a menținerii la nivel ridicat al riscurilor economice și geo-politice, explicația plauzibilă pentru acest declin de peste 17 la sută al prețului aurului este tocmai creșterea costului de oportunitate determinată de trendul ascendent al randamentelor instrumentelor cu venit fix.

Este important de menționat că, în ultima perioadă, unul dintre principalele argumente de atragere de noi utilizatori, folosite de companiile emitente de criptoactive, a fost crearea platformelor și aplicațiilor descentralizate de împrumuturi de criptoactive, pe care deținătorii de astfel de active le puteau utiliza pentru constituirea de depozite la rate foarte ridicate ale dobânzilor. În absența unor practici solide de guvernanță, evaluare și management al riscurilor, precum și, ca urmare, a decuplării de circuitul economic real și de sistemul financiar tradițional ce a generat o lipsă a oportunităților fezabile de plasare de către aceste platforme a criptoactivelor preluate de la deponenți, ele s-au dovedit în fapt simple scheme piramidale care au funcționat atât timp cât a existat un influx de depuneri din care să fie remunerate câștigurile retrase de deponenții anteriori.

Încă de la apariția lor, criptoactivele s-au confruntat cu o provocare majoră: nevoia de a demonstra o utilitate economică reală pentru deținerea lor.

În pofida intrării într-o nouă „iarnă cripto", unele active criptografice au reușit să rămână populare și intens tranzacționate chiar dacă și în cazul lor corecțiile prețurilor au fost semnificative. Aceasta indică posibilitatea ca, similar crizelor anterioare, o parte a inovației financiare reprezentate, în acest caz de activele criptografice, să își mențină utilitatea (chiar și subiectivă) pentru utilizatori și să supraviețuiască prin integrare cu sistemul financiar clasic, după adresarea vulnerabilităților existente, printr-un proces adecvat de reglementare și supraveghere.

Aceasta a fost inițial suplinită de emulația creată în jurul aplicațiilor posibile ale tehnologiilor digitale aflate la baza acestora. Dar, în esență, nu se poate stabili o conexiune reală între valoarea de utilizare a tehnologiilor de tip registru distribuit (DLT, aflată de exemplu la baza Bitcoin) sau contracte inteligente (*smart contracts)*, pe care se întemeiază Ethereum, aplicațiile descentralizate – DeFi și jetoanele nefungibile – NFT) și valoarea intrinsecă aferentă unui criptoactiv bazat pe una dintre aceste tehnologii, criptoactivul respectiv reprezentând la rândul său doar o simplă aplicație practică a tehnologiei respective.

Totodată, utilitatea în tranzacții dată de caracterul anonim și descentralizat s-a dovedit limitată.

Siguranța deținerilor este și ea subminată de chiar principiul anonimității, care face dificilă recuperarea deținerilor în cazul unor fraude (pentru că deși tehnologia este relativ sigură, ea nu este nici pe departe invulnerabilă, așa cum s-a demonstrat în numeroase cazuri).

Folosirea criptoactivelor ca instrument de rezervă a valorii este de neimaginat în cazul celor care nu au un preț stabil. De asemenea, mecanismele de stabilizare a prețurilor bazate pe algoritmi s-au dovedit nerealiste iar cele bazate pe rezerve de active financiare clasice sau de monedă fiduciară, pentru a fi la un nivel adecvat (ceea ce ar însemna într-un raport supraunitar față de capitalizarea curentă a criptoactivelor emise) nu sunt fezabile din punct de vedere economic și ar contraveni principiului descentralizării aflat și el la baza apariției lor.

În pofida potențialului de eficiență și costuri reduse asociat tehnologiilor de la baza criptoactivelor, încă o dată paradoxal, în practică tranzacțiile se realizează cel mai adesea prin intermediari (burse digitale și platforme de aplicații descentralizate), procesarea lor necesită în unele cazuri un timp tot mai îndelungat din cauza mecanismelor de validare descentralizată (scalabilitate redusă) și implică comisioane deloc neglijabile plătite acestor intermediari.

Despre eventuale fluxuri financiare viitoare generate nu poate fi vorba în condițiile în care criptoactivele nu sunt expresia unor activități economice reale iar o serie importantă de platforme de finanțare descentralizată (DeFi) sau de împrumuturi de criptoactive au eșuat răsunător subminând serios încrederea în viabilitatea unor astfel de construcții.

Analiza în structură a declinului piețelor de criptoactive indică:

– Un număr important de criptoactive apărute mai recent și aflate în centrul unor evoluții fulminante anterior crizei iar ulterior al unor scandaluri financiare de mare anvergură au ajuns la valori foarte apropiate de zero și practic au încetat să mai existe,

– Totuși o serie de criptoactive care și anterior crizei curente erau importante ca pondere în structura pieței și totodată aveau un istoricul îndelungat, chiar dacă au suferit un declin important și episoade de panică (prin contagiune cu scandalurile menționate), totuși continuă să se tranzacționeze la volume zilnice considerabile și la niveluri de preț

Demersul de reglementare avansează la nivel european și internațional, impulsionat inclusiv de criza recentă a criptoactivelor, care a evidențiat mai bine amploarea riscurilor. Din fericire, acestea nu au dovedit deocamdată proporții sistemice și o contagiune semnificativă către sistemul financiar tradițional. Eșecuri răsunătoare ale unor importante fonduri cu capital de risc orientate către plasamente în criptoactive (de exemplu fondul *Three Arrows Capital* care a ajuns de la active de circa 10 miliarde de dolari la aproximativ zero în decurs de câteva luni) și efectele în lanț asupra contrapartidelor acestora arată că foarte probabil „glonțul a șuierat pe lângă ureche" iar nevoia de reglementare a domeniului este urgentă.

care deși sunt mai reduse cu 60 la sută – 80 la sută față de cele de la mijlocul anului trecut, sunt totuși deocamdată superioare celor dinainte de declanșarea pandemiei.

Totodată, este util de menționat că deși criza piețelor de criptoactive are pe ansamblul ei o amplitudine severă, deocamdată nu a existat o contagiune semnificativă către sistemul financiar tradițional, în pofida temerilor existente anterior. Acest fapt pozitiv poate fi explicat prin succesul autorităților de reglementare a sistemului financiar de a aborda cu fermitate amenințările potențiale generate de interconexiunile care începuseră să fie vizibile (de exemplu derivate tranzacționate bursier având la bază criptoactive, plasamente în criptoactive ale unor investitori instituționali – fonduri de investiții cu risc ridicat, deținere de active financiare clasice ale emitenților de criptoactive cu preț stabil etc.) și de riscul de contagiune prin canalul reputațional. O altă explicație este și aceea că dezumflarea bulei criptoactivelor a avut loc înainte ca dimensiunea și complexitatea acestora să aibă conotații sistemice mai serioase.

Deși este prematur pentru a formula o concluzie, totuși există posibilitatea reală ca, similar crizei *dot-com* din perioada 1995-2000 sau crizei financiare globale manifestate începând cu anii 2007-2008, o parte din instrumentele și mecanismele de plăți create pe parcursul bulei criptoactivelor să supraviețuiască iernii cripto („*crypto winter*") și să rămână în utilizare, poate într-o formă diferită sau într-o arhitectură consolidată, care să elimine cele mai multe dintre vulnerabilitățile existente în prezent. Pentru ca aceasta, este însă necesar un demers de reglementare care să abordeze exact vulnerabilitățile menționate, fără a anula avantajele asociate noilor tehnologii.

Una dintre formele probabile de fructificare și integrare în arhitectura viitoare a sistemului financiar a inovațiilor asociate criptoactivelor sunt monedele stabile emise de băncile centrale, despre care se vorbește tot mai mult și pentru care există proiecte în diferite etape de conceptualizare și testare (inclusiv la BIS).

În cazul criptoactivelor cu preț volatil (de exemplu Bitcoin sau Ethereum) este necesară urgentarea armonizării reglementărilor privind transparența, cunoașterea profilului de risc al utilizatorilor și prevenirea spălării banilor. Există deja exemple de jurisdicții în care bursele de criptoactive sunt autorizate să funcționeze cu respectarea unor astfel de cerințe: de exemplu banca centrală a Spaniei a autorizat recent subsidiara locală a *Binance* (una dintre cele mai mari burse de criptoactive la nivel global). Furnizorii de astfel de servicii înregistrați la Banca Spaniei trebuie să respecte normele privind combaterea spălării banilor și prevenirea finanțării terorismului, dar nu fac obiectul unei supravegheri a riscurilor financiare și operaționale.

La nivelul UE, statele membre și PE au stabilit la finalul lunii iunie a anului curent un acord provizoriu asupra termenilor noului pachet de reglementări europene ce are ca obiectiv protejarea utilizatorilor de criptoactive, permițând în același timp dezvoltarea acestor piețe. Noul regulament european privind piețele de criptoactive (MiCA) reprezintă un prim efort de a impune în acest domeniu standarde armonizate la nivelul tuturor statelor membre, mai degrabă decât un mozaic de reguli naționale (oricum în mare parte inexistente în cazul multor țări).

Conform acestui nou regulament, un furnizor de servicii de pe piețele de criptoactive va necesita autorizație din partea uneia dintre autoritățile naționale de reglementare a piețelor din UE, fiind permisă pașaportarea serviciilor în celelalte țări ale Uniunii. Totodată, este prevăzută obligația schimbului de informații între autoritățile locale de reglementare și autoritatea de reglementare paneuropeană, ESMA. Companiile reglementate nu numai că se vor confrunta cu standarde mai stricte privind protejarea consumatorilor, dar vor fi răspunzătoare în cazul în care pierd fondurile acestora (ca urmare a unor riscuri operaționale, de exemplu fraude informatice). De asemenea, operatorii din aceste piețe (adesea criticați pentru amprenta considerabilă de carbon) trebuie să dezvăluie informații privind impactul pe care activitățile lor îl au asupra mediului. În cazul emitenților de criptoactive cu valoare stabilă se introduce obligativitatea de a avea o prezență în UE și de a menține o „rezervă suficient de lichidă". Aceste prevederi vor fi supravegheate de Autoritatea Bancară Europeană. Jetoanele nefungibile (NFT), au fost deocamdată excluse din prevederile MiCA, cu excepția cazului în care se încadrează în categoriile existente de criptoactive. CE va reevalua propunerile în următoarele 18 luni.

De asemenea, s-a ajuns la un acord de principiu asupra Regulamentului privind transferul de fonduri (ToFR), care impune standarde de conformitate reînnoite actorilor cripto pentru a combate riscurile de spălare a banilor din industrie. În conformitate cu ToFR, companiile cripto ar trebui să adopte politici și proceduri interne pentru a se conforma sancțiunilor financiare vizate.

Așa cum arată experiența anterioară, pentru a acționa eficient, este nevoie de o armonizare mai largă a acestor prevederi, la nivel internațional. Într-un comunicat publicat în 11 iulie anul curent, *Financial Stability Board* (FSB) reiterează faptul că eșecul unui furnizor de servicii pe piețele de criptoactive conduce nu doar la pierderi pentru utilizatorii de astfel de active, ci poate transmite rapid riscuri și către alte părți ale ecosistemului de criptoactive, iar eventuale efecte de propagare asupra unor părți importante ale sistemului financiar tradițional nu pot fi excluse. De aceea, este necesar un cadru de reglementare eficient, care să garanteze că activitățile de pe piețele de criptoactive care prezintă riscuri similare activităților financiare tradiționale, sunt supuse unor reglementări comparabile, ținând cont de caracteristicile noi ale criptoactivelor și valorificând beneficiile potențiale ale tehnologiei din spatele acestora. Totodată, reglementările acestor piețe trebuie adecvate riscurilor aferente, atât la nivel național cât și internațional.

Pentru aceasta, FSB s-a angajat într-o colaborare cu toate autoritățile și instituțiile de reglementare relevante la nivel internațional pentru a formula până în luna octombrie a anului curent o propunere, către miniștrii de finanțe și guvernatorii băncilor centrale din țările membre ale grupului G20, privind un cadru global armonizat de reglementare și supraveghere a criptoactivelor cu valoare stabilă și altor categorii de criptoactive.

9. Mersul Uniunii Bancare

În prima parte a anului 2022, Paschal Donohoe anunța intenția Eurogrup de a accelera negocierile pe teme precum: consolidarea cadrului de gestionare a băncilor în faliment; introducerea unei protecții comune mai robuste pentru deponenți; o mai bună integrare a pieței unice a serviciilor bancare; și stimularea diversificării deținerii datoriilor suverane ale băncilor. În ciuda eforturilor de a grăbi finalizarea proiectului UB, speranțele pentru un plan de lucru mai ambițios privind consensualizarea schemei de asigurare europeană a depozitelor și a regulilor privind expunerile la datoria suverană a băncilor s-au domolit în actualul context economic și geopolitic.

Deși la începutul anului 2022 Eurogrup intenționa o revitalizare a proiectului UB, contextul macroeconomic fluid și volatilitatea bruscă a obligațiunilor suverane ale unor state membre, care a accentuat fragmentarea piețelor financiare au determinat o abordare a finalizării proiectului UB care țintește un „progres practic".

Ca atare, abordarea negocierilor de finalizare a proiectului UB s-a schimbat, în sensul că acum se țintește un „progres practic" (*a practical progress*) (Donohoe, 2022) care împarte fluxul de lucru al negocierilor în două etape:

– într-o primă fază, CE va prezenta, înainte de sfârșitul anului 2022, un pachet legislativ care va include măsuri de furnizare de lichidități pentru acele bănci care s-ar putea afla în dificultate acută și gravă, inclusiv crearea unui fond european comun de asigurare a depozitelor și stimulare a monitorizării și transparenței deținerii datoriilor suverane ale băncilor prin teste de stres.

– faza a doua va demara doar după identificarea acelor sub-domeniile asupra cărora se poate ajunge, în prima fază, la un acord unanim între statele membre din zona euro.

Acest tip de abordare nu este nou în UE: încă de la lansarea proiectului UB, au existat diviziuni între statele membre frugale versus flancul sudic cu privire la cum și când se va finaliza proiectul UB. Problema de fond, și cea mai spinoasă, a fost și continuă să fie consensualizarea unui sistem comun european de asigurare a depozitelor care, în ultimii ani, a implicat o multitudine de controverse privind diversificarea riscurilor pentru băncile care dețin obligațiuni suverane.

În prezent, discuția pe tema finalizării proiectului UB devine și mai greoaie, odată cu înrăutățirea inflației și a perspectivelor care afectează creșterea economică; complementar, s-a adăugat și creșterea randamentelor obligațiunilor unor state membre precum Italia și Spania la cel mai înalt nivel din ultimii opt ani, ca efect al deciziei BCE de a nu mai cumpăra obligațiuni suverane și de a începe majorarea ratelor dobânzilor (normalizarea politicii monetare din zona euro). Donohoe (2022) consideră că situația de acum nu este comparabilă cu criza din 2008-2009, fiind vorba despre un context macroeconomic diferit și fluid, care semnalizează încheierea ciclului de relaxare a mix-ului de politici din perioada pandemică; în plus, acesta se suprapune și cu momente în care randamentele obligațiunilor suverane se îndepărtează de la fundamentele economice, provocând instabilitate financiară. BCE consideră că aceste evoluții generează fragmentare, pe care Schnabel (2022) o definește ca „o rupere bruscă (*sudden break*) a relației dintre randamentele suverane și fundamentele economice, dând naștere unor dinamici neliniare și destabilizatoare".

Pentru a contracara astfel de evoluții bruște, BCE (2022b) a anunțat, în urma întâlnirii neprogramate a Consiliului Guvernatorilor din 15 iunie 2022, crearea unui „nou instrument anti-fragmentare" văzut ca o contrapartidă (*quid-pro-quo*) pentru creșteri mai abrupte ale ratelor de politică monetară și, al cărui scop este atenuarea riscurilor de adâncire a fragmentării piețelor financiare, care poate afecta stabilitatea prețurilor și încrederea în zona euro (BCE, 2022).

După întâlnirea Consiliului Guvernatorilor din 22 iulie 2022, BCE a decis lansarea unui nou program de cumpărare de titluri de stat de tip „*Transmission Protection Instrument*", al cărui scop este contracararea creșterii dezordonate a costului împrumuturilor celor mai vulnerabile state membre din zona euro. Noul instrument, considerat o semnalizare a unei noi etape de normalizare a politicii monetare[81], face parte din categoria mecanismelor de tip *bond-buying firepower scheme* pentru care nu există limite privind amploarea achizițiilor de obligațiunii suverane în cazul în care apar mișcări „nejustificate, dezordonate" ale randamentelor titlurilor de stat ale unui stat membru al zonei euro. BCE spune că va utiliza acest instrument pentru atenuarea mișcărilor de volatilitate de pe piața titlurilor de stat, care se pot amplifica brusc pe măsura apariției unui șoc (de exemplu, adâncirea crizei politice din Italia, o iarnă neobișnuit de grea, etc.). Noul instrument este disponibil oricărui stat membru din zona euro care îndeplinește criteriile cerute de BCE, inclusiv regulile fiscale ale UE și țintele și jaloanele din PNRR (BCE, 2022b).

În acest context atât de fluid, Eurogrup nu a mai aprobat un plan de lucru detaliat pentru finalizarea proiectului de uniune bancară a UE, așa cum a fost propus acum trei luni. În schimb, s-a convenit analiza viitoarei propuneri legislative a CE pentru furnizarea de lichidități către băncile cu probleme și identificarea posibilelor măsuri suplimentare care să abordeze elementele restante ale planului de lucru din faza 1.

10. Sincope de finanțare (*sudden stops*) vor reveni probabil pe piețe[82]

Inflația înaltă și persistentă în numeroase țări a devenit un mare pericol și riscă să destabilizeze economii, societăți; bănci centrale și Banca Reglementelor Internaționale vorbesc de trecerea de la un regim cu inflație scăzută la persistența unei inflații înalte, care obligă la întărirea politicilor monetare pentru ca lucrurile să nu scape de sub control. Cauzele principale sunt cunoscute: dereglare puternică în lanțuri de aprovizionare, șocul energetic, perturbații mari provocate de războiul din Ucraina. Apar două întrebări cheie: care să fie viteza de înăsprire a politicilor monetare și până unde să meargă nivelul nominal al ratelor de politică monetară. Este o discuție amplă, ce nu are răspunsuri suficient de clare, acestea depinzând de anticipațiile din piețe, praguri de toleranță în raportul (*trade-off*) dintre suirea ratelor de politică monetară și încetinirea economică, efecte ale diverselor șocuri, riscuri sistemice etc.

81 BCE a confirmat că este posibilă o înlocuire a strategiei de ghidare a anticipațiilor pe termen mediu și lung (*forward guidance*) cu o abordare *ad-hoc* pe termen scurt, specifică contextului fiecărei ședințe de politică monetară (BCE, 2022ff).

82 După Daniel Dăianu, blog BNR, 14 iulie 2022.

Trade-off-ul dintre inflație și dinamica economică este mai costisitor, dureros, pentru economii cu inflație foarte înaltă, deficite interne și externe mari, ce se pot confrunta cu presiuni enorme pe moneda națională. Oricum, rate real pozitive de realizat peste noapte ar fi mult suboptime și nicăieri în economiile europene nu se încearcă așa ceva; rate real pozitive pot fi însă imaginate la finalul unei perioade de întărire, iar de-a lungul acesteia este de judecat mersul inflației – care este în relație cu expectațiile inflaționiste și diverse șocuri.

Acest text nu se referă la cele două întrebări menționate mai sus, ci încearcă să sublinieze un aspect puțin notat în dezbaterea publică. Acest aspect privește evenimente manifestate intens după izbucnirea crizei financiare în 2008 (chiar dacă fenomenologia nu este atribuibilă numai acelei crize). Ceea ce se remarcă arareori este că bănci centrale mari (Fed, BCE, Banca Angliei/BoE) au acționat nu numai ca „împrumutători de ultimă instanță" (*lender of last resort*, LoLR), care au salvat sistemele bancare/financiare prin injecții de monedă (bază monetară) în schimbul unor active ce nu mai circulau (nu mai erau tranzacționate) întrucât avusese loc un „îngheț" al piețelor. În SUA, de la circa 800 miliarde USD în octombrie 2008, baza monetară emisă de Fed a depășit 6 trilioane USD la începutul lui 2022. Creșteri foarte mari de bază monetară și de bilanțuri ale băncilor centrale au avut loc și în zona euro, în alte jurisdicții monetare. Programele de „relaxare cantitativă" (QE), cu runda primă după 2008 și runda a doua după izbucnirea pandemiei și lunile de *lockdown*, sunt de corelat cu expansiunea bazelor monetare. Un efect negativ important însă este că QE a slăbit procesul de ieșire (*exit*) de pe piețe în virtutea a ceea ce unii au numit „Greenspan put", credința că oricând va fi perspectiva de recesiune, Fed va interveni pentru a liniști piețele; procesul de evaluare a riscurilor a fost astfel adânc distorsionat. Au supraviețuit multe firme „zombie".

Băncile centrale mari au achiziționat nu numai active financiare guvernamentale; au cumpărat active corporatiste, efecte comerciale, au acționat pe diverse piețe ca „market-maker" – când piețele nu mai funcționau. Altfel spus, când s-au manifestat sincope, cu pericol de contagiune și manifestare de riscuri sistemice. Aceste sincope au fost tot mai vizibile în sistemul non-bancar, la nivelul unor entități care erau deloc, sau foarte puțin reglementate, cu capital propriu insuficient și practicând *leverage* (capital propriu versus pasive) foarte înalt. Să ne amintim evenimente repetate cu *money market funds* (MMF), presupuse a opera pe segmente financiare cu mare lichiditate și ce erau văzute ca oferind plasamente foarte sigure, ca și alte cazuri similare; toate acestea au semnalat că riscurile sistemice nu sunt cantonate numai în piețele bancare și că proliferează în întreg sistemul financiar.

„Sistemul bancar umbră" (*shadow banking*), chiar dacă s-a scuturat puternic după 2008, a continuat să evolueze, mai ales în SUA unde piețele de capital finanțează 3/4 din economie – în Europa băncile finanțează 3/4 (adică invers ca în SUA). Active financiare noi au fost facilitate de tehnologii moderne; de pildă, mult discutatele criptoactive, care trăiesc acum consecințele construcției lor intrinsec șubrede și caracterului înalt speculativ pe care îl au. Viața arată că este necesară o reglementare severă a acestor active de către băncile centrale și alte autorități. Din păcate, nu puține bănci centrale au întârziat să intervină cu reglementări, poate și întrucât contemplau introducerea de monede digitale. Dar una este să introduci moneda de bază digitală (o operațiune ce nu este simplă din punct de vedere tehnic), și altceva să acționezi în fața unei avalanșe de active speculative ce pretind a fi monede.

Ajungem la un punct de inflexiune în argumentația din acest text. "Capcana datoriilor" *(debt trap*) este un concept ce arată cu degetul la vulnerabilitatea țărilor și companiilor care având datorii mari suferă lovituri puternice când dobânzile cresc. Îndeobște, analizele făcute de organisme internaționale judecă riscuri sistemice la nivel de țară (economie), la nivel de firmă. Avertismente lansate de oficiali ai FMI, Băncii Mondiale, OCDE etc. au în vedere creșterea puternică a datoriilor publice în numeroase țări dezvoltate și economii emergente după 2008. Dar nu este suficient ca analizele să privească numai zona celor care solicită finanțare (țări și firme non-financiare), pe cei care poartă pe umeri datorii mari, deficite mari. Este necesar să vedem și cum funcționează piețele financiare în condițiile în care ele revelează[83]:

- proliferare de riscuri sistemice și contagiozitate nu diminuată (deși măsuri macroprudențiale au fost adoptate după vârful crizei);
- preferința pentru lichiditate înaltă chiar dacă fuga după randamente (ce a fost stimulată de QE) este dominantă adesea;
- segmente de piețe financiare ce ușor se blochează (îngheață) dacă banii nu circulă;
- momente când este nevoie de intervenție „din afară" pentru a ajuta banii să circule (cum și pe piața secundară din România BNR a intervenit prin achiziții directe sau prin operațiuni bilaterale)
- zona euro rămâne în continuare fragilă dat fiind faptul că reducerea diferențialelor de dobânzi la obligațiuni suverane, după 2012, a fost asigurată prin linii speciale de finanțare ale BCE. Acum vine iar un moment al adevărului (după cel din perioada 2010-2012), odată cu înăsprirea politicii monetare. De aceea, se dorește introducerea unui instrument special non-fragmentare, dar care, într-un fel, este în contrasens cu logica ieșirii din QE.
- pentru băncile centrale este greu să renunțe deplin la intervenții de *market-maker*, chiar dacă are *loc quantitative-tightening*/QT (inversul lui QE).

Înăsprirea politicilor monetare este cerută de lupta contra inflației. Dar băncile centrale vor trebui să navigheze cu grijă având în vedere că înăsprirea condițiilor monetare va tulbura numeroase circuite financiare și nu numai. Este vorba nu numai de finanțare mai scumpă pentru economii emergente sau pentru nu puține companii, ci și de modul în care funcționează piețele financiare în condițiile în care riscul de lichiditate este precumpănitor. Fiindcă vor eșua nu numai firme cu datorii mari (excesive), ci și companii ce vor întâmpina probleme de lichiditate (ce pot duce la insolvență). Entități financiare care au neconcordanță mare între finanțarea proprie (cu împrumuturi pe termen scurt) și finanțarea acordată (credite termen lung) pot avea necazuri extreme și declanșa contagiune.

O întrebare firească este dacă sincope pot apărea și în economia noastră. Fără îndoială că da, iar sincope pot avea cauze interne și externe. Cauze interne țin de politica monetară autohtonă, ca peste tot în lume; *stance*-ul de politică poate afecta

[83] ESMA și ESRB, ca autorități europene pentru evaluarea riscurilor sistemice, au analize în acest domeniu.

configurația creditării. Finanțarea din economia noastră se face prin credit bancar, credit comercial masiv (multe firme nefiind „bancabile“), numerar (economia informală mai ales), piața de capital, bani europeni (CFM și PNRR) și, nota bene, arierate (ce sunt un fel de pseudo-monedă). Când condițiile financiare se înăspresc creditul bancar se poate reduce ca și creditul comercial, piața de capital este mai circumspectă, în timp ce arieratele cresc – ca formă de credit sălbatic, iar numerarul poate circula mai mult. Trebuie spus că arierate cresc și în alte economii când condițiile economice se deteriorează, chiar și acolo unde disciplina financiară ai spune că este ireproșabilă. Cauze externe ale producerii de blocaje țin în principal de înăsprirea condițiilor financiare pe piețele externe, care depind mult de ce va face banca centrală a SUA, Fed (alte probabile creșteri ale ratei de bază, ce întăresc dolarul american și atrag resurse financiare de pe alte piețe, lovite fiind mai ales economii emergente), alte șocuri.

Vremurile fiind tot mai vitrege, creditul bancar nu trebuie să fie încurajat cu orice preț, fie pentru populație, fie pentru firme; dimpotrivă, mai ales dacă ar exista cerere în exces, ce alimentează inflația. Mai bine să ne lamentăm că la noi creditarea privată este mică față de media europeană (în zona euro media este de circa 100 la sută din PIB, în timp ce la noi este de circa 27 la sută, în Ungaria de circa 39 la sută, în Cehia de circa 57 la sută, în Polonia de circa 50 la sută), decât să ne frângem mâinile mai târziu. Condițiile devin tot mai dificile pentru debitori pe fondul înăspririi politicilor monetare. Gospodării și companii trebuie să fie cât mai chibzuite, să prioritizare cheltuieli.

La nivel național, sunt utile linii *back-up* pentru situații de urgență. BNR are experiența unor aranjamente *repo* cu BCE; pot ajuta și aranjamente *swap*. Cu Trezoreria americană pot fi gândite asemenea aranjamente (avem și un parteneriat strategic cu SUA). Linii de finanțare disponibile de la FMI ajută. Aceste observații sunt valabile și pentru alte economii emergente din UE. Se poate imagina și un acord Viena II, care să țină cont de circumstanțele actuale.

Starea de fapt schițată mai sus cere o corecție a dezechilibrelor fiscale mari din România, a dezechilibrelor în general. Sprijinul pentru populație și sectoare economice mai vulnerabile trebuie să fie bine țintit, să țină cont de resursele disponibile, limitate. Mai mult decât în anii trecuți, resursele europene (PNRR și CFM 2021-2027) sunt de valorificat la maximum pentru a ușura corecția macro și pentru a mări competitivitatea economiei; ele sunt practic singura forță anticiclică în condițiile stagflaționiste actuale.

Protejarea financiară a economiei autohtone trebuie să fie văzută din perspectiva șocurilor foarte mari cu care se confruntă Uniunea Europeană – prețuri la energie mult crescute, la alimente de bază, multiple efecte nefavorabile ale războiului din Ucraina. *De facto*, suntem în regim de economie de război, chiar dacă există domenii ale vieții personale și colective ce merg aparent ca în timp de pace.

Ce ar mai lipsi economiei europene acum, ca șoc advers formidabil, ar fi o nouă înghețare a piețelor financiare. Așa ceva trebuie să fie evitat. Și din acest motiv este greu de crezut că băncile centrale mari vor repeta experimentul Paul Volcker de acum mai bine de patru decenii în lupta contra inflației. Și este improbabil ca QT (ieșirea din QE) să aibă aceeași amploare și viteză ca QE – adică bilanțurile băncilor centrale vor rămâne încărcate cu active mult timp, deși vor fi în scădere graduală.

PARTEA 4: DECIZII DE POLITICĂ MONETARĂ

11. Normalizarea politicilor monetare – angajamente ferme și riscuri

Inflația la cote înalte.

Inflația continuă să marcheze niveluri înalte pe plan mondial sub impulsul unui trend persistent ascendent al prețurilor materiilor prime (îndeosebi combustibili), și al alimentelor, pe fondul prelungirii tensiunilor geopolitice, al menținerii blocajelor din lanțurile globale de producție-aprovizionare, precum și al evoluțiilor legate de digitalizare sau preocupările privind protecția mediului.

După un prim puseu de majorări în anul 2020, ca urmare a restricțiilor asociate pandemiei Covid-19, evoluția prețurilor a fost relativ moderată până în a doua parte a anului 2021 când inflația a răbufnit ca efect al șocurilor generate de criza energetică și, ulterior, sub impulsul sancțiunilor economico-financiare fără precedent în contextul războiului din Ucraina.

După aproape un deceniu de menținere a stimulilor monetari prin programe de relaxări cantitative, băncile centrale au demarat, în cadențe și abordări diferite, procesul de normalizare/întărire a politicilor monetare. Reacția acestora prin intermediul instrumentului tradițional – rata dobânzii de politică monetară – s-a întețit în ultimele luni, pe măsură ce inflația a atins niveluri record ale unei lungi perioade, în economiile dezvoltate, de trei sau chiar patru decenii.

Deși abordarea puseului inflaționist de către marile bănci centrale (Fed/BCE) a fost inițial mai nuanțată – cu focalizare pe gestiunea lichidității, diminuarea achizițiilor de active și a facilităților speciale, ori pe evaluarea caracterului său tranzitoriu, derivat din șocuri aflate în afara sferei lor directe de influență – atât acțiunile cât și retorica au devenit categorice cu scopul de a contracara alterarea anticipațiilor inflaționiste și a stăvili inflația.

Condiții financiare restrictive.

Condițiile financiar-monetare s-au înăsprit în aproape statele lumii – excepțiile notabile fiind China și Japonia – cele mai restrictive regăsindu-se în economiile emergente din Europa și America Latină unde băncile centrale au demarat mai devreme majorările de dobândă în lupta împotriva inflației și în condițiile în care acestea nu emit monedă de rezervă. Potrivit Capital Economics, Indicele Condițiilor Financiare se plasează acum pe un palier similar cu cel consemnat în momentul de vârf al crizei zonei euro, un scenariu privind recesiunea economică (în fapt stagflația) nefiind de ignorat.

Efectele șocurilor negative de pe partea ofertei, coroborate cu influența exercitată de complexitatea fluxurilor de tranzacționare-comerț și complicarea situației geopolitice la nivel european dar și global, în condițiile prelungirii conflictului din Ucraina, îngreunează rezolvarea ecuației inflaționiste prin intermediul instrumentarului tradițional. Transmisia majorărilor ratelor de dobândă de politică monetară se produce în timp deși semnalul este resimțit relativ rapid de piețe, îndeosebi cea a obligațiunilor dar și cea bursieră. Cursa anti-inflaționistă este însă marcată de incertitudini și riscuri: de la cele asociate perspectivelor creșterii economice la cele legate de volatilitatea cursurilor de schimb, fragmentarea piețelor, îndeosebi cea a obligațiunilor europene, alături de

fragilizarea bonității debitorilor cu repercusiuni asupra sectorului financiar și a stabilității acestuia.

Stagnare, stagflație seculară, încredere.

Sunt tot mai frecvente opiniile potrivit cărora se profilează riscuri de recesiune severă (Nouriel Roubini), de stagflație (Charles Goodhart) sau cum evidențiază Larry Summers, o combinație inedită a unei stagflații simultan cu stagnarea seculară[84]. Summers spune că băncile centrale au întârziat reacțiile în fața valului inflaționist fără precedent, fiind necesare în prezent măsuri rapide și ferme[85], inclusiv revizuirea narativului și stoparea ghidajului prospectiv (*forward guidance*) al anticipațiilor în condiții de incertitudine. După ultima ședință a Comitetului de politică monetară al Fed (FOMC) din data de 27 iulie, Jerome Powell a semnalat renunțarea practic la ghidajul prospectiv. Așa a făcut și președintele BCE, Christine Lagarde, la conferința de presă după decizia de creștere a ratei cu 50 puncte de bază din data de 21 iulie. În plus, în pofida acțiunilor guvernelor de a tempera impactul social al creșterii prețurilor prin scheme compensatorii sau plafonări, pericolul instalării unei spirale salarii-prețuri este real.

Se remarcă și o erodare a încrederii publicului în autoritățile monetare care în ultima decadă au jucat un rol cheie în tratarea unor multiple provocări – criza financiară globală, inflație scăzută și redresare anemică, pandemie, piețe tensionate și fragmentate, dar și noi arii de interes precum digitalizare, tranziția verde, etc. Cel mai recent sondaj *Edelman Barometer Trust* indică pentru prima dată o alterare a percepției vis a vis de aceste instituții – în două (SUA, Germania) din cinci mari economii ale lumii băncile centrale se plasează pe un palier de încredere sub 50 la sută, iar evaluările realizate de Banca Angliei (BoE, mai 2022) arată sporirea scepticismului publicului privind capacitatea acesteia de a calma inflația. Încrederea este un factor cheie în susținerea dezvoltării economice pe termen lung, câștigarea în anii 80 a războiului împotriva inflației de către Fed sub bagheta lui Paul Volker[86] fiind un reper pentru construcția brandului de bancă centrală și al unei percepții favorabile a publicului privind capacitatea acestor instituții de a acționa pentru asigurarea stabilității prețurilor.

Acțiuni decisive, reforme structurale.

În prezent, analiștii punctează confluența rară a unor forțe geopolitice, economice și tehnologice ce exercită implicații majore de durată. Șocurile generate de reașezarea geopolitică, fluxurile economice perturbate, instabilitatea piețelor energetice, alimentare și financiare sunt de natură să zdruncine construcțiile sociale și politice în unele state, slăbind capacitatea de mobilizare la nivel mondial pentru a face față unor provocări pe termen lung, cum ar fi schimbările climatice sau declinul demografic.

Normalizare accelerată a politicii monetare.

Specialiștii BIS pledează pentru o întărire consistentă a politicii monetare pentru a se evita intrarea într-o perioadă de persistență a inflației înalte când factori ne-monetari pot deveni prevalenți. Directorul General al BIS, Agustin Carstens afirmă că e nevoie de „acțiuni decisive" având în vedere „potențiala schimbare de dinamică a inflației", calibrarea unui răspuns monetar adecvat fiind puternic marcată de incertitudini

[84] Stagnarea seculară se referă la creștere economică redusă sau chiar nulă pe o perioadă îndelungată de timp și este un concept atribuit lui Alvin Hansen (*American Economic Association, Presidential Address* (1938)) și readus în atenție mai recent, de exemplu, de către Lawrence Summers (2014).

[85] Ceea ce nu implică atingerea de rate real pozitive în timp foarte scurt.

[86] Deși trebuie spus că învingerea inflației în acei ani a fost cu prețul unui șomaj foarte înalt.

(Carstens, 2022). El a punctat preocupările intense ale publicului privind ascensiunea prețurilor – acestea induc inerție inflației, impun o abordare de conduită de politică monetară mai agresivă și implicit costuri mai mari, inclusiv un șomaj ridicat: „Este important să încercăm să vedem cum putem susține creșterea economică … fără a depinde de politicile fiscale sau monetare. Prin urmare reiterăm apelul pentru reforme structurale importante", spune Carstens (Carstens, 2022).

În acest context, multe bănci centrale – din economii mari precum Canada, Africa de Sud, Ucraina, India, Arabia Saudită, Brazilia, Mexic sau Australia dar și în curs de dezvoltare din Africa, America Latină, Balcani, Orientul Mijlociu sau Asia centrală și de sud – se află în plin proces de întărire a politicilor monetare, apăsând percutant pedala ratelor dobânzilor cheie. O rămânere în urma acestui trend poate conduce la ieșiri de capital și la o depreciere a monedelor. În același timp, persistența presiunilor pe partea ofertei poate genera fie o întărire mai pronunțată ori o mai lungă perioadă pentru revenirea inflației la cote joase. Se evidențiază însă și menținere ale unor tipare monetare acomodative – în Japonia, Turcia, China sau Rusia, determinate de conjuncturi economico-politice specifice.

Fed – angajament ferm de *trend-setter.*

Într-o mișcare fără precedent și cu implicații globale, Rezerva Federală a întețit, pentru prima dată din 1994, pasul de creștere a ratei dobânzii cheie, majorând-o cu 75 de puncte de bază în fiecare din cele mai recente ședințe spre un interval de 2,25-2,50 la sută. Înăsprirea politicii monetare a băncii centrale a SUA apare într-un context în care creșterea economică decelerează, dar majorările de prețuri continuă, inflația atingând nivelul de 8.6 la sută pe an. Președintele Fed Jerome Powel a reiterat angajamentul ferm pentru o întărire pronunțată a conduitei monetare până când vor exista „dovezi convingătoare" privind temperarea inflației.

Mișcarea Fed este un semnal puternic ce impune un *pattern* mai dinamic al procesului de normalizare a politicilor monetare, aducând totodată moneda americană în apropierea celui mai puternic nivel consemnat din 2002 până în prezent. Se accentuează așadar volatilitatea pe piețele valutare și implicit nevoia de intervenție a băncilor centrale pentru temperarea unor deprecieri excesive ale monedelor naționale.

Mișcări-surpriză în Canada și Europa.

Autoritatea monetară din Canada a adăugat recent încă 100 de puncte de bază ratei sale de dobândă-cheie, fiind astfel primul stat din G7 care face o mișcare de asemenea magnitudine în actualul ciclu de normalizare a politicilor monetare. Confruntată cu perspectiva creșterii inflației anuale spre palierul de două cifre de la 9,4 la sută în iunie 2022, Banca Angliei a accelerat normalizarea politicii sale monetare în luna august printr-o majorare de 50 de puncte de bază a ratei dobânzii de politică monetară în pofida înrăutățirii peisajului macroeconomic și pe fondul incertitudinilor sporite cauzate de criza guvernamentală și politică. Banca Angliei a menținut pentru moment un dozaj de 25 de puncte de bază al creșterii ratei dobânzii de politică monetară deși inflația ajunge la 9,4 la sută în iunie 2022 iar recenta criză guvernamentală și politică induce incertitudini sporite în peisajul macroeconomic. Banca Angliei a continuat normalizarea politicii monetare printr-o nouă majorare de 50 de puncte de bază în ședința din 4 august 2022. Autoritatea monetară din Elveția a operat o majorare surpriză a ratei dobânzii cheie, prima din ultimii 15 ani iar banca centrală a Norvegiei a adăugat 50 de puncte de bază în cel mai amplu spor al ratei dobânzii sale de politică monetară din ultimii 20 de ani.

BCE – Dozaj forte la prima majorare a ratei dobânzii.

Confruntată cu un nivel record al inflației de 8,9 la sută în iunie 2022, într-o zonă euro puternic expusă reverberațiilor severe ale conflictului din Ucraina (inclusiv atingerea parității perechii euro-dolar), dar și dornică să accelereze digitalizarea și tranziția verde, Banca Centrală Europeană a dublat la 50 de puncte de bază dozajul anunțat anterior în prima sa mișcare a ratei dobânzii de politică monetară din ultimul deceniu. Schimbarea ritmului de întărire a politicii monetare a fost precedată de sistarea achizițiilor de active din 1 iulie 2022 și este însoțită de completarea instrumentarului cu o nouă facilitate, *Transmition Protection Instrument*, menită să trateze în principal potențiala fragmentare a pieței datoriilor suverane europene.

Nou Instrument anti-fragmentare.

În luna mai a.c. pre-anunțarea unei creșteri (moderată, de 25 de puncte de bază) a ratei dobânzii cheie la ședința din iulie a.c. a declanșat accentuarea divergenței randamentelor pe piața datoriilor suverane europene – titlurile italiene pe 10 ani depășind pragul de 4 la sută – ceea ce a impus convocarea unei ședințe fulger în care Consiliul Guvernatorilor BCE a decis reinvestirea răscumpărărilor din programul PEPP într-o manieră flexibilă și crearea unui instrument nou de contracarare a fragmentării și atenuarea temerilor privind o criză a datoriilor (vezi paragraful anterior). Potrivit BCE pandemia a lăsat vulnerabilități de durată în economia zonei euro, inducând o transmisie inegală a normalizării politicii monetare între jurisdicții. În acest context, Isabel Schnabel, membru al conducerii executive a BCE, precizează că: „Angajamentul față de euro este instrumentul nostru anti-fragmentare. Acest angajament nu are limite. Și istoricul nostru de intervenție atunci când este necesar susține acest angajament."

Ulterior, într-un discurs în PE, Christine Lagarde, Președintele BCE, a reiterat angrenarea fermă a instituției pe care o conduce în lupta împotriva inflației cu focus pe jaloane anunțate anterior: opționalitate, evaluarea evoluției datelor, gradualism și flexibilitate în recalibrarea conduitei monetare, îndeosebi prin prisma riscului de fragmentare a pieței financiare ce afectează transmisia monetară. Christine Lagarde a avertizat asupra riscurilor de contracție bruscă a piețelor financiare și imobiliare ca urmare a reducerii stimulilor monetari, prelungirii conflictului regional și resetării geopolitice pe plan mondial. De notat faptul că țările europene s-au confruntat cu costuri semnificative de îndatorare în urma crizei datoriilor suverane din 2011. În conjunctura actuală dificilă, la care se adaugă și tensionarea situației politice din Italia, investitorii își mențin preocuparea privind evoluțiile zonei euro, îndeosebi vis a vis de eficacitatea unei politici monetare unice în condițiile a 19 poziții fiscale diferite.

Un narativ mai categoric.

Retorica oficialilor BCE s-a schimbat destul de radical față de abordările mai nuanțate de la acum câteva luni: Christine Lagarde afirmă acum că presiunile inflaționiste s-au „extins și intensificat" astfel că majorarea ratelor dobânzii nu va fi doar „un pas ci o călătorie". După decizia din 21 iulie a.c. ce marchează o ieșire rapidă a ratei nominale a dobânzii BCE din teritoriul negativ, Christine Lagarde a reiterat angajamentul ferm de a acționa conform mandatului pentru aducerea inflației la nivelul de 2 la sută pe termen mediu. Președintele BCE a spus că măsurile ulterioare vor fi calibrate în funcție de evoluția datelor și vor viza asigurarea unei transmisii eficiente a impulsului monetar în întreaga zonă euro, ceea ce presupune angrenarea alături de instrumentele deja

existente a noii facilități a cărei implementare se va face în funcție de îndeplinirea unor criterii de eligibilitate, majoritatea vizând parametrii fiscali dar și politici macroeconomice.

Înăsprire continuă în Europa Centrală și de Est.

Băncile centrale din Europa centrală și de est au continuat în ultimele luni ajustarea fermă a conduitelor monetare în pași mai dinamici pentru a stăvili avansul inflației care se menține la nivele cu două cifre și în condițiile unor presiuni în creștere pe piețele valutare. Măsurile și retorica autorităților din Cehia, Polonia, Ungaria și România, state unde băncile centrale au demarat normalizarea politicilor monetare încă din anul 2021, s-au menținut categoric pro-majorări ale ratelor de dobândă și pentru o gestiune fermă a lichidității. Mai mult, accentuarea presiunilor asupra monedelor naționale din regiune, determină intervenții pe piața valutară, inclusiv verbale, îndeosebi în Polonia și Ungaria. Cu toate acestea, ciclul de întărire mai accentuat pare a se tempera în Cehia și Polonia, pe măsură ce perspectivele creșterii economice se înrăutățesc, în timp ce România și Ungaria păstrează dozajul ferm al politicilor monetare, principale rate de dobândă ajungând în august la 5,5 la sută în România, 6,50 la sută în Polonia, 7 la sută în Cehia și 10,75 la sută în Ungaria.

Misiune dificilă, multiple provocări.

Succesiunea de șocuri ample, persistența incertitudinilor majore privind situația geopolitică dar și cea sanitară, precum și riscurile de recesiune sau cele din sfera stabilității financiare îngreunează tot mai mult misiunea băncilor centrale de a readuce inflația în parametrii stipulați în cadrul mandatele lor într-un orizont apropiat. Potrivit oficialilor FMI, pe termen mediu provocările pentru bancherii centrali vin din sfera unor nevoi sporite de finanțare a datoriilor publice acumulate în prezent, a volatilității prețurilor energiei, chiar și în condițiile încheierii războiului dramatic din Ucraina, pe fondul unor eforturi de decarbonizare a economiilor, precum și din partea riscurilor de fragmentare geo-economică, de-globalizare.

12. Semnal pentru extinderea zonei euro

Comunicarea Consiliului din 1 iunie 2022 privind Decizia de aderare a Croației la zona euro (CE, 2022c; Consiliu, 2022c) reiterează faptul că aderarea la zona euro rămâne o decizie politică, însă problema de fond este aceeași ca înainte de pandemie: capacitatea statului membru candidat de a preveni vulnerabilitățile macro-economice și financiare și de a avea o capacitate durabilă de absorbție a șocurilor și a dezechilibrelor macroeconomice (Darvas, 2019).

Adoptarea euro va costa băncile locale din Croația aproximativ 1 miliard kuna (circa 133 milioane euro) pe an sub formă de comisioane de conversie, și între 80 și 100 milioane euro – cheltuieli necesare pentru adaptarea serviciilor IT și a rețelelor de bancomate- conform unei evaluări a Asociației Croate a Băncilor (2022).

BCE și CE certifică faptul că, Croația îndeplinește toate criteriile de aderare la zona euro.

Concluziile prezentate de BCE și CE în Rapoartele de convergență (CE, 2022d) publicate la data de 1 iunie a.c., care evaluează progresele înregistrate de Bulgaria, Cehia, Croația, Ungaria, Polonia, România și Suedia – cele șapte state membre din afara zonei euro care s-au angajat legal să adopte moneda euro – converg în totalitate: (i) numai Croația și Suedia îndeplinesc criteriul de stabilitate a prețurilor; (ii) toate statele membre îndeplinesc criteriul privind finanțele publice, cu excepția României, care este

singurul stat membru aflat în Procedură de Deficit Excesiv (PDE); (iii) Bulgaria și Croația îndeplinesc criteriul cursului de schimb; (iv) Bulgaria, Croația, Cehia și Suedia îndeplinesc criteriul ratei dobânzii pe termen lung; (v) Croația îndeplinește cele patru criterii de convergență nominală, iar legislația sa este pe deplin compatibilă cu cerințele TFUE.

Raportul de convergență al Croației (CE, 2022d) a fost discutat în comitologia europeană (Comitetul Economic și Financiar și Consiliul Ecofin); de asemenea, a fost adoptată propunerea pentru o decizie a Consiliului și un regulament al Consiliului privind introducerea euro în Croația, la data de 1 ianuarie 2023. La finalul lunii iunie 2022 a fost transmisă o scrisoare a Președinției Consiliului către Consiliul European cu privire la propunerea de extindere a zonei euro; de asemenea, Consiliul European a fost informat cu privire la îndeplinirea pașilor în procedura instituțională europeană prin care se va permite Croației să adere la zona euro. Urmează ratificarea deciziei europene de către cele 27 de parlamente naționale din toate statele membre.

În timp ce autoritățile din Bulgaria reiterează obiectivul de aderare la zona euro în anul 2024, în alte state membre din afara zonei euro – Polonia, Cehia, Ungaria, parcursul către moneda unică europeană nu pare să constituie o prioritate în actuala conjunctură, atenția fiind puternic focalizată pe gestionarea crizei energetice și a impactului economico-social al războiului din Ucraina precum și pe eforturile de stăvilire a inflației și evitare a unei recesiuni puternice.

Aderarea la zona euro este o prioritate pentru România și întrunește consens în clasa politică. Dar deficitele mari, fragilitatea balanței externe, reprezintă piedici majore în calea intrării în MCS2 în perspectiva imediată și apoi, aderarea la zona euro. Aceste piedici au fost abordate în ediții anterioare ale Euromonitorului. În lipsa unei consolidări fiscale durabile nu este realist de a spera într-o aderare rapidă.

BIBLIOGRAFIE

Abbott, P. Hurt, C. Tyler, W. — „What's Driving Food Prices", 1st ed.; Farm Foundation: Chicago, IL, USA, 2008, disponibil la:: https://www.piie.com/sites/default/files/documents/pb22-5.pdf

Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A. — „Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth". Editor(s): Philippe Aghion, Steven N. Durlauf, 2005, *Handbook of Economic Growth*, Chapter 6, Elsevier, Volume 1, Part A.

Agenția Europeană Nucleară — „Grossi Expresses Concern to IAEA Board about Safeguards în Iran. Nuclear Safety, Security and Safeguards at Zaporizhzhya Nuclear Power Plant în Ukraine'', 6 June 2022, disponibil la: https://www.iaea.org/newscenter/focus/iran

Alghalith, M. — „The interaction between food prices and oil prices", Energy Econ, 2010, 32, pp. 1520-1522.

Andriukaitis, V. — A European health union as the way forward for the health of the continent, în *FEPS Policy Brief*, March 2021, disponibil la: https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/downloads/publications/210930 la sută20a la sută20eu la sută20health la sută20union_policy la sută20brief_v2.pdf

Baffes, J. — „Oil spills on other commodities", Resour, Policy 2007, 32, 126–134

Baffeswee J. Chian, K. — „Fertilizer prices expected to remain higher for longer", 2022, 11 May, disponibil la: https://blogs.worldbank.org/opendata/fertilizer-prices-expected-remain-higher-longer

Baltzer, K. Hansen, H. Lind, K. — „A note on the causes and consequences of the rapidly increasing internațional food prices", Res. Rep. Inst. Food Resour. Econ. Univ. Copenhagen 2008, pp. 56-78, disponibil la: https://curis.ku.dk/portal/files/128471817/29_maj_A_note_on_the_causes_and_consequences_of_the_rapidly_increasing_internațional_food_prices.pdf

Banca Centrală Europeană — *Convergence Report 2022*, 2 June 2022a, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp220601_1~0a8d84186b.en.html

Press Release: „Monetary policy decisions", July 21, 2022b, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.mp220721~53e5bdd317.en.html

„Increasing resilience and long-term growth: the importance of sound institutions and economic structures for euro area countries and EMU", *Economic Bulletin Issue 5,* 2016, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201605_article03.en.pdf

Banca Mondială	Press Release: „World Bank Announces Additional $1.49 Billion Financing Support for Ukraine", 7 June 2022, disponibil la: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/06/07/-world-bank-announces-additional-1-49-billion-financing-support-for-ukraine
	Europe and Central Asia Economic Update, War în the region Report, 11 April, 2022 disponibil la: https://thedocs.worldbank.org/en/doc/0f93cd231799e55067bb0f83154c216a-0500022021/related/data-rou.pdf
Banca Națională a României	*Raport asupra stabilității financiare,* iunie 2022, disponibil la: https://www.bnr.ro/Publicatii-periodice-204.aspx
Banca Națională a Ucrainei	*Financial Stability Report*, June 2022, disponibil la: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4
Bank of England	*Monetary Policy Report*, May 2022, disponibil la: https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy-report/2022/may-2022
Bankes, S.	„Robustness, adaptivity, and resiliency analysis. Association for the Advancement of Artificial Intelligence", Papers from Fall Symposium. http://www.aaai.org/ocs/index.php/FSS/FSS10/paper/view/2242/2643 în Giliberto Capano, Jun Jie Woo (2017), „Resilience and robustness în policy design: a critical appraisal", research article, Springer, January 2017, p.5.
Benea, I.	„Tun pe piața crypto din România: zeci de milioane de dolari produși cu „boți" în câteva minute", Europa Liberă România, 20 decembrie 2021, disponibil la: https://romania.europalibera.org/a/lansare-ride-maiar-exchange/31616379.html
Blanchard O. Pisany-Ferry, J.	„Fiscal support and monetary vigilance: Economic policy implications of the Russia Ukraine war for the European Union", Policy Brief, the Peterson Institute for Internațional Economics, April, 2022, disponibil la: https://www.piie.com/sites/default/files/documents/pb22-5.pdf
Blanchard, O. Worf, M.	„There's a tendency for markets to focus on the present and extrapolate it forever", FT interview, 25 May, 2022, disponibil la: https://www.ft.com/content/e63dab63-bf41-4c43-b827-1b1736fc518d
Bloomberg	„Croatia's Euro Switch May Cost Banks a Billion Kuna a Year", 22 December 2021, disponibil la: https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-12-22/croatia-s-euro-switch-may-cost-banks-a-billion-kuna-a-year
Breton, T.	„Statement: ,,Increasingly strategic raw materials", 12 June 2022, *Blog of Commissioner Thierry Breton*, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_3643

Bruegel — Demertzis, M., „Ukraine and what it means for European Union enlargement", *Bruegel Blog Post*, June 16 2022a, disponibil la: https://www.bruegel.org/2022/06/ukraine-and-what-it-means-for-european-union-enlargement/

Pisani Ferry, J. 2022b, ,,The economic policy consequences of the war'' , *Bruegel Blog Post*, 8 March, Bruegel 2022a, disponibil la: https://www.bruegel.org/2022/03/the-economic-policy-consequences-of-the-war/

Bucher, A. — Does Europe need a Health Union?, în *Policy Contribution 02/2022, Bruegel*, disponibil la: https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2022/02/PC-02.pdf

Bursa — Supliment Crypto "În România există peste un milion de investitori în criptomonede", 21 martie 2022, disponibil la: https://www.bursa.ro/supliment-crypto-in-romania-exista-peste-un-milion-de-investitori-in-criptomonede-27389546

Callaway, E. — What Omicron's BA.4 and BA.5 variants mean for the pandemic, în Nature 606, 848-849 (2022), disponibil la: https://doi.org/10.1038/d41586-022-01730-y

Carstens, A. — „Inflation is back, challenging central banks", Speech on the occasion of the Bank's Annual General Meeting, Basel, 26 June 2022, disponibil la: https://www.bis.org/speeches/sp220626.pdf

Ciutacu, A. — „Celui mai titrat proiect crypto din România, Elrond, i-a trecut glonțul pe la ureche: un grup de atacatori a găsit o vulnerabilitate în platformă și a furat 110 mil. $. După ce a declarat „stare de urgență" Elrond a găsit problema și a repus în funcțiune Maiar Dex. Fondatorul Elrond: „Am recuperat deja 95 la sută din fonduri", ZF, 8 iunie 2022, disponibil la: https://www.zf.ro/cryptobusiness/celui-titrat-proiect-crypto-romania-elrond-i-trecut-glontul-ureche-20902159

Climact — Defauw J., Martin B., Pestiaux J., „Opportunities to get EU industry off natural gas quickly", *Climact Blog post,* 16 May 2022, disponibil la: https://climact.com/en/opportunities-to-get-eu-industry-off-natural-gas-quickly/

Comisia Europeană — Communication: „Ukraine relief and reconstruction", 18 May 2022a, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/files/ukraine-relief-and-reconstruction_en

Press Release: „Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction", May 18 2022b, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121

Comisia Europeană

„Croatia and the euro" section, June 2022c, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/euro/eu-countries-and-euro/croatia-and-euro_en

Convergence Report 2022d, June 2 2022d, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/publications/convergence-report-2022_en

Proposal for a DECISION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on providing macro-financial assistance to Ukraine, EC COM/2022/37 final, 2022e, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2022:37:FIN

„Questions and Answers on the new EU rules on gas storage", 23 March 2022f, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_22_1937

Press Release: „Save Gas for a Safe Winter: Commission proposes gas demand reduction plan to prepare EU for supply cuts", 20 July 2022ff, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4608

„REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy", *EC Press release*, 8 March 2022g, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_22_1511

„REPowerEU: acțiuni europene comune pentru o energie mai accesibilă ca preț, sigură și durabilă", *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor*, 8 Martie 2022g, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0108&from=EN

Environment Section / Nature restoration law, 2022h, disponibil la: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en

2022 European Semester: Spring package collection, 2021i, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/publications/2022-european-semester-spring-package_ro

Recovery and Resilience Task Force, 2022j, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/departments/recovery-and-resilience-task-force_en

Recovery and Resilience Scoreboard, 2022j, disponibil la: (https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html)

Comisia Europeană

Press Release: ,, EU budget 2023: Empowering Europe to continue shaping a changing world'', 7 June 2022k, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3473

Romania and PNRR Section, 2022l ,disponibil la: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?lang=en

European Economic Forecast, Institutional Paper 173 | May 2022m, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/system/files/economy-finance/ip173_en.pdf

„EU-Japan Economic Partnership Agreement", 2022n, disponibil la: https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-japan-economic-partnership-agreement

Press Release: ,,Dombrovskis, V, „EU takes steps to suspend all duties on imports from Ukraine", 27 April 2022o, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/IP_22_2671

Press Release: „Protocol on Ireland/Northern Ireland: Commission launches four new infringement procedures against the UK", 22 July 2022p, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_4663?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=0b63357227-EMAIL_CAMPAIGN_2022_07_25_02_31&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-0b63357227-189911809

Global Gateway Strategy, 2021a, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en

Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of establishing the Recovery and Resilience Facility, 12 February, 2021b, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX la sută3A32021R0241

Press Release: „Commission adopts contingency plan for food supply and food security în times of crisis", 12 November 2021c, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_22_1937

EC (2018) Quarterly Report on the Euro Area, April 2018, Institutional Paper 076, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip076_chapter_i_economic_resilience_en.pdf

Tratatul Privind Funcționarea Uniunii Europene (Versiune Consolidată), 2012, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=fr

Comisia Europeană

Regulamentul UE 2017/1938 privind securitatea aprovizionării cu gaze naturale privind măsurile de garantare a siguranței furnizării de gaze și de abrogare a Regulamentului (UE) nr. 994/2010 , 2017, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX la sută3A32017R1938

Consiliul European

G7 Leaders' Communiqué – Executive summary, 28 June, 2022a, disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/28/g7-leaders-communique/

European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022b, disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/

Euro area member states recommend that Croatia become the 20th member of the euro area, June 2022c,disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/16/eurogroup-endorses-welcoming-croatia-as-20th-member-country-of-the-euro-area/

A Strategic Compass for a stronger EU security and defence în the next decade, 23 March 2022d, disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/

Council of the EU Press Release: Council adopts regulation on gas storage 27 June 2022e, disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/27/council-adopts-regulation-gas-storage/

European Semester în 2022, June 2022f, disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-semester/2022/

The Diplomatic Service of the European Union ,*Global Gateway Strategy*, 11 ovember 2021a, disponibil la: https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-gateway-strategy_en

Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of establishing the Recovery and Resilience Facility, 12 February, 2021b, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX la sută3A32021R0241

Consiliul European	Commission Staff Working Document, Guidance To Member States, Recovery And Resilience Plans Brussels, 22 January, 2021b, SWD(2021) 12 final, PART ½, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/document_travail_service_part1_v2_en.pdf Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA), 30 iunie 2022, disponibil la: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/
Consiliul Fiscal European	The European Fiscal Board assesses the appropriate fiscal stance for the euro area în 2023, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/european-fiscal-board-efb_en
Constantinescu, M. Kappner,K. Szumilo, N.	„Estimating the short-term impact of war on economic activity în Ukraine" studiu VoxEu, 21 June 2022, disponibil la: https://voxeu.org/article/short-term-impact-war-economic-activity-ukraine
Darvas, Z.	„With or without you: are central European countries ready for the euro?", *Bruegel Blog Post*, October 10, 2019, disponibil la: https://www.bruegel.org/2019/10/with-or-without-you-are-central-european-countries-ready-for-the-euro/
Deutsche Bank	*Moving into recession,* 22 July 2022, disponibil la: https://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?AbstractCut=250&ColumnView=0&ColumnViewRwd=0&ColumnViewRwdFree=AT%2CTI%2CDA%2CPE%2CTE&ColumnViewRwdStyle=hp2020_1&DocFolder=CURRENT%2CGERMANY%2CEUROPE%2CRPS_EN_GLOBAL%2CMISC_EN%2CESG_NEWS_PUBLIC&DocumentLanguage=EN&DocumentLayout=SRBU%2CSTHT%2CSTXT%2CSCOH%2CSNAT%2CSNAB%2CSPEL%2CSPST%2CSPSB%2CSPT2%2CSABL%2CSALI%2CSRIC%2CUHTM%2CSPWL%2CSTEF%2CSCFI%2CSHEO%2CMEKL%2CMPEK%2CSFOO%2CFLNP%2CPSHA&ElementKey=RPS_EN_DOC_HIT_TOPIC_SECONDARY.calias%2CPERIODICALNODE.nalias&ExcludePeriodical=PROD0000000000489460&Hits=6&LayoutTypeResult=abstract&LayoutTypeResult2=rpsFilter&NoStandardPage=ON&OrderDirection=Desc&OrderTerm=Date&PageTitle=DYpMvg92Ya2cc2w%2Bmx%2FLQ0iLydcekeO8RKas5vrqnT%2BpirRjvhkotQ%3D%3D&ProdCollection=PROD0000000000523840&Property=7&SearchFlags=DEF%2CPRIS&dateColumnFormat=7&prodAttributes=0&rfDocumentType=DOCU&rwdspl=0&rwnode=RPS_EN-PROD$RPSHOME&rwobj=ReFIND.ReFindSearch.class&rwsite=RPS_EN-PROD
Di Pietro, F. Lecca, P. Salotti, S.	„Regional economic resilience în the European Union: a numerical general equilibrium analysis'', Spatial Economic Analysis, 2021. 16:3, 287-312, DOI: 10.1080/17421772.2020.1846768

Dohonoe, P. „European banking union – Banking union is essential if the EU is to ride out future crises", *Opinion FT*, March 14, 2022b, disponibil la: https://www.ft.com/content/ee3c6188-1097-4883-8b2a-afadd15d7ff1?desktop=true&segmentId=7c8f09b9-9b61-4fbb-9430-9208a9e233c8#myft:notification:daily-email:content

„Europe does not face fresh sovereign debt crisis, says eurogroup chief" by Sam Flemings în FT article, June 2022, disponibil la: https://www.ft.com/content/e1379996-223d-463a-9c96-b660776d9207

Duval, R. Elmeskov, J. Vogel, L. „Structural Policies and Economic Resilience to Shocks", *OECD Economics Department Working Papers, No. 567*, OECD Publishing, 2007, disponibil la: http://dx.doi.org/10.1787/140152385131

Eurostat „File:Extra EU-27 imports of petroleum oil from main trading partners, 2019 and first semester 2020'', disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_926

European Union / External Action „A Strategic Compass for The EU'', disponibil la: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en

Federal Reserve Bank of New York Global Supply Chain Pressure Index, https://www.newyorkfed.org/research/gscpi.html

Financial Stability Board Statement on International Regulation and Supervision of Crypto-asset Activities, 11 iulie 2022, disponibil la: https://www.fsb.org/2022/07/fsb-statement-on-international-regulation-and-supervision-of-crypto-asset-activities/

Financial Times „EU nears agreement on winter gas reduction plans'', July 26, 2022, disponibil la: https://www.ft.com/content/80a1209d-a9e4-4876-9a4c-8f5d92f42a76

Food and Agriculture Organization „Rethinking development and climate finance to transform agrifood systems'', disponibil la: https://www.fao.org/new-york/news/detail/en/c/1506956/

Torero M., ,,Russia's invasion of Ukraine should not cause a hunger crisis'', Interview în LA Times, 3 April 2022, disponibil la: https://www.fao.org/about/leadership/torero/en/?page=1&ipp=4&no_cache=1

Fondul Monetar Internațional Pressrrelease: ,,Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction'' 18 May 2022, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121

Fondul Monetar Internațional	Press Release: „IMF Executive Board Approves the Establishment of a Multi-Donor Administered Account for Ukraine'', April 8 2022, disponibil la: https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/04/08/pr22111-imf-executive-board-approves-establishment-of-a-multi-donor-administered-account-for-ukraine Policy Brief: „A Macroeconomic Perspective on Resilience'', November 2016 http://www.g20.utoronto.ca/2017/2017-Germany-IMF-a-macroeconomic-perspective-on-resilience.pdf
Frankel, J. Rose, A.	„Currency Crashes în Emerging Markets: Empirical Indicators", 1996, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/5193412_Currency_Crashes_in_Emerging_Markets_Empirical_Indicators
Gilbert, C. L.	,,How to Understand High Food Prices'', J. Agric. Econ, 2010, 61, 398–425.
Giudice, G. Hanson, J. Kontolemis, Z.	„Economic Resilience în EMU," *Quarterly Report on the Euro Area* (QREA), Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission, vol. 17(2), pages 9-15, July, 2018.
Godfray, H. C., Beddington, J. R., Crute, I. R., Haddad, L., Lawrence, D., Muir, J. F., Pretty, J., Robinson, S., Thomas, S. M., Toulmin, C.	„Food security: the challenge of feeding 9 billion people'', Science, 28 January 2010, Vol 327, Issue 5967, pp. 812-818.
Guterres, A.	Speech Press Conference for launching the ONU Report „*Global impact of the war în Ukraine: Billions of people face the greatest cost-of-living crisis în a generation*'', June 8, 2022, disponibil la: https://www.unep.org/resources/publication/global-impact-war-ukraine-billions-people-face-greatest-cost-living-crisis
Gutteres, A.	Press Release: Statement on the first commercial vessel sailing as part of the Black Sea Grain Initiative, August 1, 2022b, disponibil la: https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2022-08-01/statement-attributable-the-spokesperson-for-the-secretary-general-the-first-commercial-vessel-sailing-part-of-the-black-sea-grain-initiative-scroll-down-for-turkish
Habeck R.	Press Release: „Wir stärken die Vorsorge weiter und ergreifen zusätzliche Maßnahmen für weniger Gasverbrauch", 19 June 2022, disponibil la: https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/06/20220619-habeck-wir-starken-die-vorsorge-weiter.html

Headey, D. Fan, S.	„Anatomy of a crisis: The causes and consequences of surging food prices'', Agric. Econ. 2008, 39, 375–391
Hebebrand, C. Laborde, D.	„High fertilizer prices contribute to rising global food security concerns'', IFPRI Blog April 25, 2022, disponibil la: https://www.ifpri.org/blog/high-fertilizer-prices-contribute-rising-global-food-security-concerns
Hoyer W.	„Ukraine Reconstruction May Cost $1.1 Trillion'', Bloomberg interview, 21 June 2022, disponibil la: https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says
INS	*Accesul populației la tehnologia informației și comunicațiilor - România 2021*, disponibil la: https://insse.ro/cms/ro/tags/accesul-popula la sutăC8 la sută9Biei-la-tehnologia-informa la sutăC8 la sută9Biei- la sutăC8 la sută99i-comunica la sutăC8 la sută9Biilor
Ipsos România	*Evaluarea gradului de adopție a criptomonedelor în România*, disponibil la: https://tradesilvania.com/studiu-piața-criptomonede-2022-tradesilvania.com-ipsos.pdf
Isărescu, M.	„Romania: Recent Macroeconomic & Banking System Developments", prezentare susținută cu ocazia întâlnirii cu ambasadoarea Franței la București și reprezentanți ai Mouvement des Entreprises de France Internațional, 2022, disponibil la: https://www.bnro.ro/Prezentari-si-interviuri--1332.aspx
Jen, E.	„Stable or robust? What's the difference? Complexity'', 8(3), pp. 12-18, 2003
Kaminsky, G Lizondo, S. Reinhart, C.	„Leading Indicators of Currency Crises'', Internațional Monetary Fund, 1998, disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/313674022_Leading_Indicators_of_Currency_Crises
Kirikkaleli, D. Darbaz, I.	„The Causal Linkage between Energy Price and Food Price. Energies'', 2021, 14, 4182, disponibil la: https://doi.org/10.3390/en14144182
Krastev, Leonard, 2022	„Peace versus Justice: The coming European split over the war în Ukraine'', European Council on Foreign Relations, Policy Brief, 15 June 2022, disponibil la: https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine/
Krueger, A.	„Will the Ukraine War Revive the WTO?", Project Syndicate article, 24 May 2022, disponibil la: https://www.project-syndicate.org/columnist/anne-o-krueger
Kiev School of Economics Institute	„Direct damage caused to Ukraine's infrastructure during the war has already reached almost $63 billion. Global economic losses are about $543–600 billion'', disponibil la: https://kse.ua/about-the-school/news/zbitki-naneseni-infrastrukturi-ukrayini-v-hodi-viyni-skladayut-mayzhe-63-mlrd/

Librera, T.	„Should there be a push for more integration în EU health policy?", disponibil la: https://doi.org/10.57708/B121444788
Lukas E.	, „NATO Is Out of Shape and Out of Date'' Analysis în Foreign Policy disponibil la: https://foreignpolicy.com/2022/06/07/nato-ukraine-russia-war-alliance-reform-geopolitics-military/?utm_source=PostUp&utm_medium=email&utm_campaign=Editors la sută20Picks la sută20OC&utm_term=43212&tpcc=Editors la sută20Picks la sută20OC
Masoum, M. Cheraghi, M. Rezvani, M.	The effects of economic rural-urban relations on food security of rural households Case study: Zanjan County. Space Economy and Rural Development. 2016. 4. 69-85. 10.18869/acadpub.serd.4.14.69.
Macron, E.	„French candidates' views on EU farming policies explained'', *Euroactiv article*, March 25, 2022, disponibil la: https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/french-candidates-views-on-eu-farming-policies-explained
Mediafax	Interes crescut în România față de criptomonede. Coinzix, un cripto exchange românesc, va investi 10 milioane de dolari în următorii trei ani, 13 iulie 2022, disponibil la: https://www.mediafax.ro/economic/interes-crescut-in-romania-fata-de-criptomonede-coinzix-un-crypto-exchange-romanesc-va-investi-10-milioane-de-dolari-in-urmatorii-trei-ani-20996537
Mens, M. J. P. Klijn, F. de Bruijn, K. M. van Beek, E.	„The meaning of system robustness for flood risk management. Environmental Science & Policy'', 2011, 14(8), 1121–1131 în idem
Murdoch-Burn, J. Barnes, O.	Vaccines and Omicron mean Covid now less deadly than flu în England, FT, 9 March 2022, disponibil la: https://www.ft.com/content/e26c93a0-90e7-4dec-a796-3e25e94bc59b
Nabbe, M. Brand, H.	The European Health Union: European Union's Concern about Health for All. Concepts, Definition, and Scenarios, *Healthcare (Basel)*, published online 2021, Dec 17, disponibil la: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8700883/
Open Society Foundations	*International System Change Compass,* May 2022, disponibil la: https://www.opensocietyfoundations.org/publications/international-system-change-compass
Organizația Economică de Cooperare și Dezvoltare	Halland, Perincek, Rieländer, FT Opinion, June 19 2022, disponibil la: https://www.ft.com/content/471d4513-176c-4837-a7d4-7ef2609b720a
Organizația Mondială a Sănătății	Remarks by DG Okonjo-Iweala: ,,National Foreign Trade Council: Strengthening the WTO and the global trading system'', 22 April 2022, disponibil la: https://www.wto.org/english/news_e/spno_e/spno25_e.htm

Organizația Mondială a Sănătății	„Battling to define success after the WTO *Summit*'' FT Opinion, 20 June 2022, disponibil la: https://www.ft.com/content/bc81e1ae-821b-4f9d-8baa-a93c96e0a91a
	Conferință de presă, 2022, disponibil la: https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019
Rodrik, D.	,,Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict, and Growth Collapses." *Journal of Economic Growth 4, no. 4*, 1999, pp: 385–412, disponibil la: http://www.jstor.org/stable/40216016
Röhn, O., Caldera Sánchez, A. Hermansen, M., Rasmussen, M.	„Economic Resilience: A New Set of Vulnerability Indicators for OECD Countries", *OECD Economics Department Working Papers, No. 1249*, OECD Publishing, 2015.
Redeker, R. Nguyen, T.	„How to make the marriage work: Wedding the Recovery and Resilience Facility and European Semester'', *Policy Brief,Hertie School*, 31 January, 2022 https://www.delorscentre.eu/en/publications/detail/publication/how-to-make-the-marriage-work
Schnabel, I.	United în diversity – Challenges for monetary policy în a currency union'', Speech, 14 June 2022, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp220614~67eda62c44.en.html
Schnepf, R.	,,High Agricultural Commodity Prices: What Are the Issues?'' CRS Rep. Congr. 2008, 16–24, disponibil la: :https://www.grainnet.com/pdf/CRS_CommodityPrices.pdf
Simson K.	Press declaration after the EU enerby menisters meeting, June 27, 2022, disponibil la: https://euobserver.com/green-economy/155355
Skok, Y., De Groot, O.	„War în Ukraine: The financial defence'', Vox Eu article, 17 March 2022, disponibil la: https://voxeu.org/article/war-ukraine-financial-defence
Sodermann, D.	„Towards More Resilient Economies: The role of well-functioning economic structures'', *CEPS Working Paper No 2017/03*, January 2017, disponibil la: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2017/01/WD la sută202017_03 la sută20DSondermann la sută20ResilientEconomies.pdf
Stancu, A.	„Banca Spaniei include Binance în registrul său criptografic", *România liberă*, 9 iulie 2022, disponibil la: https://romanialibera.ro/economie/banca-spaniei-include-binance-in-registrul-sau-criptografic/
Sutherland, D. Hoeller, P.	„Growth-promoting Policies and Macroeconomic Stability", OECD, *Economics Department Working Papers, No. 1091*, OECD Publishing, 2013, disponibil la: http://dx.doi.org/10.1787/5k3xqsz7c8d2-en

Summers, L. H.	„U.S. Economic Prospects: Secular Stagnation, Hysteresis, and the Zero Lower Bound", Business Economics, Vol.49, No. 2, 2014
Tiffin, R.	„Food security'', în *The Companion to Development Studies*, 3rd ed.; Desai, V., Potter, B., Eds.; Routledge: London, UK, 2014; pp. 1-9
Timmermans, K.	*From disruption to reinvention: The future of supply chains în Europe Accenture Report 2022*, disponibil la: https://www.accenture.com/ro-en/insights/strategy/ukraine-future-supply-chains-europe
Tollefsrud, A.	*Crisis and constraint The European Commission's response to Covid-19, EU3D Report 4, ARENA Report,* 1/21, August 2021, disponibil la: https://www.eu3d.uio.no/publications/eu3d-reports/report-4-tollefsrud.pdf
Trostle, R.	Global Agricultural Supply and Demand: Factors Contributing to the Recent Increase în Food Commodity Prices; Diane Publishing: Darby, PA, USA, 2010; WRS-0801
The US House of Representatives	The Speaker Press Release: „Pelosi Statement Reaffirming Support of the Northern Ireland Protocol'', May 19 2022, disponibil la: https://www.speaker.gov/newsroom/51922-4 The Ways &Means Committee Press Release: „Neal, Congressional Delegation conclude visit to London'', May 23 2022, disponibil la: https://waysandmeans.house.gov/about/committee-members/membership-116th-congress
UK Government	Press release: „ Government introduces bill to fix the Northern Ireland Protocol'', 13 June 2022, disponibil la: https://www.gov.uk/government/news/government-introduces-bill-to-fix-the-northern-ireland-protocol
United Nations	*World Population Prospects 2019, Highlights,* United Națions, New York, NY.
van Schaik, L. van de Pas, R.	„Europeanising health policy Policy Brief în times of coronațională lism", în P*olicy Brief*, Clingendael, noiembrie 2020, disponibil la: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-11/Policy_brief_Europeanising_health_coronațională lism_November_2020.pdf
Von der Leyen, U.	Keynote speech at the opening ceremony of the Ukraine Recovery Conference, Lugano, 4July, 2022, 2022a, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_4302 World Economic Forum, Special Address by Ursula von der Leyen, President of the European Commission, 24 May 2022b, disponibil la: https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2022/sessions/special-address-by-ursula-von-der-leyen-president-of-the-european-commission-c8e6bd0b6d

Winskill, P.
Ghani, A. C.

„Global impact of the first year of COVID-19 vaccinație: a mathematical modelling study", în *The Lancet Infectious Disease*, 23 iunie 2022, disponibil la: https://doi.org/10.1016/S1473-3099(22)00320-6

Discurs la reuniunea Atlantic Council, 13 Aprilie 2022
https://www.atlanticcouncil.org/event/special-address-by-us-treasury-secretary-janet-l-yellen/

